

ଛାତ୍ରଜୀବନ

ପ୍ରଣେତା

ଶ୍ରୀ ଚିନ୍ମୟାଥ ରଥ କାବ୍ୟକାରୀ

ଭୁବନେଶ୍ୱର ମୁଦ୍ରଣ

Publishers
The Cuttack Trading Co.,
CUTTACK.

ଭୂମିକା

ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗଦ୍ୟ ପୁସ୍ତକର ପ୍ରୟୋଜନୀୟତା ଉପଲବ୍ଧି କରି ମୁଁ ଏହି ପୁସ୍ତକ ଲିଖନରେ ପୟାସୀ ହେଲି । ଏଥିପୂର୍ବରୁ କେତେକ୍ଷଣ ପଦ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଲେଖିଅଛି । ସେ ସବୁ ତେତେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ନ ହେଲେହେଁ ଉତ୍କଳୀୟ ପାଠକମାନେ ଅନାଦର କରିନାହାନ୍ତି । କବି ବା ଲେଖକର ଯଶ ଲଭିବାରା ସମସ୍ତଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଥାଏ, କିନ୍ତୁ ତାହା ଅତ୍ୟଳ୍ପ କ୍ଷଣଜନ୍ମା ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟେ । ଅବଶ୍ୟ ଅନେକେ ନ୍ୟୁନାୟକରେ କବିତା ବା ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କେତେଜଣଙ୍କ ଲେଖା ଲେଖିକେ ଆଗ୍ରହ ସହକାରେ ପଢନ୍ତି ? ଅତିଏବ ଯଶୋଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲେଖକର ଅଭିପ୍ରେତ ନୁହେଁ । ଗଦ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହା ମୋର ପ୍ରଥମ ଉଦ୍ୟମ । ସୁତରାଂ ଭୂମିପ୍ରମାଦ ଅବଶ୍ୟମୁଦା । ଆଶାକରେ, ବିଜ୍ଞପାଠକ ମହୋଦୟଗଣ ନିଜଗୁଣରେ କ୍ଷମାକରିବେ । ଏହି ପୁସ୍ତକ ଲିଖନରେ ଇଂରାଜୀ ଓ ବଙ୍ଗଳା ସାହିତ୍ୟର ମଧ୍ୟେଷ୍ଠ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଅଛି, ତେଣୁ ଉକ୍ତ ସାହିତ୍ୟ ଦ୍ଵୟ ନିକଟରେ ହୃଦୟର ଗର୍ଭୀରତମ କୃତଜ୍ଞତା ପ୍ରକାଶ କରୁଅଛି ।

ଶ୍ରବମାନଙ୍କର ଶାସ୍ତ୍ରରକ, ମାନସିକ ଓ ନୈତିକ ବଳ ବିଧାୟକ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଏ ପୁସ୍ତକ ଲିଖିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାପ୍ରତି ଶିକ୍ଷାବିଭାଗୀୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ମହୋଦୟମାନଙ୍କର କୃପାଦୃଷ୍ଟି ଅକର୍ଷଣ କରୁଅଛି । ଇତି ।

ବିନାତ

ବ୍ରହ୍ମକାର ।

ସ୍ତ୍ରୀପୁରୀ

ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ ।

ପୃଷ୍ଠା

ପ୍ରଥମ

ମୋକ୍ଷମୋହି ଶତ୍ରୁଜୀବନ
ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜ୍ଞାନର ମହତ୍ତ୍ୱ
ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ
ସଦ୍‌ଗୁଣ
ପୈତୃକ

୧ — ୨୦

ଦ୍ୱିତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ ।

ତୃତୀୟ

୨୦ — ୩୨

ଚତୁର୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ ।

ଅଭ୍ୟାସ
ସମୟ

୩୨ — ୩୫

୩୬ — ୪୪

ପଞ୍ଚମ ପରିଚ୍ଛେଦ ।

ବିଶ୍ୱାସ

୪୪ — ୫୭

ଷଷ୍ଠ ପରିଚ୍ଛେଦ ।

ଜ୍ଞାନମେବ ପରଂ ବଳଂ
ବିବେକ
ବାସ୍ତବ୍ୟ

୫୭ — ୬୭

୬୭ — ୭୪

୭୫ — ୮୩

CONTENTS.

FIRST CHAPTER.

Students life in general	}	
Evils of half knowledge		
Relationship between teacher and student		
Patience		
Concentration of mind		

1—20

SECOND CHAPTER.

Character

20—32

THIRD CHAPTER.

Habit

32—35

Self control

36—44

FOURTH CHAPTER.

Duty

44—56

FIFTH CHAPTER.

Knowledge is power

56—66

Conscience

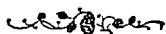
67—74

Responsibility

75—83

ଛାତ୍ର ଜୀବନ

ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ ।

କରୁଣାମୟ ପରମେଶ୍ୱର ସକଳ ପ୍ରାଣୀ ମଧ୍ୟରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ କରି ସଜ୍ଜିତ କରିଅଛନ୍ତି; ତେଣୁ ମାନବ ସ୍ତ୍ରୀୟ ବୁଦ୍ଧି ବଳରେ ନିଶିଳ ଜୀବ-ଜଗତରେ ଆଧ୍ୟପତ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରେ । ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନକାଳରେ ଭୟଙ୍କର ବିଷାକ୍ତ ଆଶୀର୍ବାଦ ଅଭିବର୍ତ୍ତୀ, ଦଂଷ୍ଟ୍ରାନାଶକାଳପ୍ରହରଣ ମୃଗେନ୍ଦ୍ର ଓ ମେଷଶାବକ ଏକତ୍ୱରେ ଶ୍ରୀତ୍ରା କରନ୍ତି ଏବଂ ପଞ୍ଚମବର୍ଷୀୟ ଶିଶୁ ମହାବଳ ବ୍ୟାଘ୍ରର କରାଳବଦନରେ ସ୍ତ୍ରୀୟ ସୁକୋମଳ ଗ୍ରୀବା ନିଃଶଙ୍କ ଚିତ୍ତରେ ସ୍ଥାପନ କରେ ଓ ନିରାପଦରେ ତାହା ସୁମୁଖରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ଦର୍ଶକର ହୃଦୟକୁ ବିସ୍ମୟାନନ୍ଦରସରେ ନିମଗ୍ନ କରେ । କିନ୍ତୁ ସେହି ପରମେଶ୍ୱର ମାନବ ଜୀବନକୁ ଏହି ବିଶାଳ ସଂସାର ରୂପକ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ବିବିଧଦାୟିତ୍ୱମୟ କରି ଅଛନ୍ତି । ଯଦି ମନୁଷ୍ୟ ସେହି ସବୁ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଦାୟିତ୍ୱ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନ ରଖି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ, ତେବେ ତାହାର ମନୁଷ୍ୟକୁଳରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ ଅକାରଣ ଏବଂ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ପଣ୍ଡିତ ଅପେକ୍ଷା ସ୍ଥାନିକର । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସେହି ସବୁ ଦାୟିତ୍ୱଗୁଡ଼ିକର ସାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଗରୂପେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ ନିମିତ୍ତ ମନୁଷ୍ୟର ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରୟୋଜନୀୟ । ବସ୍ତୁତଃ ଏହି ବିଶାଳ ପୃଥିବୀରେ ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଉଚ୍ଚତର ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିବା ସକାଶେ ମନୁଷ୍ୟ ଯୁଷ୍ଟ ଏବଂ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି ।

ଅଶିଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ହସ୍ତପଦାଦି ଅଙ୍ଗମାତ୍ରଙ୍କ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ବିକଳାଙ୍ଗ । ସେଉଁ ପିତା ମାତା ସନ୍ତାନସନ୍ତତିମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷାଲାଭ ସୁଖରୁ ବଞ୍ଚିତ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ନିଜ ହସ୍ତରେ ସେମାନଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ଉପାତ୍ତନ ଏବଂ ହସ୍ତ ଛେଦନ କରନ୍ତି । ଶିକ୍ଷାବଳରେ ମାନବ ଜ୍ଞାନରାଶି ଉପାତ୍ତନ କରି ପରେଷ ଶିକ୍ଷୟ ଦର୍ଶନ କରେ । ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରି ନାହିଁ, ସେ ଚକ୍ଷୁହୀନ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ଧ । ଅନ୍ଧର ସାଧାରଣ ପଦାର୍ଥର ଧାରଣା ସଦୃଶ ଅଶିଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମନୋରାଜ୍ୟର ବ୍ୟାପାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସମ୍ଭବ । ଅଶିଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟ ପଦାର୍ଥର ଗୁଣ ଗ୍ରହଣ ଏବଂ ଭୂତ ଭବିଷ୍ୟତ ବିଚାରରେ ଅସମର୍ଥ । ଶିଷିତ ଲୋକର ହୃଦୟ ସୁମନ୍ତ ଘଟଣାବଳୀରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଭୂତ ଭବିଷ୍ୟତର ଗବେଷଣାରେ ସୁଦକ୍ଷ । ଶିଷିତ ଶିକ୍ଷାବଳରେ ଭୂତ ଭବିଷ୍ୟତ ବିବେଚନା କରି ସଂସାର ଏବଂ ସମୟ-ସ୍ରୋତର ଗତି ନିରୂପଣ କରି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ଶିକ୍ଷା ଲୋକର ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମରେ ପ୍ରଧାନ ସହାୟ । ଏହା ମନୁଷ୍ୟର ମନକୁ ଉଦାର ଏବଂ ଉନ୍ନତ କରେ । ପ୍ରକୃତ ଶିକ୍ଷାରେ ମନୁଷ୍ୟର ମନୋବୃତ୍ତିନିୟ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣତା ପରିତ୍ୟାଗ କରି ପ୍ରସାରିତ ହୁଏ ଏବଂ ଅନ୍ତଃକରଣ ସମୀକ୍ଷା ରୂପେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରି ଅନନ୍ତ କଲ୍ୟାଣ ପରମ୍ପରାର ଉଚ୍ଚତମ ସୋପାନରେ ଆରୋହଣ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ ।

ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଅବଶ୍ୟ କେତେକ ଲୋକଅଛନ୍ତି, ସେଉଁମାନେ ଧର୍ମାତ୍ମକ ଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟଙ୍କ ସଦୃଶ କୌଣସିଲୋକର ବିଶେଷ ସାହାଯ୍ୟ ବ୍ୟତିରେକେ ଲଘୁ ଆତ୍ମମ୍ଭରେ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି ଏବଂ ଐଶ୍ୱରିକ ଶକ୍ତି ବଳରେ ସ୍ତ୍ରୀୟ ଅସାଧାରଣ ପ୍ରତିଭାଦ୍ୱାରା ବିବିଧଜ୍ଞାନ ଉପାତ୍ତନ ପୁସ୍ତକ ଗ୍ରନ୍ଥ ଜଗତର ମର୍ମ ଜନ ସାଧାରଣରେ ଅବଗତ କରିବା ସ୍ତ୍ରୀୟ ନାମକୁ ଚରମରଣୀୟ କରିଯାଇ ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାଦୃଶ ମହାନୁଭବ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଜନ୍ମ ପୃଥିବୀରେ

ବିରଳ । ଅଧିକାଂଶ ଲୋକଙ୍କର ସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦନିବନ୍ଧର ପରିଚ୍ଛଳନା ନିମନ୍ତେ ଅପର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନିକଟରୁ ସାହସ ଉପଦେଶ ଏବଂ ଶିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ ଆବଶ୍ୟକ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତିରେକେ ସେମାନଙ୍କର ମାନବ ଜୀବନ ବିଫଳ ହୁଏ । ଅତଏବ ମାନବର ଲର୍ତ୍ତବ୍ୟକଳାପର ସ୍ବତ୍ତ୍ବ ସମ୍ପାଦନ ବିଷୟରେ ଶିକ୍ଷା ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଅବଲମ୍ବନ ।

ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଧାନ ସମୟ ବାଲ୍ୟକାଳ । ପଞ୍ଚମ ବର୍ଷଠାରୁ ପଞ୍ଚବିଂଶବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୟକୁ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ବା ଶୁଦ୍ଧାବସ୍ଥା କୁହାଯାଏ । ଏହା ଉପରେ ଲୋକର ଭବିଷ୍ୟତ ଉନ୍ନତ ଅବା ଅବନତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ନିର୍ଭର କରେ । ଏ ସମୟରେ ମନୁଷ୍ୟର ଯେପରି ସ୍ବଭାବ ଗଠିତ ହୁଏ ତାହା ଆଜୀବନ ବିରକ୍ତିତ ଥାଏ । ସୁକୋମଳ ବାଲ୍ୟ ହୃଦୟରେ ଅକ୍ଳିତ ଧାରଣାନିକର କଦାପି ଲୁପ୍ତ ହୁଏନାହିଁ ଏବଂ ବାଲ୍ୟକାଳରେ ଲୋକର ଚରଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରକାଶିତ ମନୁଷ୍ୟ ସଦ୍‌ବୃତ୍ତରେ ଚିତ୍ତ ହୁଅଇ ନାହିଁ । ଶୁଦ୍ଧାବସ୍ଥାରେ ଲୋକର ନୈତିକ ଓ ପ୍ରାବୋଧକ ଚରଣ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହୁଏ । ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନରେ ବହୁତ ବିଦ୍ୟାଧ୍ୟୟନରେ ମଧ୍ୟ ଚରଣର ପରବର୍ତ୍ତନ ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ । ଶୁଦ୍ଧାବସ୍ଥାରେ କାହାରଠାରେ ଆଲସ୍ୟ ବା କପଟ ବ୍ୟବହାର ଦୃଷ୍ଟ ଗୋଚର ହେଲେ ଲୋକମାନଙ୍କ ମନରେ ଯେଉଁ ଧାରଣା ହୋଇଥାଏ, ଭବିଷ୍ୟତରେ ତାହାର ଅଗାଧ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସେହି ଧାରଣାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ବିଦୂରୀତ କରିବାକୁ ପ୍ରାୟ ସମର୍ଥ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯଦି କେହି ଲୋକ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ତାହାଙ୍କର ଚରଣ ବିଷୟରେ ଭଲ ବା ମନ୍ଦ ପଚାରନ୍ତି, ତେବେ ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ତାହାର ବାଲ୍ୟକାଳୀନ ଶୁଦ୍ଧଜୀବନ-ଦୃଷ୍ଟ ଚରଣ ପର୍ଯ୍ୟଲୋଚନା କରି ଦୋଷାଦୋଷ ନିର୍ଦ୍ଦେଶପୂର୍ବକ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ଏବଂ ତାହାର ତତ୍କାଳୀନ ଯୋଗ୍ୟତା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନିବେଶ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ଶୁଦ୍ଧଜୀବନ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକତର ଦାୟିତ୍ବଜ୍ଞ ଜୀବନ ନାହିଁ । ଶୁଦ୍ଧ ହୃଦୟରେ ଏହି ଦାୟିତ୍ବଜ୍ଞ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ-

ରୂପେ ଉପାଦାନ କରିଦେବା ମୋହର ସ୍ଥଳ ଓ ଲଘୁ ଲେଖନର
 ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । କାରଣ, ଶୁଦ୍ଧଜୀବନରେ ମୋହର ହୃଦୟସ୍ତେଷରେ ଯଦି
 ଉଦ୍ଭୁତ ଦାୟିତ୍ବଜ୍ଞାନ ଉପଲବ୍ଧି ହୋଇଥାନ୍ତା, ତାହାହେଲେ ଆଜି ମୁଁ
 ଏପରି ସାନ ସାନ ଘୃଣା ଅବସ୍ଥାରେ ପିଚିଡି ହୋଇ କାଳ ଯାପନ
 କରୁ ନ ଥାନ୍ତି, ଏବଂ ବାଲ୍ୟକାଳରେ ଆଲସ୍ୟ ଦୋଷ-ଦୂଷିତ ହୋଇ
 ଅମୂଲ୍ୟ ସମୟର କଦାପି ଅପବ୍ୟୟ କରି ନଥାନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ
 ଏହି ହତଭାଗ୍ୟ ଜୀବନରେ ସେହି ଚିରବିନୟ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଶୁଦ୍ଧାବସ୍ଥାର
 ସୁବିଧାମୟ ସୁଖକର ଜୀବନ ସ୍ବରୂପ କଲେ ଅନ୍ତରାତ୍ମା ବିଷୟ ଏବଂ
 ଅବଶ ହୁଏ, ଓ ହୃଦୟ ପ୍ରଗାଢ଼ ଅନୁତାପ-ସାଗରରେ ମଗ୍ନ ହୋଇ
 ଅନବରତ ଶ୍ରେଣୀକାଣ୍ଡ ବିସର୍ଜନ କରେ । ଶୁଦ୍ଧଜୀବନରେ ଅଜ୍ଞାନ ମୋହ
 ଅନିକାରରେ ପଡ଼ିତ ହୋଇ ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନର ଶୁଭ୍ରାଲୋକମୟ
 ଗୁରୁଜନଙ୍କର ହିତବଚନ ପଢ଼ି ଲଙ୍ଘନ କରି ବିପର ଭାବରେ
 କାଳାତିପାତ କରୁଥିଲେ ତାହା ଆଜି ସ୍ମୃତିପଥରେ ଜାଗରୁକ ହୁଅନ୍ତେ
 ହୃଦୟ ଅସୀମ ଦୁଃଖରେ ଅସମ୍ଭାଳ ହୋଇ ବିସାଣ୍ଟ ହୁଏ । ସେ ସମୟରେ
 ମାତାପିତାଙ୍କର କଲ୍ୟାଣମୟୀ ବଚନପରମ୍ପରା ମୋର ଶ୍ରବଣରେ
 ମୁଗ୍ଧତାରେ ସଦୃଶ କି ପ୍ରକାର ମହାବ୍ୟଥା ଉପାଦାନ କରୁଥିଲା, ସେ
 ବିଷୟ ଭାବନା କଲେ ମାନସ ଅସ୍ଥିର ହୁଏ । ଅତଏବ ଏହି ସବୁ
 ଦାରୁଣ ଅପ୍ରତିହାର୍ଯ୍ୟ ଦୁଃଖରୁ ସ୍ବତ୍ତ୍ଵମାରମ୍ଭ ଯୁବକଗଣଙ୍କୁ
 ସାବଧାନ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଉପଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରିବା
 ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥର ଚରମ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଟେ ।

ଶୁଦ୍ଧବୃନ୍ଦ ! ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ଉପରେ ଦେଶ ଏବଂ ଜାତିର ପ୍ରଚୁର
 ଦାୟିତ୍ବ ନିର୍ଭର କରୁଅଛି, ତୁମ୍ଭେମାନେ ଦେଶର ଭବିଷ୍ୟତ୍ ସମ୍ବଳ ।
 ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମ୍ଭେମାନେ ନିଜ ନିଜ ସ୍ଵଭାବ, ଅଭ୍ୟାସ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ
 ଜୀବନର ଗତି ଗଠନ କରୁଅଛ । ଯଦ୍ୟପି ଏପରି ଭବିଷ୍ୟତ ଶୁଭଶୁଭ
 ସନ୍ନିପ୍ତଳରେ ବିଶେଷ ସାବଧାନ ନ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ, ତେବେ

ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ମାନଜୀବନର ମହୋଦେଶ୍ୟନିକର ନିଷ୍ଠା କର ଉଦ୍‌ବିଷ୍ଠତରେ ନାନାବିଧ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅନୁଭବ କରିବ । କାରଣ, ଯେ ଯେଉଁ ବୃଷ ରୋପଣ କରୁଥାଏ, ତାକୁ ତାହାର ଫଳ ଭୋଗ କରିବାକୁ ହୁଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମ୍ଭର ବାଜି ରୋପଣ କରିବାର ସମ୍ଭାର ସମୟ । ଯେତେବେଳେ ଏ ସମୟରେ ବିବେଚନା କର ହୃଦୟସ୍ତେଜରେ ଉକ୍ତ ଶୁଦ୍ଧ ବାଜି ରୋପଣ କରିବ, ତେବେ ଉଦ୍‌ବିଷ୍ଠତରେ ଉକ୍ତ ଶୁଦ୍ଧ ଫଳ ଲାଭକରିବ । ବିଚାରକର, ଯଦ୍ୟପି କେହି ଲୋକ କେଦାରରେ ଧ୍ୟାନ ବସନ ନୁଁ କର ନାବାରବାଜି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରେ, ତେବେ ଉଦ୍‌ବିଷ୍ଠତରେ ସେ ସୁପକ୍ୱ ନାବାର ବ୍ୟତୀତ ଧ୍ୟାନର ଆଶା କର ନ ପାରେ ।

ଯଦ୍ୟପି ତୁମ୍ଭେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୁଦ୍ଧଜୀବନର ଉପଦେଶାନୁଯାୟୀ କର୍ମ ସମ୍ପାଦନ ନ କରିବ, ତେବେ ଉଦ୍‌ବିଷ୍ଠତରେ (ଯେତେବେଳେ ତୁମ୍ଭ ଉପରେ ସାଧାରଣ ଯାବତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ନାହିଁ ହେବ) ଶୁଦ୍ଧ ଜୀବନର କଥା ଭାବି ଭାବି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନୁଭବ ହେବ, ଏବଂ ଅନୁଭାବ କଲେ ମଧ୍ୟ କିଛି ଫଳ ହେବନାହିଁ । କାରଣ, ସେ ସମୟକୁ “ନେତ୍ର ଗୁଡ଼ କନ୍ଥଣୀକୁ ବୋହାଯାଇଥିବ” । ସୁତରାଂ ମୁଖ ବତାଇଲେ ମଧ୍ୟ ଗୁଡ଼ର ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଆସ୍ବାଦନ କରି ପାରିବନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମ୍ଭର ହୃଦୟ କୋମଳ, ଏବଂ ତରଳ ପଦାର୍ଥ ସବୁଠି । ଏ ସମୟରେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ହୃଦୟର ଆକାର ଗଠନ କରିପାରିବ । କିନ୍ତୁ ବୟସର ଅଧିକ୍ୟ ଅନୁସାରେ ହୃଦୟର କାଠିନ୍ୟ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ହେବ । ଅବଶେଷରେ ଯେତେବେଳେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ପ୍ରୌଢବୟସ ହୋଇ ଯିବ, ସେତେବେଳେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ପକ୍ଷତ ହେବ । କଠିନ ଏବଂ ଅଟଳ ହେବ । ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟ ଶତ ଶତ ଯନ୍ତ୍ର କଲେ ସୁଦ୍ଧା ଶୁଦ୍ଧଜୀବନରେ ଏକ ପ୍ରକାର ଗଠିତ ହୃଦୟର ଅନ୍ୟଥା ପ୍ରକାଶନରେ କଦାପି ସମର୍ଥ ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ । ଶିକ୍ଷା ପ୍ରକାଶରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ ଭାସମାନ ହେଉଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଜୀବନ—ସ୍ରୋତର

ପ୍ରକୃତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟସ୍ଥାନ ଲଭ କରିବାକୁ ସମସ୍ତେ ସମର୍ଥ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । କେଉଁ ମାର୍ଗରେ ଗମନ କଲେ ଜୀବନର ଅଭିପ୍ରେତ ପଥରେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହେବାକୁ ହେବ, ତାହା ସ୍ୱର୍ଗରୁପେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟସ୍ଥାନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ । ଶ୍ରୀକବିନାଥ ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସେଉଁ ମାନେ ଅଭିପ୍ରେତ ପଥ ସ୍ଥିର କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେମାନେ ଅଞ୍ଜନ । ସେମାନେ ଇତିହାସ ବିବିଧ ପ୍ରଲୋଭନ ଅଥବା କୌଣସି ସାମାନ୍ୟ ବିପଦରେ ପଡ଼ି ଶେଷିଲେ, ଭୟାକୁଳାବିତ୍ତରେ ଜୀବନର ପବିତ୍ର ସଂକଳ୍ପକୁ ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନ ନ ଦେଇ ଭବିଷ୍ୟତ ଉଲ୍ଲକ୍ଷରେ ଏକାଦେଲକେ ଜଳାଞ୍ଜଳି ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏପରି କରିବା ସେମାନଙ୍କର ଅବିଧେୟ । କାରଣ, ଏହି ମାନବ ଜୀବନ ବିପଦଭୟସ୍ୱଂକୁଳ ଏବଂ ବିବିଧ କ୍ଳେଶମୟ । ଏଥିରେ ସେତକି ସୁଖ ଅଛି ତେତକି ଦୁଃଖ ଅଛି । ଦୁଃଖ ବିନା ସୁଖ ମିଳେ ନାହିଁ, ଏବଂ ଶ୍ରେୟସ୍ବର ବିଷୟରେ ଅନେକ ଅନୁରୟ ଥାଏ । ଆମ୍ଭ ଦେଶର ପୂଜ୍ୟପାଦ ପ୍ରାଚୀନ କବିଗଣ କହୁ ଅଛନ୍ତି, “ନହ ସୁଖଂ ଦୁର୍ଜେବିନା ଲଭ୍ୟତେ”, “ଶ୍ରେୟାଂ ବହୁ ବିପ୍ଳାବଂ ଶ୍ରେୟାଦ, ଇତ୍ୟାଦି । ସୁତରାଂ ସେଉଁ ଲୋକ ସାମାନ୍ୟ ଦୁଃଖଭର ଅଥବା ଶିକ୍ଷିକ ପ୍ରଲୋଭନରେ ମାନବଜୀବନର ମନ୍ଦୋଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବିସ୍ମରଣ କରେ ସେ ପଶୁ । ସେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବାରମ୍ବାର ବିପଦରେ ପଡ଼ିତ ହୋଇ ଏବଂ ବହୁ କ୍ଳେଶ ଅନୁଭବ କରି ସୁଦ୍ଧା ଜୀବନର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପଥରୁ ପରତ୍ରାଣ ହୁଏ ନାହିଁ, ସେହି ଏକା ପ୍ରକୃତ ମନୁଷ୍ୟ ।

ପ୍ରୟ ଶ୍ରୀକବିନାଥ ! ମିତାରର ଅଧ୍ୟପତି ରାଜକୁଳଭଲକ ସଫଳଜନ୍ମା କର୍ମବାର ମହାରାଣୀ ପ୍ରତାପସିଂହଙ୍କର ଜୀବନୀ ହୃଦୟରେ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କଲେ ମନୁଷ୍ୟକୁ କିପରି ଅସହ୍ୟ ଦୁଃଖ ଓ ଦାରୁଣ ବିପଦ ସଙ୍ଗରେ ବାରମ୍ବାର ନିର୍ଭୀକ ଏବଂ ଅବିଚଳିତ ହୃଦୟରେ ସମର କରିବାକୁ ହୁଏ, ତାହା ସହଜରେ ଅବଗତ ହୋଇ ପାରିବ । ସେ ମହାତ୍ମା

ନିଜ ଜୀବନର କର୍ତ୍ତବ୍ୟପଥକୁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଥିଲେ, ଏବଂ ମିତ୍ରର ଅତୁଳ ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅତ୍ୟୁକ୍ତ ରାଜସିଦ୍ଧାସନ ପରତ୍ୟାଗ କରି ସ୍ବଦେଶ ଏବଂ ସ୍ବଜାତିର ସମ୍ମାନ ରକ୍ଷା ନିମ୍ନିତ୍ତ ହିଂସ୍ରକନ୍ତ୍ରସଂକୁଳ ନିବିଡ଼ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପାଞ୍ଚତ୍ୟ କଲ୍ଲକମୟ ପଥରେ ଶୂନ୍ୟପଦରେ ପରତ୍ରମଣପୂଜକ ନିଜ ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତିର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣର କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ବଳ୍ପ ଅନୁଚରବର୍ଗଙ୍କ ହସ୍ତରେ ସମର୍ପଣ କରି ଏବଂ ଅସହ୍ୟ ଦୁଃଖଜଳମୟ ବିପଦ-ସମୁଦ୍ର ସ୍ତ୍ରୀୟ ଅଦମ୍ୟ ଅଧରସାୟତରଣୀରେ ପାର ହୋଇ ସ୍ବଜାୟ ପବିତ୍ର ନାମକୁ ନଗର ଜଗତରେ ଚିରସ୍ମରଣୀୟ କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ଏତାଦୃଶ ବିଭବଶାଳୀ ଓ ସମ୍ମାନାସ୍ପଦ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା କର୍ତ୍ତବ୍ୟାନୁରୋଧ-ବଶତଃ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ସ୍ତ୍ରୀାତୁର ଅପତ୍ୟାଦିଙ୍କର ଅଶ୍ରୁ ଜଳସିକ୍ତ ବିଚଳବଦନ ଅବଲୋକନ କରି ଓ ହୃଦୟ ବିଦାରଣ କରୁଣ ଦିନନ ଶ୍ରବଣ କରି ମଧ୍ୟ ସେ ମହାତ୍ମା ହୃଦୟରୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କରି ନ ଥିଲେ । ପ୍ରବଳପ୍ରତାପ ଅଦମ୍ୟ ଶତ୍ରୁ ଦିଲ୍ଲୀର ସମ୍ରାଟ ଆକବର ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଅତିଳ ସଂକଳ୍ପ, ଅବିଚଳିତ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅପ୍ରତିହତ ଯମତା ସଂଦର୍ଶନ କରି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଅବଶେଷରେ ତାଙ୍କଠାରେ ଶତ୍ରୁତା ଅତର୍କଣରୁ ବିରତ ହୋଇଥିଲେ । ଅତଏବ ଜୀବନରେ ସାମାନ୍ୟ ବାଧାବିଘ୍ନ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ, କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପଥରୁ ଅପସାରିତ ହେବା ମାନବ ଜୀବନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ଅବଶ୍ୟ ଏହି ସଂସାରରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ହୃଦୟ ସ୍ବଭାବତଃ ସମାନ ନୁହେଁ । କାରଣ ମନୁଷ୍ୟର ଶରୀର ଗଠନରେ ବହୁବିଧ ଆକୃତି ବୈଷମ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର ହୁଏ, ସୁତରାଂ ହୃଦୟରେ ନୈସର୍ଗିକ ଅସାମନ୍ତସ୍ୟ ଅପୌକ୍ତିକ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଏହା କହି ପାରେ ଯେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟଠାରୁ ଯେ କୌଣସି ଗୁଣରେ ଅଧିକ ଅଟେ । ଦେଖ, ଜଣେ ଶୈରକାରର ଶୈରକର୍ମରେ ଯେପରି ପାରଦର୍ଶିତା ଅଛି, ଜଣେ ଶିଳ୍ପକର ଉକ୍ତ କର୍ମରେ ସେପରି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଶିଳ୍ପକର ଶିଳ୍ପକତାରେ ଯେପରି ସୋପାନ, ଶୈରକାରର

ତହିଁରେ ସେପରି ନାହିଁ । ଏହିପରି ପ୍ରକୃତ୍ୟକ ଲୋକ ପ୍ରତ୍ୟେକ
 ଲୋକଠାରୁ କୌଣସି ନା କୌଣସି କର୍ମରେ ବଢ଼ି । ସୁତରାଂ କାହାରକୁ
 ଦୃଷ୍ଟା କରିବ ନାହିଁ । ଯାହାର ସେଉଁ ବିଷୟରେ ସମତା, ଏବଂ
 ସେଉଁ ବିଷୟରେ ଯାହାର ହୃଦୟ ଅନୁକୁଳ, ତାକୁ ସେହି ବିଷୟରେ
 ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା ଜ୍ଞାନବର ଗୁରୁବର୍ଗଙ୍କର ବିଧେୟ । ନିମ୍ନଲିଖିତ ଉଦା-
 ହରଣ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ପାତ କଲେ ବଚନର ସତ୍ୟତା ଉପଲବ୍ଧ ହେବ ।
 ଜନୈକ ବାଳକଟି ସାହିତ୍ୟରେ ଅଦୌ ପ୍ରବେଶ ନ ଥିଲା ଏବଂ
 ସାହିତ୍ୟ ପଠନରେ ତାହାର ଅଭିରୁଚି ହେଉ ନ ଥିଲା, ସେ ବାଳକକୁ
 ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ମୂର୍ଖ ବୋଲି ସଙ୍ଗଦା ଭରସାର କରି ନାନାବିଧ
 ଶାସ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲେ । ତାହାର ପିତା ମାତା ମଧ୍ୟ ବାଳକର
 ଅଭିରୁଚି ଅବଗତ ହୋଇ ନ ପାରି ତାକୁ ପ୍ରତିଦିନ ଉକ୍ରମାଠାଳୀକୁ
 ପ୍ରେରଣ କରୁଥିଲେ । ଦିନେ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସେ ବାଳକଟି ଚକଲ
 ଫଳନ ଶ୍ରବଣ କରି ଜନୈକ ବିଜ୍ଞବ୍ୟକ୍ତି କାରଣ ପଚାରିବାରୁ
 ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ଅଦ୍ୟୋପାନ୍ତ ସବୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି କହିଲେ ।
 ତଦନନ୍ତର ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ବାଳକକୁ ଗୋଟିଏ ସାମାନ୍ୟ ଅଙ୍କ ଜିନ୍ଦିଆ
 କର୍ତ୍ତା ଏବଂ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞତା ସେ ବାଳକ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦାନରେ
 କୃତ୍ରିମ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ବିଜ୍ଞବ୍ୟକ୍ତି ଉକ୍ତ ଶ୍ରବଣ ସଙ୍ଗରେ
 ନେଇ ଗଣିତଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ାଇଲେ, ଏବଂ କିୟତ୍କାଳ ମଧ୍ୟରେ ସେ
 ବାଳକ ଜଣେ ସୁବିଖ୍ୟାତ ଗଣିତଜ୍ଞ ହୋଇ ନାନାବିଧ ମର୍ଯ୍ୟାଦା
 ପଦବୀରେ ବିଭୂଷିତ ହୋଇଥିଲା । ଅତଏବ ମୁଁ ନିଃସନ୍ଦେହରୂପେ
 କହିପାରେ ଯେ ଶିକ୍ଷକମାନେ ସେଉଁ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ‘ଗପ’ ‘ଗପ’ ବୋଲି
 ଚିହ୍ନାର କରୁଥାନ୍ତି, ଯଦି ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ମନୋନୁକୁଳ
 ବିଦ୍ୟାରେ ଶିକ୍ଷିତ କରନ୍ତୁ ଥାନ୍ତେ, ତାହାହେଲେ ସେହି ବାଳକମାନେ
 ଅବଶ୍ୟ ଦିନେ ଏହି ସଂସାରରେ ନିଜ ନିଜ ବିଦ୍ୟାରେ
 ଜୀବନୋଦ୍ଦେଶ୍ୟର ସାଫଲ୍ୟ ବିଧାନରେ ପାରଦର୍ଶିତା ଦେଖାଇ ସମର୍ଥ

ହେଉଥାନ୍ତେ; ଏଥିରେ ଅଶୁଭଫଳ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଭାଗ୍ୟଦୋଷରୁ ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ସେବର ଅନୁକୂଳଗୁଣାନୁସାରେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ସାଥୀ ଏ ଦେଶରେ ବାରିଲ । ସୁତରାଂ ଦେଶ ଜମିନୀ ଅବନତ ହେଉଅଛି ।

କରୁଣାମୟ ପରମେଶ୍ଵର ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର ହୃଦୟରେ ମେଧା ଓ ପ୍ରତିଭା ନିହିତ କରି ଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଉପଯୁକ୍ତ ପରିଶ୍ରମନାର ଅଭାବବଶତଃ ସେହି ମେଧା ଏବଂ ପ୍ରତିଭା ଲୌହପରି କଳିକ୍ରେତ ହୋଇ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ହୁଏ । ଶ୍ରବଣାବରରେ ଗଭୀର ଗବେଷଣା ପୁରକ ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ ଉକ୍ତ ମେଧା ଓ ପ୍ରତିଭା ସୁଗୁରୁରୂପେ ଗୁଳିତ ହୋଇ ହୃଦୟକୁ କାର୍ଯ୍ୟ-କୁଶଳ ଏବଂ ବ୍ୟବହାରୋପଯୋଗୀ କରେ । ସଂସାରରେ ଗଣ୍ୟ ମାନ୍ୟ ହେବାକୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବଳବତ୍ତା ଆକାଂକ୍ଷା ଅଛି, କିନ୍ତୁ ସେହି ଇଚ୍ଛା ଫଳବତ୍ତା ହେବାର ସହଜ ନୁହେଁ । ସେଥି ସକାଶେ ପ୍ରଗତି ମନୋଯୋଗ, ଗଭୀର ଗବେଷଣା, ଏବଂ ଅଟଳ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ । ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ ନ କଲେ ତାହା ସଫଳ ହୁଏ ନାହିଁ । ମହାତ୍ମା ନିଉଟନ ଆତ୍ୟନ୍ତ ଜନମୁଖ୍ୟ ସହକାରେ କହି ଅଛନ୍ତି ଯେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କ ହୃଦୟଠାରୁ ତାଙ୍କ ହୃଦୟର ବିପୁଳ ପାର୍ଥକ୍ୟର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ଏହି ଯେ ସେ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିଥିଲେ । ମନେକର, ତୁମ୍ଭେ ଅଗାଧ ବିଦ୍ୟା ଉପାଳ୍ବନ କରିଅଛ, ଉତ୍ତମ ବିବେଚନା କରିପାର, ଭ୍ରାବନ ଏବଂ କଳ୍ପନା ବଳରେ ସୁପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଲେଖି ଲୋକମାନଙ୍କର ମନୋମୁଗ୍ଧ କରିପାର, ଏବଂ ଅନର୍ଗଳ ବକ୍ତୃତା ପ୍ରଦାନ କରି ଶ୍ରୋତୃବର୍ଗଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧାସ୍ପଦ ହୋଇପାର, କିନ୍ତୁ ଯଦି ତୁମ୍ଭେ ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଆଶ୍ରୟ ନ କରି, ତେବେ କଦାପି ତୁମ୍ଭେ ଜନ ସମାଜର ଆନ୍ତରିକ ଭକ୍ତି ଲାଭ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଆଗରେ ଲୋକେ ତୁମ୍ଭ କଥାକୁ ପ୍ରତିଶକ୍ତି ପରି ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ପଛରେ

ତୁମ୍ଭର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ବୃଦ୍ଧିଜନିତ ଦୋଷ କାହିଁକୁ କର ନାନାବଧି ଭରସାର କରୁଥାନ୍ତି; ଏଥିରେ ଅଶୁମାନ୍ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । କେବଳ ତୁମ୍ଭର ଶିକ୍ଷିତ ହୃଦୟ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କେହି ତୁମ୍ଭକୁ ସେ ଦୋଷରୁ ମୁକ୍ତ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଉଦୃଶ ସଙ୍କଟମୟ ସ୍ଥିତିରେ ତୁମ୍ଭକୁ ନିଜର ଯୋଗ୍ୟତା ଓ କ୍ଷମତା ଉପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭର କରି ବିବେକ ସହିତ ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ ଯେପରି କି ଲୋକମାନେ ଚିରକାଳ ତୁମ୍ଭର ସମ୍ମୁଖର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ପାରିବେ ।

ହେ ସ୍ନେହାସ୍ପଦ ଶୁଦ୍ଧଗଣ ! ଦେଖ, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଦାୟିତ୍ବ ନିର୍ଭର କରିଅଛି । କେବଳ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ପୁସ୍ତକଗତ ବିଷୟର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଅବଗତ ନ ହୋଇ ସ୍ତୋତ୍ରର ପୂର୍ତ୍ତି ନିମନ୍ତେ ସେ କୌଣସି ଉପାୟରେ ବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନ କଲେ ସେ ଦାୟିତ୍ବ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶିବ ତାହା ନୁହେଁ । ସଂସାରରେ ଯାବତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ବିବେକର ଗମ୍ଭୀରତା ନିଷେଷ କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ପୁସ୍ତକରୁ ଶିକ୍ଷିତ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଥମରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ପୁରୁଷକୁପେ ହୃଦୟକାମ କରିବ ଏବଂ ପରେ ଆଚରଣ ପ୍ରଚାରଣ ଦ୍ଵାରା ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଜନସମାଜରେ ବିଶଦରୂପେ ପ୍ରକାଶିତ କରିଦେବ; ତାହାହେଲେ ଦେଶ ଓ ଜାତିର କଲ୍ୟାଣ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ, ସୁତରାଂ ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ ପଠନ ଜଗତରେ ପ୍ରଶଂସ୍ୟ ।

ଯଦି ତୁମ୍ଭର କୌଣସି ଭାଷାରେ ପ୍ରକୃତ ଜ୍ଞାନ ଲଭିବାକୁ ହୃଦୟରେ ବାସନା ହୁଏ, ତେବେ ଲଘୁତ ଭାଷାଲିଖିତ ଉତ୍ତମପୁସ୍ତକସକଳ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହ ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ ଇଚ୍ଛା ଫଳବତୀ ହେବ । ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ ଅଧ୍ୟୟନ ବ୍ୟତୀତ ମନୁଷ୍ୟ କୌଣସି ବିଦ୍ୟାରେ ପ୍ରକୃତ ଉତ୍କର୍ଷ ଲାଭ କରି ନ ପାରେ । ଅବଶ୍ୟ ସଂସାରରେ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରକୃତ ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ଅଧ୍ୟୟନ ବ୍ୟତିରେକେ ଉନ୍ନତରୂପେ ଗଣ୍ୟ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ସତ, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତ କିମ୍ବଦନ୍ତୀଶୃଙ୍ଖଳା ! ସେ

କୌଣସି ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ପ୍ରଗତି ପରିଶ୍ରମର ପ୍ରୟୋଜନ । ପରିଶ୍ରମ ବିନା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସଫଳ ହୁଏ ନାହିଁ । ପରିଶ୍ରମ ବିନା ଶରୀର ରକ୍ଷା ଅସମ୍ଭବ । ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟା ଯେତେକ ପରିଶ୍ରମରେ ଲବ୍ଧ ହୋଇଥାଏ, ସେହି ବିଦ୍ୟା ତେତେକ ଜନସମାଜରେ ଅଦୃତ ହୁଏ । ପରିଶ୍ରମ ମାନବ ହୃଦୟର ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶ ରୂପ । ବାସ୍ତବରେ ମନୁଷ୍ୟ ସର୍ବଦା ସତ୍ତ୍ୱପରିଶ୍ରମରେ ନିୟୁକ୍ତ ଥିଲେ ତାହାର ହୃଦୟରେ ପାପ ଚିନ୍ତା ପ୍ରବେଶ କରିପାରେ ନାହିଁ । ସ୍ମୃତିରା ହୃଦୟ ବିଶୁଦ୍ଧ ଥାଏ, ହୃତାହୃତ ବିବେଚନା କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ । ସାଧୁ ପରିଶ୍ରମଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକୃତ ଶିଷା ଓ ନୂତନରପଥ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଆଦର୍ଶଚରଣ ହୋଇପାରେ । ଲୋକ ପ୍ରକୃତ ପରିଶ୍ରମରେ ଶୁଦ୍ଧି କଲେ ଶାସ୍ତ୍ର ତତ୍ତ୍ୱ ହୃଦୟରୁ ମିଳି ନ ପାରି ନିଜକୁ ଏବଂ ଅପରକୁ ପ୍ରତାରଣ କରେ । ହେ ଶ୍ରବଣ ! ଯାବତାୟ ବିଷୟ ପ୍ରକୃତ ପରିଶ୍ରମ କର ଅଧ୍ୟୟନ କର, ଅଥା ବିଧା ଜ୍ଞାନରେ କଢ଼ାକର ଫଳ ନାହିଁ, ବରଂ ଦେଶର ଭୂର ଭୂର ଅପକାର ହେବ । ମନେକର, ଯଦି ତୁମ୍ଭେ ଶାସ୍ତ୍ରର ମର୍ମ ନ ରୁଷି କେବଳ କଣ୍ଠସ୍ଥ କରିବା ଶିକ୍ଷାରେ ସାମ୍ବିଧିକେଷ ଦେଖାଇ ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରତାରଣ କରି କୌଣସି ବିଦ୍ୟାଲୟରେ ଶିକ୍ଷକତା କାର୍ଯ୍ୟରେ ମନୋମଗ୍ନ ହୁଅ, ତେବେ ଶ୍ରବଣମାନେ ତୁମ୍ଭଠାରୁ କି ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିବେ ? ଯଦି କେହି ଉତ୍ତମ ଗବେଷଣା ପ୍ରିୟ ଶ୍ରବଣ ଥାଏ, ତେବେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କିପରି ତାହା ସମ୍ମୁଖରେ ଲଢ଼ିତ ହେବାକୁ ହେବ ? ମନରେ ଏ କଥାଗୁଡ଼ିକ ବିଚାର କରି ଏପରି ଭାବରେ ଅଧ୍ୟୟନ କର ଯେପରି କି ଅଧୀତ ବିଦ୍ୟା ତୁମ୍ଭ ହୃଦୟଦର୍ପଣରେ ପରିଷ୍କୃତରୂପେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ହେବ । ଅର୍ଥ ପ୍ରଜାତ ବିନା କେବଳ ଘୋଷିବା ପ୍ରଥା ପରତ୍ୟାଗ କର, କାରଣ ଏହା ଗୌରବାକାଞ୍ଛା ହୃଦୟର ସମ୍ମୁଖରୂପେ ଅନୁପସ୍ଥଳ ।

ଉପସ୍ଥଳ ବାକ୍ୟାବଳୀର ମଞ୍ଜୁଗୁଡ଼ିକୁ ହୃଦୟରୁ ମିଳିବାପାଇଁ ମନକୁ ଶିଷିତ କରିବା ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଧାନ ଓ ସମସ୍ତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ମାନବର

ହୃଦୟ ଶିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ଜୀବନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏବଂ ବ୍ୟବହାରୋପଯୋଗିତା ଅବଧାରଣ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୁଏ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ବିଶେଷତଃ କହୁଅଛି ଯେ ହୃଦୟକୁ ଏପରି ଭାବରେ ଶିକ୍ଷିତ କରିବାକୁ ହେବ ଯେପରି କାଳ୍ପନିକ ଜୀବନର ମହୋଦ୍ଦେଶ୍ୟମୟ ମାର୍ଗରେ ନିରାପଦରେ ଯାତାୟାତ କରିପାରିବ । ନିଜକୁ ନିଜର ଓ ଅନ୍ୟର ଭୁଲ୍ୟ ଭାବି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମନୋଯୋଗ ସହ ବିଦ୍ୟା ଓ ଧନ ଉପାର୍ଜନ କରିବ ।

(Evils of half Knowledge)

ଅଧାବିଧା ଜ୍ଞାନ ବଡ଼ ବିପଦଜନକ ବ୍ୟାପାର । ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଜ୍ଞାନ ହେତୁ ଏହି ସଂସାରରେ ନାନାବିଧ ଦୁର୍ଘଟନା ଘଟିବାର ଉଦାହରଣ ବିରଳ ନୁହେଁ । ବିଶେଷତଃ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ବାଲକମାନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ନ ଜାଣି ଏବଂ ଉକ୍ତ ବିଷୟ ସମ୍ବନ୍ଧରୁ ଗୋଟିଏ ଥିବାର ମନରେ ଧାରଣା କରି ବାରମ୍ବାର ଭ୍ରମରେ ପଡ଼ିତ ହେଉଥାନ୍ତି । ନୌ ଗୁଳନା ଅନଭିଜ୍ଞ ବାଲକଗଣ ନୌକା ଚଲାଇବାକୁ ଯାଇ ଅବଶେଷରେ ଜଳ ମଧ୍ୟରେ ନିଜର ଅମୂଲ୍ୟ ଜୀବନ ହରାଇ ଥିବାର ଦୃଶ୍ୟକୁ ଅନେକ ସମୟରେ ଶୁଭଚିନ୍ତାରେ ଦୃଶ୍ୟ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ କେତେକ ଲୋକ ରସାୟନ ବିଦ୍ୟାରେ ସମୀଚୀନ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ ନ କରି ଉକ୍ତ ବିଦ୍ୟା ପ୍ରଦର୍ଶିତ ପଦାର୍ଥ ସକଳର ସାଧନରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ବିଶେଷ ଶତଶ୍ରଦ୍ଧ ହୋଇ ଥିବାର ସମ୍ଭାବ ମିଳଇ । ଏହି ପ୍ରକାର ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ଞାନ ଶାସ୍ତ୍ରର ଏବଂ ମାନସିକ ଉଭୟ ବିଧି ଧ୍ୟାୟ ସାଧନ କରେ । ଅର୍ଦ୍ଧ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ ନିଜକୁ ନିଜେ ସଫଳତା ବୋଲି ଭାବନ୍ତି ଏବଂ ମନେ ମନେ ଗର୍ବିତ ହୋଇ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଉଚ୍ଚତର ବିଧାନ କରି ନ ପାରି ଜନ ସମାଜରେ ଉପହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ଏବଂ ଦୃଷ୍ଟି ହୁଅନ୍ତି । ପକ୍ଷୀରେ ପ୍ରକୃତ ଜ୍ଞାନ ଗମାତ ଏବଂ ଅଗାଧୀ, ଏ ବିଷୟରେ ନିଉଟନ ଆଦର୍ଶ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଟନ୍ତି ।

ସେ ମହାତ୍ମା ଅଗାଧପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧ କରି ମଧ୍ୟ ବିନୀତ ଭାବରେ କହିଥିଲେ ଯେ ସେ ବିଦ୍ୟା-ସମୃଦ୍ଧ ଡାରରେ ବାଳକ ସଦୃଶ ସ୍ଥିତି ଉପଲବ୍ଧି ସଂଗ୍ରହ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଅନନ୍ତ ବିଦ୍ୟା ସମୃଦ୍ଧ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ନ ଥିଲେ ହେ, ଛତୁରୁନ ! ମନରେ ଜ୍ଞାନା ଓ ଅବିଜ୍ଞାନୀର ପ୍ରଭେଦ ତୁଲନା କର ।

ଅତଏବ ଯାହା ଜାଣିବାକୁ ହେବ, ତାହା ଭଲକରି ଜାଣିବ ଏବଂ ଯହିଁରେ ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ ସେ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନା ବୋଲି ଅଲୀକଗତ ଛକାଣ କର ନାହିଁ । ଅର୍ଦ୍ଧ ଜ୍ଞାନର ମନଃସ୍ଥାପନ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଅଲୀକ ଗର୍ବରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଅଇ । ଯଦି ଆତ୍ମମାନେ ସେହି ମିଥ୍ୟା ଅଭିମାନ ତ୍ୟାଗ କରି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ଞାନଲଭ୍ୟରେ ଯତ୍ନଶୀଳ ହେବା, ତେବେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅମଙ୍ଗଳ ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ । କାରଣ ଅଲୀକ ଗର୍ବ ସର୍ବଦା ଅମଙ୍ଗଳର କାରଣ । ଏହି ମିଥ୍ୟାଗର୍ବରେ ଲୋକ ଉପହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ହୁଏ ଓ ଜନସମାଜରେ ଦୃଷ୍ଟିତ ଏବଂ ବିଦିତ ହୁଏ । ଜ୍ଞାନ ବ୍ୟକ୍ତିର ବିନୟ ଅଳଙ୍କାର ସ୍ବରୂପ । ତାହା ସକଳ କାଳରେ ଏବଂ ସର୍ବ ଶୀତ୍ତରେ କହିତ ହୋଇଅଛି ।

(Patience)

ପୁରୁଷ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି ଯେ ଧୈର୍ଯ୍ୟର ଅଭାବ ମାନବ ଚରିତ୍ରର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଦୋଷ । ବାସ୍ତବରେ ସମୟସମୟରେ ଲୋକେ ଏହି ଅଧୀର ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି ଯେ ସେମାନେ ଉତ୍ତମ ରୂପେ ବିବେଚନା ନକରି ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପକାନ୍ତି; ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କୁ ବିପଦର ଡାକ୍ର ଯାତନା ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ହୁଏ । ବିଶେଷତଃ ଛାତ୍ରାବସ୍ଥାରେ ଅଧିକାଂଶ ବାଳକ ପ୍ରାୟଶଃ ଅଧୀର ହେବାର ଦୃଷ୍ଟି-ଗୋଚର ହୁଅନ୍ତି । ସେମାନେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ପାଟଣପୂର୍ବକ ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅବଗତ ନ ହୋଇ ‘ବୁଝୁଲୁ’ ‘ବୁଝୁଲୁ’ ବୋଲି ଚିତ୍କାର

କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେହି ବିଷୟ ସେହିକ୍ଷଣି ଜ୍ଞାନୀ କଲେ ଜଣାଯାଏ ସେ ସେମାନେ ତାହାର ଲେଶ ମାତ୍ର ବୁଝି ନାହାନ୍ତି ।

ଏହିପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ ନ କରିବାରୁ ପ୍ରକୃତ ମନଃଶ୍ରାବଣରେ ଅସମର୍ଥ ହୋଇ ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନକୁ ଅକାଶ କରିନ୍ତି । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତସମୟରେ ଶ୍ରୀମଦଭଗବତ ପଠନକରିତ କ୍ଳାନ୍ତି ଅପନୋଦନ କରିବା ଇଚ୍ଛାରେ ଶୁଦ୍ଧପ୍ରିୟ ନୈତିକ ଗନ୍ତ କହୁଥାଏ ଏ ଏବଂ ଯଦି ସେ ସମୟରେ ମୋହର ଅଧ୍ୟାପନାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ଅତୀତ ହୋଇଯାଏ, ତେବେ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଏପରି ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ ଯେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦିବସରେ କହିବାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୁଅଇ ନାହିଁ । ମୂର୍ଖତା ଧରଣର ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ବିଶେଷ ଦୋଷାବହ ନୁହେଁ । କାରଣ ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ କୌଣସି ମନୋମୁଗ୍ଧକର ଗନ୍ତ ଶୁଣିବାକୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ହୃଦୟ ଅଧୀର ହୋଇଥାଏ ଏ ଏବଂ କ୍ରମଶଃ ବୟସର ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସେ ଅଧୈର୍ଯ୍ୟର ଦ୍ରବ୍ୟ ଲକ୍ଷିତ ହେଉଥାଏ; ଅବଶେଷରେ ପରିପକ୍ୱ ବୟସରେ ପ୍ରାୟଶଃ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ ସମୟରେ ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ ସଙ୍ଗେ ଥିବାରୁ ତଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟ ବିକଳାଙ୍ଗ ହୁଏ ଏବଂ ସୁଖରୁ ରୂପେ ପାସତ ହୁଅଇ ନାହିଁ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ ନ କରି କାର୍ଯ୍ୟ ଥିବା ଦ୍ୱାରରେ ସମ୍ପାଦନ କରିବା “ଗୁଲ୍ ନ ଜାଣି ଦୌଡ଼ିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲପରି” ବୁଝା, ଏବଂ ବଞ୍ଚକନକ । ଯଦି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଯଥାବିଧି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ବକ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ ତେବେ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ସୁମହତ୍ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ସୁପାସତ ହେବ । ଅନେକ ରୋଗୀ ରୋଗଗଣ୍ୟାରୁ ଉଠି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ କରି ନ ପାରି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ରୋଗରୁ ମୁକ୍ତ ନ ହେଉଣୁ ନାନାବିଧ ଅପଥ୍ୟ କରି କାଳର କରଳ ବାବଲରେ ନିପତ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଆହୁର ମଧ୍ୟ ଏ ବିଷୟରେ ଇତିହାସରେ ଭୂର ଭୂର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । କେତେ କେତେ ନୃପତି ଅଧୀର ହୋଇ

ନିଜର ସ୍ବତନ୍ତ୍ରାଗମ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରୁ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ଶତ୍ରୁ ସଙ୍ଗରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଯାଇ ପରାଜିତ ଓ ନିହତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଅତଏବ ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ ଏକାନ୍ତ ବଞ୍ଚନାୟ । କାରଣ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଅଭାବରେ ଏକାଗ୍ରତା ମାନସରୁ ଦୂରୀଭୂତ ହୁଏ, ଏକାଗ୍ରତା ବ୍ୟତିରେକେ କାର୍ଯ୍ୟ ସୁଖରୁ ରୂପେ ସଂସାଧିତ ହୋଇ ନ ପାରେ ।

ଯେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଗଲେ ତାହାର ଏକାଗ୍ରତା ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ । ଏକାଗ୍ରତା ବ୍ୟତିରେକେ ଲୋକ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ସଫଳ ପ୍ରୟାସ ହୁଅଇ ନାହିଁ । ପଠନ ସମୟରେ ଯଦି ମନ ପଡ଼ାରେ ନ ଥାଇ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ଥାଏ ତେବେ ସେପରି ପଠନ ବିଫଳ । ମନୋଯୋଗ ଅଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନାନା-ବିଧି ଭ୍ରମ ଓ ପ୍ରମାଦ ଘଟେ । ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ମନୋଯୋଗ ପୂର୍ବକ କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରି ସେ ଏହି ଜଗତରେ ନିଜାର ନିକେତନ ହୁଏ ।

ମନୋଯୋଗ ନ ଥିଲେ ଏକ ଘଟିକାର ପଠନ ପ୍ରାୟ ଏକ ଦିବସରେ ଆୟତ୍ତ ହୁଅଇ ନାହିଁ । ମୁଁ ଅନେକ ଶ୍ରେଣୀକୁ ଦେଖିଅଛି ମନୋଯୋଗ ବିନା ତାରସରରେ କେବଳ ପାଠ ଘୋଷୁଥାନ୍ତି ଅବା କେହି ସ୍ବପ୍ନକୁ ବୁଝି ରହିଥାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ସେପରି କାଳ କୌଣସି କର୍ମରେ ଆସଇ ନାହିଁ । ସେମାନେ କେବଳ ନିଜର ଅମୂଲ୍ୟ ସମୟର ଅପବାଦଦାର କରୁଥାନ୍ତି । ମନୋଯୋଗ ପୂର୍ବକ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କଲେ ବୁଦ୍ଧି ବୃଦ୍ଧି ସତେଜ ଓ ପରିପୁଷ୍ଟ ହୁଏ, ସୁରକ୍ଷା ଶକ୍ତି ଉତ୍ତରେତ୍ତର ବର୍ଦ୍ଧିତ ହୁଅଇ ଏବଂ ନାନାପ୍ରକାର ସଦ୍‌ପ୍ରାୟମାନ ଚିନ୍ତା କରିବା ପାଇଁ ମାନସ ସମର୍ଥ ହୁଏ, ସୁତରାଂ ଆରବ୍ଧ କର୍ମ ନିରାପଦରେ ଓ ସୁଶୃଙ୍ଖଳ ଭାବରେ ସାଧିତ ହୁଏ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ଆର୍ଯ୍ୟ ମହର୍ଷିଗଣ ଏହି ଏକାଗ୍ରତା ବଳରେ ସର୍ବାନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ପରମେଶ୍ବରଙ୍କର ପ୍ରିୟପାତ୍ର ହୋଇ ଜଗତରେ ନାନାବିଧ ଯଶସ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରି ସ୍ବର୍ଗକୁ କାଳବନ୍ଧରେ ଅମରମୟରେ ଖୋଦିତ କରି ଯାଇ

ଅଛନ୍ତି । ଏହି ଏକାଗ୍ରତା ପ୍ରଭବରେ ଏହି ସମୟରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ଉପରେ
ତୁମ ବିଶାଳ ଜଗତରେ ସତ୍ୟ ଓ ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜର ଉଚ୍ଚତମ ସୋପାନ
ଅଧିକାର କରିଥିଲା ।

ମହାତ୍ମା ଥୁବ ଶୈଶବ କାଳରେ ଏହି ଏକାଗ୍ରତା ଗୁଣରେ ଦୟା-
ମୟ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଅନୁକମ୍ପା ଭଜନ ହୋଇଥିଲେ ଓ କୁନ୍ତୀନନ୍ଦନ
ମହେଶ୍ୱର ଅର୍ଜୁନ ଦ୍ରୌପଦୀ ସ୍ୱୟମ୍ବର ସମୟରେ ଶତ ଶତ ମହାପରା-
କ୍ରମଶାଳୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣେୟା ନୃପତି ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଗୁଣ ପ୍ରଭବରେ ଦୁଷ୍ଟର
ଲକ୍ଷ୍ମଣେୟରେ ସମର୍ଥ ହୋଇ ନାଶ ସୀମନ୍ତନା କୃଷ୍ଣାଙ୍କୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ-
ଥିଲେ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନରପତିଗଣ ଉକ୍ତ ଗୁଣର ଅଭାବରୁ ଲଜ୍ଜାରେ
ଅବନତ ମସ୍ତକ ହୋଇ ଅସନ୍ନ ଅପମାନ ଭୋଗ କରିଥିଲେ ।

ହେ, ପାଠକଗଣ ! ଦେଖ, ଏକାଗ୍ରତା ଅଭାବରେ କିପରି
ଅପର ନୃପତିମାନେ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ସେ ଗୁଣ ହେତୁରୁ
ଅର୍ଜୁନ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଭେଦରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ଅତଏବ ମନେ
ରଖ ଯେ ଏକାଗ୍ରତା ସକଳ ବିଷୟରେ ଏକାନ୍ତ ଅବଲମ୍ବନାୟ ଏବଂ
ଏକାଗ୍ରତା ସମ୍ପର୍କରେ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନର ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଉପାୟ ।
ଏକାଗ୍ରତା ବଳରେ ଲୋକେ ପ୍ରକୃତ ଜ୍ଞାନ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱର
ଅଧିକାର ହୁଅନ୍ତି ।

(ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟର ସମ୍ବନ୍ଧ)

ହେ ଶ୍ରୀକବି ! ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷାବଳରେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ପଣ୍ଡିତ
ଦୁଷ୍ଟଭୂତ ହୁଏ ଏବଂ ଯାହାର ଉପଲବ୍ଧି ସକାଶେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଏକାଗ୍ରତା
ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ ପ୍ରଭୃତି ଗୁଣଗୁଣି ଆବଶ୍ୟକ ସେହି ଶିକ୍ଷା ତୁମ୍ଭେ-
ମାନେ ଯାହାଙ୍କ ଠାରୁ ଉପାଦାନ କର ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ତୁମ୍ଭର
କିପରି ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ବନ୍ଧ ଅଛି ତାହା ଅବଗତ ହେବା ବିଶେଷ
ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ।

ପ୍ରକୃତ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଉପଲବ୍ଧ ହେଲେ ମାନବ ଜୀବନ ସଫଳ ହୁଏ ।
ଆହାର, ନିଦ୍ରା, ଭୟ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳ ମନୁଷ୍ୟ ଓ ପଶୁଠାରେ ସମାନ ଭାବରେ
ଅଛି; କିନ୍ତୁ ଏକମାତ୍ର ଜ୍ଞାନ ବଳରେ ମନୁଷ୍ୟ ପଶୁଠାରୁ ଅଧିକ; ଜ୍ଞାନ-
ସ୍ଥାନ ମାନବ ଓ ପଶୁର କୌଣସି ପ୍ରଭେଦ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟର ଏହି
ପଶୁର ବହୁରତ କରି ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ତାକୁ ମାନବପ୍ରାଣୀ କରନ୍ତି,
ସେହି ଏକା ପରମ ଆତ୍ମା ଦେବତା । ଆତ୍ମମାନେ ମନୁଷ୍ୟର ମୁଖ
ନେତାବଦି ସକଳ ଅବସ୍ଥାରେ ଘେନି ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରୁଁ କିନ୍ତୁ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର
ଜ୍ଞାନ ଅଭାବରୁ ଆତ୍ମମାନେ ପ୍ରକୃତ ମନୁଷ୍ୟ ହୋଇ ନ ଥାଉଁ । ଅଧ୍ୟା-
ପକ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ମନୁଷ୍ୟର ବ୍ୟାଧାର ଏକମାତ୍ର ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥଳ ।
ସେ ମହାତ୍ମାଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରୁ ଆତ୍ମମାନେ ଜ୍ଞାନଲାଭ କରି ମନୁଷ୍ୟକୁ
ଲାଭ କରୁଁ ।

ଅତଏବ ଯେଉଁ ଗୁରୁବର୍ଗଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ମନୁଷ୍ୟର ମନୁଷ୍ୟକୁ
ଚରିତାର୍ଥ ହୁଏ, ପାଠକ ! ସେହି ଗୁରୁବର୍ଗ ଯେ କିପରି ଆତ୍ମା
ଦେବତା ତାହା ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ପାରୁଥିବେ । ମହର୍ଷି ମନୁ କହି-
ଅଛନ୍ତି ଯେ ଗୁରୁଦେବ ଜ୍ଞାନସମ୍ପଦ ବ୍ରହ୍ମର ରୂପାନ୍ତର । ଜ୍ଞାନଦାତାପିତା
ଅପେକ୍ଷା ଜ୍ଞାନଦାତା ପିତାଙ୍କର ଆସନ ଉଚ୍ଚତର । ପିତାଙ୍କ ବଳରେ
ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରାଣୀ ରୂପରେ ଜଗତରେ ସୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଥାଏ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତ
ମନୁଷ୍ୟ ରୂପରେ ସୃଷ୍ଟ ହୋଇ ନଥାଏ । ଗୁରୁଦେବଙ୍କ ବଳରେ ଏକା
ମନୁଷ୍ୟ ସଂସାରରେ ମନୁଷ୍ୟ ହୁଏ । ଅତଏବ ସାଧାରଣ ପ୍ରାଣୀଠାରୁ
ମନୁଷ୍ୟର ଯେପରି ଅଧିକ୍ୟ, ଜନ୍ମଦତ୍ତାଙ୍କଠାରୁ ଜ୍ଞାନଦାତାଙ୍କର
ସେହିପରି ଅଧିକ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରିବାକୁ ହେବ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି
ଜ୍ଞାନାଞ୍ଜନ-ଶଳାକାଦ୍ୱାରା ଅଜ୍ଞାନ-ଉମିଶଙ୍କ ଲୋକର ନେତ୍ର ଉନ୍ମୀଳନ
କରନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ନିତ୍ୟ ଦିକାଳ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ନମସ୍କାର । ଗୁରୁ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାର
ସମ୍ମାନ ଅବିନଶ୍ୟକ । କାରଣ, ଗୁରୁ ସାହାଯ୍ୟରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ମନୁଷ୍ୟକୁ
ଲାଭ କରି କରୁଣାମୟ ଜଗଦାତ୍ମାର ନିୟମାବଳୀର ଯଥାର୍ଥ ବ୍ୟବ-

ହାର ହୃଦୟରୁ ମୁକ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ମୋହ ଦୂରୀକୃତ ବହୁପଦରେ
ନିଜର ସ୍ଥିତି ଜୀବନ ସମର୍ପଣ କରି ଅନନ୍ତକାଳ ପରମାନନ୍ଦ
ଭୋଗରେ ସମର୍ଥ ହୁଏ । ଅତଏବ ଯେଉଁ ଗୁରୁଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହରୁ ଏତାଦୃଶ
ସମ୍ପଦ, ସେ ଗୁରୁଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧକୁ କିଏ ସ୍ଥିତି ବୋଲି କହିପାରେ ?
ପରମେଶ୍ଵରଙ୍କର ଭକ୍ତଭାଜନ ଗୁରୁଙ୍କ ପ୍ରତି କିଦୃଶ ଭକ୍ତି ଓ ସମ୍ମାନ
ଏକାନ୍ତ ପ୍ରଦର୍ଶନୀୟ ତାହା ହୃଦୟବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କେ ହୃଦୟରୁ ମ
କରି ପାରୁଥାନ୍ତି, ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟମାତ୍ରେ । ତଥାପି ସ୍ଵରୂପାବେଶ
ବାଳକଗଣଙ୍କର ହୃଦୟରେ ଧାରଣା ଜନ୍ମାର ଦେବା ସକାଶେ ଗୁରୁ-
ଭକ୍ତସୂଚକ କ୍ରତ୍ୟପୃଷ୍ଠା ଫଳି ନିମ୍ନରେ ବିବୃତ କଲି ।

ଗୁରୁଙ୍କର ବଚନରେ କଦାପି ସନ୍ଦେହ କରିବା ନାହିଁ । ସନ୍ଦେହ
ପ୍ରକୃତ ଶିକ୍ଷାର ଅନ୍ତରାୟ । ଗୁରୁଙ୍କର ବଚନରେ ଭକ୍ତି ଓ ବିଶ୍ଵାସ
କରି ଜ୍ଞାନରତ୍ନ ଲଭି ପୂଜକ ନିଜର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ମାନବ ଜୀବନ ଚରିତାର୍ଥ
କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ଗୁରୁଙ୍କର ନିଜା କରନ୍ତ ନାହିଁ ବା
ତାଙ୍କର ନିଜା ଶୁଣିବ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଗୁରୁଙ୍କର ବଳରେ ମନୁଷ୍ୟର
ମନୁଷ୍ୟ ଲକ୍ଷ ହୁଏ ସେ ଗୁରୁ ଶତ ଅଗ୍ରାଧୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପୂଜନୀୟ
ଗୁରୁ-ବିଶ୍ଵ ଶିଷ୍ୟ କୌଣସି ପାର୍ଥକ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରଦାନ କରି ପରଶୋ
କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ଗୁରୁ ଅଳ୍ପ ବସୁଷ୍ଟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠ
ଶିଷ୍ୟ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତି ଉଚିତ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବ । ପ୍ରମାଣ-
ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏବିଷୟରେ ଅନେକ ପ୍ରମାଣ ଅଛି । ପ୍ରକୃତ ଜ୍ଞାନଜ୍ୟେଷ୍ଠ
ବ୍ୟକ୍ତି ଏକା ଜ୍ୟେଷ୍ଠ, ଧନକତକେଶ କରାଜ୍ୟ ଅଜ୍ଞାବ୍ୟକ୍ତିର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ
ବୋଲି କୁହାଯାଇ ନପାରେ । ଗୁରୁଙ୍କ ପ୍ରତି ଉଚିତ ସମ୍ମାନର ତୃଟି
ହେଲେ ମହାପାପ ହୁଏ । ଗୁରୁଦ୍ରୋହୀ ଲୋକର ମୁଖାବଲୋକନ
ବାସ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଗୁରୁଙ୍କ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା ନକରି
ସେ କୃତଚ୍ୟୁତ ରୂପକ ମହାପାପରେ ପଡ଼ିତ ହୋଇ ଐହିକ ଓ ପାବ-
ବିକ ଉଭୟ ବିଧି କଲ୍ୟାଣରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୁଏ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ

ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ସମର କ୍ଷୁଦ୍ରରେ ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ବୈର ସାଧନ ନିମିତ୍ତ
 ସଶସ୍ତ୍ର ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟ ସମ୍ମାନ ହୃଦୟରୁ
 କଦାପି ବିହରଣ କରି ନଥିଲେ । ଏ ବିଷୟରେ ମହାଭାରତ ଓ
 ରାମାୟଣରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଉଦାହରଣ ଅଛି । ଏହି ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରତି ତାଙ୍କୁ
 ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ଗୁରୁଙ୍କ ପ୍ରତି ଭକ୍ତି ଓ ଭୟକରିବା ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।
 ଆହୁରି ମଧ୍ୟ କି ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ନିର୍ବିଶେଷ ଛାତ୍ର-
 ମାନଙ୍କର ଅଶେଷ ମଙ୍ଗଳ ହେବ, ଦୋଷ ରାଶି ସଂଶୋଧନ ହେବ ଓ
 ସେମାନେ ଜ୍ଞାନ-ରତ୍ନର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ନିଜ ନିଜ ଜୀବନ ସଫଳ
 କରି ପାରିବେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ଅମଙ୍ଗଳ ନିବାରଣ
 ହେବ ଓ ଚରଣ ପରିମାର୍ଜିତ ହେବ, ଏହି ସବୁ ବିଷୟ ଯେଉଁ ଗୁରୁ
 ବରଦ କରି ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଉଚିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରନ୍ତି ସେହି ଏକା
 ପ୍ରକାର ଗୁରୁ; କିନ୍ତୁ ସେ ଗୁରୁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟତ ଉନ୍ନତି ପ୍ରତି
 ଦୃଷ୍ଟି ନ ରଖି ନିଜେ ଘୋଷି ଉତ୍ତମ ଦେଶାପରି ସେମାନଙ୍କୁ ବଳ
 ପୂଜକ 'ଦେଶା ବଳଦ' କରାଇ ନାନା ପ୍ରକାର ବିଭୀଷଣ ଦେଖାନ୍ତି
 ଓ ଛାତ୍ରମାନେ ବୁଝି ନପାରି ପଡ଼ି ଲ ନିଜେ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦାନରେ
 ଅସମର୍ଥ ହୋଇ ଛଳନା ଦେଶନା ଦୂଷଣ ବିବିଧ କରୁଥିବାରେ
 ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଭ୍ରମଜାତ ହୁଏ, ତାହା ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷକ ନୁହନ୍ତି
 ଏବଂ ସେ ପରମେଶ୍ଵରଙ୍କଠାରେ ଦୋଷୀ; ଯେପରି ଗୁରୁଦ୍ଵାରା
 ଦେଶର ପ୍ରଭୁର ଅମଙ୍ଗଳ ହୁଏ । ସ୍ବରାମାରମ୍ଭ ବାଳକମାନେ
 ଭାତ ହୋଇଗୁରୁଙ୍କୁ କିଛି ପଚାରନ୍ତି ନାହିଁ; ସୁତରାଂ ତାଙ୍କ ମନରୁ
 ସନ୍ଦେହ ଦୂରୀଭୂତ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଅତିଏକ ପ୍ରକୃତ ଶିକ୍ଷାଲାଭ
 କରି ନ ପାରିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଜୀବନ ସଫଳ ହୁଏ ।
 ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷକ ନିଜର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଦେଖାଇ ଅନର୍ଗଳ
 ବକ୍ତୃତା ପ୍ରଦାନ କରି ଦଶ ଦିନର ପାଠ୍ୟ ଏକାଦିନକେ ପଢ଼ାଇ
 ଦିଅନ୍ତି, ସେ ଅଦର୍ଶ ଶିକ୍ଷକ ନୁହନ୍ତି । ତତ୍ସାର ଅଳ୍ପବୟସ ବାଳକ

ମାନଙ୍କର କୋମଳ ହୃଦୟ ହତୋତ୍ସାହ ଏବଂ ବିଷମ ହୋଇ ପଡ଼େ, ଯେତେ ଅସ୍ପୋକନ କିଲେ ମଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା ପଲବଣ ହୁଏ ନାହିଁ । ମନେକର ଏକଦିବର ଚାଉଳର ଅଳ୍ପକ୍ଷୀୟତା ଲୋକକୁ ପାଞ୍ଚଦେର ଚାଉଳର ଅଳ୍ପ ବଳପ୍ରକାଶ ଭୟାନକ କରାଇଲେ କି ଫଳ ହେବ ? ଅତି-ଶକ୍ତି ଭୋଜନ ଦୋଷରୁ ସେ ବାକ୍ସି ଅକାଳରେ ଜୀବନ ବିସର୍ଜନ କରିବ, ଯାହା ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ୍ୟ ଅଛି ତାହା ଖାଇଲେ ସିନା ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବ, ବଳୀଜାତ ଭୋଜନରେ ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ଅବଶେଷରେ ପ୍ରାଣ ସଂକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବ । ସେବେ ଗୋଟିଏ ଶୁଦ୍ଧ ଅଗ୍ନି କୁଣ୍ଡରେ ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଘୃତ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ, ତେବେ ତତ୍ତତ୍ୟ ଅଗ୍ନି କ୍ରମଶଃ ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ ହୋଇ ଉଠେ, କିନ୍ତୁ ଯଦି ସେହି କୁଣ୍ଡରେ ବହୁତ ଘୃତ ଏକାବେଳେକେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ତେବେ ଅତିରିକ୍ତ ଘୃତ ପ୍ରଦାନରେ ଅନଳ ହୋଇ ନିର୍ଜ୍ୱାଣ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ।

ଅତଏବ ଶୁଦ୍ଧମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ସୁକୋମଳ ହୃଦୟର ଉପଯୁକ୍ତ ପାଠ୍ୟ କ୍ରମଶଃ ଏପରି ଭାବରେ ଅଧ୍ୟାପନା କରିବାକୁ ହେବ, ଯେପରି କି ସେମାନଙ୍କର ମେଧା ଶକ୍ତି ଦିନକୁ ଦିନ ବଢ଼େକି ଓ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇ ବେଶୀ ବେଶୀ ଶିକ୍ଷା କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବ । ଯଦିଓ ଅଧ୍ୟାପକ ଏପରି ଶକ୍ତିର ଅଧ୍ୟାପନା କରନ୍ତି ଏବଂ ଯେ ଶୁଦ୍ଧମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ଲଭି ଅପେକ୍ଷା ଚରିତ୍ର ସଂଶୋଧନ ପ୍ରତି ଉତ୍ସାହର ଦୃଷ୍ଟି ନିବେଶନ କରନ୍ତି, ସେହି ଏକା ପ୍ରକୃତ ଅଧ୍ୟାପକ ।

ହେ ଛାତ୍ରବର୍ଗ ! ଆଶାକରେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପଞ୍ଜରୁ ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟର ସମ୍ବନ୍ଧ ଏବଂ ଛାତ୍ର ଜୀବନର ଦାୟିତ୍ୱ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିପାରୁଥିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପରଞ୍ଜେଦରେ ଛାତ୍ର ଜୀବନର ପ୍ରଧାନୋପଯୋଗୀ ଚରିତ୍ର ସଂଶୋଧନ ପ୍ରଭୃତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପ-କାରିତା ଏବଂ ମହାଦତ୍ତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲ । ଆଶା

କରେ, ବର୍ଣ୍ଣନାୟ ବିଷୟାବଳୀର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଅବଗତ ହୋଇ ତୁମ୍ଭେମାନେ
ସ୍ବ ସ୍ବ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହେବ ।

ଇତି ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ ।

—*—

ଦ୍ଵିତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଚରଣ ।

ଚରଣ ମାନବ ଜୀବନର ଉନ୍ନତର ସର୍ବପ୍ରମାଣ ଉପାଦାନ ।
ଯଦ୍ୟପି ତୁମ୍ଭେମାନେ ସତ୍ୟ ଓ ଶିଷିତ ସମାଜର ଇତିହାସ ଅନୁଶୀଳନ
କରିବ ତେବେ ଚରଣର ନୈତିକ ଉତ୍କର୍ଷ ତାହାର ଉନ୍ନତର ପ୍ରଧାନ
କାରଣ ବୋଲି ଉପଲବ୍ଧି କରି ପାରିବ । ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ
ଚରଣ ସଂଶୋଧନ । ସଜ୍ଜିତ ଲୋକ ସୁଶିକ୍ଷିତ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଜନ-
ସମାଜରେ ଆଚରଣୀୟ ଓ ପୂଜନୀୟ । ଯେଉଁ ଜାତିର ଚରଣ ବଳ
ଅଛି ଏବଂ ସେ ଜାତି ଚରଣର ଉତ୍କୃଳ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଦ୍ଵାରା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅବସ୍ଥାରେ
ମୁଖ ଉତ୍କୃଳ କରିଅଛି, ସେହି ଜାତି ଜଗତରେ ଅଜେୟ ଏବଂ
ସମ୍ମାନନୀୟ ।

ଯାହାର ଚରଣ ବଳ ନାହିଁ ତାହାର ରୂପ ଓ ଯୌବନ ଧନୁସ୍ତ୍ରୀ ଓ
ଅଥବା ଶିଆ ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ଚରଣ ମନୁଷ୍ୟକୁ ପ୍ରକୃତ ମନୁଷ୍ୟ କରେ ।
ଚରଣ ବଳରେ ଲୋକ ଜଗତରେ ସନ୍ନିବିତ ହୁଏ । ମାନବଲୀଳା
ପରିସମାପ୍ତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ଚରଣର ଦୋଷାଦୋଷ ସମା-
ଲେଚନାରେ ଜନ ସମାଜରେ ନିନ୍ଦିତ ବା ପ୍ରଶଂସିତ ହେଉଥାଏ । ଧର୍ମ
ଶାସ୍ତ୍ରରେ କଥିତ ଅଛି ଯେ ଯେତେବେଳେ ସ୍ଵର୍ଗରେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର
ଜୀବନର ଗତି ପର୍ଯ୍ୟାଲେଚିତ ହୁଏ, ତେତେବେଳେ ନୈତିକ ଚରଣ
ଏକା ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ସହାୟ ହୁଏ । ଧନ, ପଦବୀ ବା ଅନ୍ୟ
କୌଣସି ପାର୍ଥବ ପଦାର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସୁତରାଂ ଚରଣ
ମନୁଷ୍ୟର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଓ ଏକ ପରିଲୋକର ପ୍ରଧାନ ବନ୍ଧୁ । ଚରଣ

ବିଳରେ ମାନବ ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଲାଭ କରି ଅବିନଶ୍ୟର ସୁଖ ଅନୁଭବ କରେ । ଏହା ମାନବ ଜୀବନର ସିଦ୍ଧ ପ୍ରଧାନ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ସମ୍ମାନ । ଚରଣ ବିଳରେ ମାନବର ବଂଶ ପଦଶ ଗୌରବାନ୍ୱିତ ହୁଏ । ପୃଥିବୀରେ ଚରଣବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ଗୁଣରେ ଜନ ସମାଜରୁ ବିଶ୍ୱାସ ଏବଂ ସମ୍ମାନ ଆକର୍ଷଣ କରେ । ଚରଣ ସମାଜର ଭୂଷଣ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସୁଶାସିତ ରାଜ୍ୟର ସୁଶାସିନୀ ଶକ୍ତି । ଜାତୀୟ ବିଳ, ଜାତୀୟ ସତ୍ୟତା ଏବଂ ଜାତୀୟ ବ୍ୟବସାୟର ଉନ୍ନତ ଜାତିର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଚରିତ୍ର-ଉପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନିର୍ଭର କରେ । ସେ କୌଣସି ଶ୍ରେଣୀର ଚରିତ୍ର-ବାନ୍ ଲୋକ, ଅଳ୍ପଜ୍ଞାନ, ଅଳ୍ପସାମର୍ଥ୍ୟ ଏବଂ ସ୍ୱଳ୍ପବିତ୍ତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଜନ ସମାଜରେ ଅତ୍ୟୁତ କ୍ଷମତା ବିସ୍ତାର କରେ । ଚରିତ୍ରଶାଳୀ ସମାଜ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣଚୂର୍ଚ୍ଚାରାଶୀ କୃଷକର କ୍ଷମତା ଚରିତ୍ରମାନ ପ୍ରଭୃତ ବିଳଶାଳୀ ସ୍ୱରମ୍ୟ ଅତ୍ୟାଳକାନିବାସୀ ସମ୍ରାଟର କ୍ଷମତା ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକତର ବୋଲି ଜନ ସମାଜରେ ବିବେଚିତ ହୁଏ । ଚରିତ୍ର-ବିଳ ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରକୃତ ସମ୍ବଳ; ତଦ୍ବ୍ୟତିରେକେ ମାନବର ହୃଦୟ ନିତାନ୍ତ ଦୁଃଖ ଏବଂ ଅସାର ହୋଇ ଉଠେ । ନାନାବିଧ ଅସଥା ପ୍ରଲେଭନରାସ୍ତେ ଚରିତ୍ର ଘ୍ନନ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନ୍ତରରେ ସଜ୍ଜା ବିଚରଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ଅବଶେଷରେ ତାହାକୁ ପାପ-ପିଶାଚର ବିକଟ ମୁଖରେ ନିହିତ କରି ଦୁଃଖ ଜୀବନକୁ ବିଷମୟ କରି ପକାନ୍ତି । ଅସଜ୍ଜରଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ତଃସାରଶୂନ୍ୟ ଏବଂ କାମ କ୍ରୋଧାଦି ଦୁରନ୍ତ ରିପୁଗଣର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ନାନାପ୍ରକାର ଭୂକର୍ମ ସାଧନପଦ୍ଧତି ସମାଜର ଅଶେଷ ଅମଙ୍ଗଳ ବିଧାନ କରେ ।

ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରିପାର, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ କିଛି ଗୁଣ ଅନେକ୍ଷଣ କରିବାକୁ ହେବ । ସେହି ଗୁଣ ଏକା ଚରିତ୍ର । ଯଦି ତାଙ୍କର ଚରିତ୍ର ଉତ୍ତମ, ତେବେ ତୁମ୍ଭେ ତାହାଙ୍କୁ ସହଜରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାର, କିନ୍ତୁ ଯଦି ତାଙ୍କର

ଚରିତ୍ର ମନ୍ଦ ତେବେ ସେ ଅଗାଧ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଉପାଦାନ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ
ତୁମ୍ଭର ବିଶ୍ୱାସଭ୍ରମ ହୋଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ଅନ୍ତରେ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟତମ
ଦେଶର ଏହା ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ରହସ୍ୟ ଯେ ତତ୍ତ୍ୱତ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ
ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଏବଂ କ୍ଷମତାଶାଳୀ ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ
ଚରିତ୍ରବାନ୍ର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅନୁପରଣ କରି କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି, ସୁତରାଂ
ଦେଶ କ୍ରମଶଃ ଉନ୍ନତ ସୋପାନରେ ଆଗେଇ ଯାଏ । ଚରିତ୍ର ଉଚ୍ଚ
ବା ମାତ୍ର ସକଳ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକଙ୍କଠାରେ ବିଶ୍ୱାସଜନନୀୟ ହୁଏ ।
ଲୋକର ଚରିତ୍ର ବଳ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବଳ ଅପେକ୍ଷା ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଜ୍ଞାନ ବଳ
ଅପେକ୍ଷା ଚରିତ୍ର ବଳ ଉଚ୍ଚତର । ଦୟାଶୂନ୍ୟ ହୃଦୟ, ଚରିତ୍ରହୀନ ପ୍ରତିଭା
ଏବଂ ସତ୍ୟତାବିହୀନ ଚିତ୍ତଶକ୍ତିର ସମାଜର ମଙ୍ଗଳ ହେବା ଦୂର
ଥାଉ ବରଂ ନାନାବିଧ ଅମଙ୍ଗଳ ସାଧକ ହୁଏ ।

ସତ୍ୟବାଦିତା, ସରଳତା ଏବଂ ଭୃତ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ଚରିତ୍ରର ପ୍ରଧାନ
ଗୁଣ । ମାନସିକ ବଳସମୃଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ଗୁଣବତ୍ତର ଅଧିକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିର
କ୍ଷମତା ଅଦମ୍ୟ । ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ପରର ସଙ୍ଗଳ ସମ୍ପାଦନ କରିବାକୁ,
ବିପଦକୁ ବାଧା ଦେବାକୁ ଏବଂ ଅସନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି ସନ୍ନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ।
ବିପଦ ସମୟରେ ସାଧୁର ଚରିତ୍ର ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତର କରଣ ହେବା
କରେ ଏବଂ ଯେତେବେଳେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପାୟସବୁ ବିଫଳ ହୁଏ,
ତେତେବେଳେ ସୁଦ୍ଧା ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଉପରାଜିତ ସାହସ ଏବଂ ଅନୁପମ ସାଧୁତା-
ବଳରେ ଅବିଚଳିତ ଭାବରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧନ
କରେ । ବସ୍ତୁତଃ ମନୁଷ୍ୟର ହୃଦୟ ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ଗ ସ୍ତରୂପ; ଯେପରି
ଦୁର୍ଗ ସୁଦୃଢ଼ ଏବଂ ସୁରକ୍ଷିତ ଥିଲେ ତତ୍ତ୍ୱତ୍ୟ ପ୍ରଜାପୁଞ୍ଜ ଅଧୀର ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ
ସେପରି ହୃଦୟ ସୁଦୃଢ଼ ଏବଂ ସବଳ ଥିଲେ ବିପଦରେ ଲୋକ ବ୍ୟାକୁଳ
ହୁଏ ନାହିଁ । ହୃଦୟର ସୁଦୃଢ଼ତା ଏବଂ ସବଳତାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ
ଏକା ଚରିତ୍ର । ଏହି ଚରିତ୍ରବଳ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁବକଙ୍କ ହୃଦୟରେ
ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ସେମାନେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟର

ପଳାପଳ ସଙ୍ଗଦା ଉତ୍ସରଙ୍କ ଉପରେ ନିକ୍ଷେପ କରି ବି ବଳ ଅନୁସାରେ କର୍ମ ଅନୁଷ୍ଠାନ କଲେ ଦେଶର ଅଗଣ ସମ୍ବଳ ସାଧନ ହେବ ଓ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ବଂଶଧରମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିନ୍ତୁ ଅନୁସରଣ କରି ନିଜ ନିଜ କର୍ମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ସ୍ୱଦେଶ ଓ ସ୍ୱଜାତିର ଅଶେଷବ୍ୟୟ କଲ୍ୟାଣ ସମ୍ପାଦନ କରି ପାରନ୍ତେ ।

ସରକାର ଅନୁକରଣ ଜୀବନରେ ସଙ୍ଗୋଇ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସରକାରଙ୍କ ଅନୁକରଣ କରିପାରେ, ତାହାର ଭାବନା ଏବଂ କଲ୍ପନାଚରଣ ସମ୍ଭାଗରେ ପ୍ରଧାନିତ ହୁଏ ଏବଂ ହୃଦୟର ସଂକଳ୍ପ ସଙ୍ଗଦା ସମ୍ପାଦ ଏବଂ ଅଟଳ ରହେ ।

ବାସ୍ତବରେ ଯାହାର ବୁଦ୍ଧି ବୃଦ୍ଧି ଉଚ୍ଚତମ କଲ୍ପନା ରାଜ୍ୟରେ ବିଚରଣ କରୁନାହିଁ, ତାହାର ହୃଦୟ କ୍ରମଶଃ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ଲଭି କରି ନୀଚରୁ ନୀଚତର ହୋଇ ପଡେ । ଯେ ବ୍ୟକ୍ତିର ହୃଦୟ ଉଚ୍ଚ ଧାରଣା ଉଚ୍ଚ କଲ୍ପନା, ଏବଂ ଉଚ୍ଚ ଭାବନାରେ ଚରିତ୍ରସ୍ଥ ସେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଶୂନ୍ୟ-ହୃଦୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଅପେକ୍ଷା ଜଗତର ଅଧିକତର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସମ୍ପାଦନ କରିବ — ଏଥିରେ ଅଶୁମାନ୍ତ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିଶୁଦ୍ଧତା ଚରିତ୍ରର ମେରୁଦଣ୍ଡ ସ୍ୱରୂପ । ସତ ପ୍ରତି ଭକ୍ତି ଓ ଆସକ୍ତି ଏହାର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷଣ । ପ୍ରକୃତରେ ଯେ ବ୍ୟକ୍ତିର ସତ୍ୟ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନ ଥାଏ, ଏବଂ ଯାହାର କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ବାକ୍ୟରେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଲକ୍ଷିତ ହୁଅଇ ନାହିଁ, ସେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଚରିତ୍ର ଅସାଧୁ, ତାହାର କଥାରେ କିଛି ମୂଲ୍ୟ ନଥାଏ, ଏବଂ ସେ ସତ୍ୟ କହିଲେ ମଧ୍ୟ ଲୋକେ ତାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯାହାର ଚରିତ୍ର ସତ୍ତ୍ୱ, ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରକାଶରେ ହେଉ ବା ଅପ୍ରକାଶରେ ହେଉ ସକଳ ସମୟରେ ନ୍ୟାୟ ପୁଷ୍ପକ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ଏ ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଉଦାହରଣ ନିମ୍ନରେ ବିବୃତ ହେଲା ।

ଏକସମୟରେ ଜର୍ମାନିକ ବାଳକ ଗୋଟିଏ ଉଦ୍ୟାନରେ ସୁପକ୍ତ

ଏବଂ ସୁମିତ୍ରା ଫଳ ଗୁଡ଼ିଏ ନିଦିଆନ୍ତି । ସେ ଗୁଡ଼ିଏ ଦେଖି ତାହାର
ଖାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଉଦ୍ୟାନ ରକ୍ଷକ କେହି ନ
ଥିବାରୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରି ଆସି ଜନୈକ ବନ୍ଧୁ ସମକ୍ଷରେ ସକଳ
ବୃତ୍ତାନ୍ତ କହିଥିଲା । ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥିଲେ, “ସେଠାରେ ତ କେହି
ନ ଥିଲେ, ତୁମ୍ଭେ କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ଫଳ କାହିଁକି ଘେନି ଆସିଲ
ନାହିଁ ?” ତହିଁ ସେ ବାଳକ ଉତ୍ତର କରିଥିଲା, “ହଁ, ସେଠାରେ
ଅନ୍ୟ କେହି ରକ୍ଷକ ନ ଥିଲେ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ନିଜେ ମୋର ରକ୍ଷକ
ଥିଲି ଏବଂ ମୁଁ ନିଜକୁ ଅସତ୍ କର୍ମରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବାର ଦେଖିବାକୁ
ଭଲ ପାଏ ନାହିଁ ।”

ଅତଏବ ହେ ପାଠକ ବର୍ଗ, ଦେଖ, କିପରି ସରଳ ଏବଂ ଅକୃତ୍ରିମ
ବିବେକର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ? ଯଦି ବାଳକମାନେ ଆବାଲ୍ୟରୁ ଏହିପରି
ବିବେକଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୁଅନ୍ତେ ତେବେ ଜଗତରେ ଯେ କି
ଅଶେଷ କଲ୍ୟାଣ ସମ୍ପାଦିତ ହୁଅନ୍ତା ତାହା ହୃଦୟକର୍ମ ବ୍ୟକ୍ତି
ମାନଙ୍କେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିପାରୁଥିବେ । ଏତାଦୃଶ ବିବେକ ସତ୍ୟ
ପଥରେ ଜୀବନଯତ୍ନରୁ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀତା ଶକ୍ତି । ଏହି ବିବେକ
ହୃଦୟରେ ପରିପୁଷ୍ଟ ହୋଇ ପ୍ରତିଦିନ ଏବଂ ପ୍ରତି ଘଣ୍ଟାରେ ତରଳ
ଗଠନରେ ବ୍ୟାପ୍ତ ଥାଏ । ଏହି ପ୍ରଭୃତି କ୍ଷମତାଶାଳୀ ବିବେକ
ବ୍ୟକ୍ତିରେକେ ତରଳର ରସା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଏହି ଯେ
ଏହି ବିବେକ ପ୍ରକ୍ରେୟର ସମକ୍ଷରେ ପ୍ରାୟଶଃ ବିଚଳିତ ହେବାର ଦୃଷ୍ଟି-
ଗୋଚର ହୁଅଇ । ବିବେକ ସ୍ଥିତି ହେଲେ ଲୋକର ତରଳ ନଷ୍ଟ
ହୁଏ ଏବଂ ଆତ୍ମାର ଅଧଃପତନ ଘଟେ । ଅବଶେଷ ଲୋକର ଅନ୍ତରରେ
ପାପ ସବୁଦା କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବାରୁ ତାହାର ହୃଦୟ ଅଶାନ୍ତମୟ
ହୋଇ ଉଠେ ଏବଂ ସେ ସବୁଦା ବିବେକବିରୁଦ୍ଧରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ
ଓ ତାହାର ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ନିଜକୁ ନିଜେ ଭରସାର କରି ବିଚଳ
ଓ ଅନୁତପ୍ତ ହୋଇ ସଶକ୍ତ ଚିତ୍ତରେ ଗମନାଗମନ କରୁଥାଏ । ଅତ-

ଏବ ଆବାଲ୍ୟରୁ ସେହି ମହାପକାରକ ବିବେକ ଉପାଦାନ କରିବାକୁ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା ଶୁଦ୍ଧ ଜୀବନର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ବାଲ୍ୟ-କାଳରୁ ଅଭ୍ୟାସ ନ କଲେ ବିବେକ ଲଭି କରିବା ସହଜ ନୁହେଁ ।

ଚରଣ ଲେକକୁ ମାନସିକ ଶାନ୍ତି ଏବଂ ସନ୍ତୋଷ ପ୍ରଦାନ କରେ । ତାହା ବ୍ୟଗତ ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱର୍ଗ ଭୋଗ ଅସମ୍ଭବ । ସୁଶୀଳ ମାନବର ଆତ୍ମ-ଶାସନ, ଅତ୍ମଜ୍ଞାନ ଏବଂ ଅତ୍ମସମ୍ମାନ ଅସ୍ଥୁଳଭାବରେ ବିଦ୍ୟମାନ ଥାଏ । ସଜରତ ଶ୍ରେୟ ଚିନ୍ତା ଯୋଗ୍ୟତାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଥାଇ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରେ । ମନୁଷ୍ୟ ସଜରତ ହେବା ସହଜ ନୁହେଁ । ଚରଣ-ବାନ୍ ହେବାକୁ ହେଲେ ଅନେକ ଯତ୍ନ ଆବଶ୍ୟକ । ପାପ ଏବଂ ପ୍ରଲୋଭନର ସମ୍ମୁଖରେ ଭୟଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ହେବ । କାମ, କ୍ରୋଧ, ଲୋଭ, ମୋହ, ମଦ, ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଦୁର୍ଗୁଣଗୁଣି ପରାହୁତ କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ସହିଷ୍ଣୁତା, ଅଧ୍ୟବ୍ୟାସ ପ୍ରଭୃତି ଗୁଣ-ଚତୁର୍ଥ ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଚରଣବାନ୍ ଲୋକ ବିପଦରେ ଅଧୀର କିମ୍ବା ସମ୍ପଦରେ ଗର୍ବିତ ହୁଅଇ ନାହିଁ । ତାହାର ହୃଦୟ କାମ, କ୍ରୋଧ, ହେଷ ପ୍ରଭୃତିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୁଏ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟାୟ ମଙ୍ଗଳ ଦର୍ଶନରେ କଲୁଷିତ ହୋଇ କଷ୍ଟ ଅନୁଭବ କରେ ନାହିଁ । ସଜରତ ଲୋକ ଗୁଣୀର ଦୋଷ କାର୍ତ୍ତବ୍ୟ କିମ୍ବା ଅବିନୀତ ହୋଇ ପୁଣ୍ୟର ପୂଜା ଲାଭନ କରେ ନାହିଁ, ସେ ନିଜ ଗୁଣରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରିୟପାତ୍ର ହୁଏ ।

ଦୟା, ସତ୍ୟ, ସରଳତା, ପରୋପକାର, ଦେଶହତେଷିତା ଓ ପ୍ରିୟ-ବାଦିତା ପ୍ରଭୃତି ସୁଶୀଳ ମାନବର ସ୍ୱାଭାବିକ ଲକ୍ଷଣ । ଦୁଃଖୀର ଦୁଃଖ-ପ୍ରାଣାଦାନ, ଅନାଥ ଓ ଦୁର୍ବଳ ପ୍ରତି ଆଶ୍ରୟ ପ୍ରଦାନ ଏବଂ ଭୀତ ଓ ବିଷଷ୍ଟର ହୃଦୟରେ ସାନ୍ତ୍ୱିକା ଉତ୍ପାଦନ ସୁଶୀଳ ଲୋକର ପ୍ରଧାନ କର୍ମ । ସୂର୍ଯ୍ୟ-ବିଶାବତଂସ କର୍ମବାର ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ପାଣ୍ଡୁନନ୍ଦନ ଧର୍ମରାଜିବେମଣି ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଓ ଦାନସାବହୁଗଣ୍ୟ ହରିଷ୍ଟନ ପ୍ରଭୃତି ନରପତି ବୃନ୍ଦ, ଏବଂ ସୀତା,

ସାବଣୀ, ଦମପୁରୀ ପ୍ରଭୃତିଭାରତର ଲଳନାଗଣ, ସ୍ତ୍ରୀପୁ ଅଲୌକିକ
ଚରଣ ବଳର ଏହି ନୟନ ଜଗତରେ ଚରମୁରଣୀୟ ହୋଇ
ଅଛନ୍ତି । ପୂର୍ବକାଳରେ ଦାନନିରାଜ ହରଣ୍ୟକଶିପୁର ପୁତ୍ର ପ୍ରଜ୍ଞାଦ
ଶନ ଅନୁପମ ଚରଣ ବଳରେ ତ୍ରିଭୁବନରେ ଆଧ୍ୟପତ୍ୟ ପ୍ରାପନ କରି
ଥିଲେ । ଧର୍ମ, ସତ୍ୟ, ସହାୟ ଓ ବଳ ଚରଣବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିର
ଅଶ୍ରୁପ୍ରସ୍ରବଣ କରନ୍ତି । ହେ, ଛତ୍ରଗଣ, ଯେବେ ସଂସାରରେ ସଂସାରୀ ହୁଅ
ସମ୍ଭବି ଲଭ କରିବାକୁ ଅଭିଳାଷୀ ଆଅ, ତେବେ ସଜରତ୍ର ହୁଅ ।
ସଜରତ୍ର ହେଲେ ବିବିଧ ମଙ୍ଗଳର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ପରମ ସୁଖରେ
ଜୀବନ ଯାତ୍ରା ନିର୍ବାହ କରିବ, ଏଥିରେ ଲବ ମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।
ବାସ୍ତବରେ ଏହି ନୟନ ଜୀବନରେ ଅନେକ ପାପ ପ୍ରଲୋଭନ ଅଛି,
ଯେତେବେଳେ ଲୋକ ସେହି ପାପ ପ୍ରଲୋଭନର ସମ୍ମୁଖରେ
ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୁଏ, ତାକୁ ବିବେକର ସହିତ ଏପରି ଭାବରେ ସତର୍କରେ
କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ ଯେପରି କି ନିଜେ ଉପହାସାହସ୍ୟ ନ
ହୁଏ । ବିବେକ ଲୋକକୁ ଜୀବନର ଉତ୍କଳତର ଓ ଉଚ୍ଚତର ପଥ
ଆଡ଼କୁ ଟାଣିନଏ, ସୁତରାଂ ବିବେକ ଶକ୍ତିକୁ ହୃଦୟରେ ଦୃଢ଼ୀକରଣ
କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଆନ୍ତରିକ ଭାବରାଗି ସୁଶିକ୍ଷିତ ଓ
ସୁମାହିତ ନ ହେଲେ ବିବେକ ଶକ୍ତିର ଦୃଢ଼ୀକରଣ ସମ୍ଭବପରି ନୁହେଁ ।
ସେଥିପାଇଁ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ମହାମହିମ ଉଦାରଚେତା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର
ଉଦାହରଣ ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ରାପନ କରିବାକୁ ହେବ ।

ହେ ଛତ୍ରଭୂମି, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର କେ ମଲ ହୃଦୟର ଅଗ୍ରୀତ ବଦା-
ନୀତା, ସ୍ଵାର୍ଥତ୍ୟାଗ, ପରୋପକାର ଓ ଆତ୍ମଶାସନ ପ୍ରଭୃତିର ନିଦର୍ଶନ
ପ୍ରାପନ କଲେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଅଶେଷ ମଙ୍ଗଳ ସାଧିତ ହେବ ।
ସୁତରାଂ ମହାତ୍ମାମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଚରିତ ପଠନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।
କାରଣ ଜାତୀୟ ଜୀବନା ଜାତିର ଇତିହାସ ସଦୃଶ । ସେ ଉଭୟେ
ମାନବ ଜାତିର ଉତ୍ପତ୍ତି, ଭବମୟୀ ଚନ୍ଦ୍ରା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀର ବିବରଣ

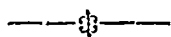
ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଜୀବନ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଲୋକ ବସ୍ତୁରେ
 ଲକ୍ଷିତ ଏବଂ ଇତିହାସ ସମଗ୍ର ଜାତିର ଆତ୍ମର, ବ୍ୟବହାର, ସାହିତ୍ୟ,
 ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କର ଲେଖା ହୋଇଥାଏ । ଦୁହେଁ ଯକ ମନୁଷ୍ୟକୁ
 ପ୍ରତ୍ୟେକଜଣୀୟ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷାଦାନ ପ୍ରଣାଳୀ
 ବିଭିନ୍ନମାର୍ଗରେ ସ୍ଥିତ । ଜୀବନ ଚରିତ ଗୋଟିଏ ଲୋକର ଉତ୍ପତ୍ତି,
 ଉନ୍ନତି, ଏବଂ ଅବନତି ବସ୍ତୁରେ ଶିକ୍ଷା ଦିଏ; ଇତିହାସ ଆହୁର
 ପ୍ରଶସ୍ତର ରୂପେ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରେ । ଇତିହାସ ସାମାନ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ
 ବିବରଣୀ ସବୁ ହେତୁ ଜ୍ଞାନ କର ସମଗ୍ର ରାଜ୍ୟ ଏବଂ ବିଶାଳ
 ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଉତ୍ଥାନ ଏବଂ ପତନର ବସ୍ତୁ ଶିକ୍ଷା ଦିଏ । କିନ୍ତୁ ଏହିପରି
 ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସାମାନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହେବାକୁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ
 ଜୀବନ ଅଜ୍ଞାତ ଭାବରେ ଅଭିବାହିତ ହେଉଥାଏ । ଏହିପରି କେତେ
 ମହାତ୍ମାଙ୍କର ଜୀବନ ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତର ପରି ଅଲକ୍ଷିତ ରୂପରେ ଶୂନ୍ୟ
 ଯାଉଅଛି ତାହା ଦୁମ୍ବେନେ ଜାଣି ପାରୁଥିବ । କିନ୍ତୁ ଏବସ୍ତୁରେ
 ଜୀବନରୁ ବିଶେଷ ଉପଦେଶ ଉପଲବ୍ଧ ହୁଏ । ତହିଁରୁ ଅନେକ
 ଶିକ୍ଷଣୀୟ ବସ୍ତୁ ଶିକ୍ଷା କରାଯାଏ । ବାସ୍ତବରେ ଗୋଟିଏ ଲୋକର
 ଜନ୍ମଶଯ୍ୟାଠାରୁ ମୃତ୍ୟୁଶଯ୍ୟାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନ ଏବଂ ଚରିତ୍ରର ଉନ୍ନତ ବା
 ଅବନତି, କେଉଁ ମାର୍ଗରେ ଗମନ କର ସେ ଅଧ୍ୟୟନ ପଦବୀର ଉଚ୍ଚ
 ସୋପାନ ଆବେହିତ କରିଥିଲା ବା କେଉଁ କାରଣରୁ ସେ ଦୁଃଖ-
 ସାଗରରେ ଭାସମାନ ହେଲା, ଏହିପରି ଅନେକ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ବସ୍ତୁ
 ଜୀବନଚରିତ୍ରରୁ ଶିକ୍ଷା କରାଯାଏ । ଯେଉଁ ମାର୍ଗରେ ସେମାନେ
 ଗମନ କରି କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ, ସେହି ମାର୍ଗକୁ ଆଦର୍ଶ କରି
 କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଗ୍ରସର ହେବା ଏବଂ ଯେଉଁ ମାର୍ଗରେ ତାହାଙ୍କର
 ଅବନତି, ସେହି ମାର୍ଗରୁ ସତର୍କ ହୋଇ କୃତଳ ପରିତ୍ୟାଗ କରି
 ସାବଧାନତାପୂର୍ବକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧନ କରିବା ମନୁଷ୍ୟର ଉଚିତ କର୍ମ ।
 ଓ କୃତରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ଚରିତ୍ରର ହେଉ, ବା ଅସଫଳତ୍ରର ହେଉ,

ଯେ ଲୌଣସି ଲୋକର ଜୀବନ ଯନ୍ତ୍ରଣା ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୁଏ ଲକ୍ଷିତ ହୋଇ
ଥାଏ, ତେବେ ତାହା ସାଗରତଟ୍ଟସ୍ତ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ବିଜ୍ଞାପନ (Light
house on the sea shore) ଅଟେ । ଏହି ଲୋକର
ଉପକାର କରେ । କାରଣ ଆତ୍ମନିରାଶର ଜୀବନ ସିନ୍ଧୁ-ଯାତ୍ରା ସହଜ
ନୁହେଁ । ଏଥିରେ କେତେ ପଦ୍ମର ବା ପାହାଡ଼ପରି ବିପଦ ଓ ଭୟ
ଅଛି । ଜୀବନ ସେ ମଧୁ ଅଭିଜ୍ଞ କରବାକୁ ନିଶ୍ଚଳ ଦେଖାଇ
ମନୁଷ୍ୟକୁ ସାବଧାନ କରିଦିଏ ଏବଂ ସେହି ନିରାପଦ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାନ
ଲଭବାକୁ ତାହାର ପଥ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରେ । ହେ, ପାଠକବର୍ଗ, ଦେଖ,
ଜାତୀୟ ଜୀବନ ଦ୍ୱାରା ବିପରୀତ ଜାତିର ଜୀବନ ଗଠିତ ହୁଏ । ଯେଉଁ
ଜାତିର ଜୀବନ ଚରିତ ନାହିଁ ଏବଂ ଯେଉଁ ଜାତି ମହାତ୍ମାଙ୍କର ଜୀବନ
ଲେଖିବାକୁ ବୁଝିତ, ସେ ଜାତିର ଉନ୍ନତର ମୂଳଭୂତି ନାହିଁ ବୋଲି
କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ହେ ପ୍ରକାଶକ, ଜୀବନ ପଦ୍ମବିନ୍ଦୁ
ଶିକ୍ଷା ଲଭକାରୀ ଜ୍ଞାନକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କର । ଉତ୍ତମ ଦୋଷସ୍ଥାନ
ପୁସ୍ତକ ପଢ଼, କାରଣ ମନ ଏବଂ ଅଳ୍ପଳ ପୁସ୍ତକ ପଢ଼ିଲେ ଚରିତ୍ର
କଳ୍ପସିତ ହୁଏ; ଧର୍ମାନୁମୋଦିତ ପୁସ୍ତକ ପଠକାରୀ ହୃଦୟର ନିତିକ
ଗଠନ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ କର । ଆବାଙ୍କରୁ ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର ଶିକ୍ଷା କରବାକୁ
ଯତ୍ନଶୀଳ ହୁଅ । ସର୍ବଦା ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କଠାରେ ଭୟ ଓ ଭକ୍ତି ରଖି
ପାତକମ୍ମ ପରିତ୍ୟାଗ କର; ଧାର୍ମିକ ସହବାସ, ନୈତିକ ପୁସ୍ତକ ପଠନ,
ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟରେ ସତ୍ୟବାଦତା, ସରଳାତ୍ମତା ପ୍ରତି ଡାଣ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟି
ରଖ । ଆତ୍ମନିରାଶ, ଲୋକାପବାଦଭାବ ଏବଂ ଯଶଃଶୀଳଭେଦ ପ୍ରତି
ସାବଧାନ ରହ । କାହାର ପ୍ରତି କ୍ରୋଧ ବା ବିବେକ ପ୍ରଦର୍ଶନ କର
ନାହିଁ, ଏବଂ ସ୍ୱୀୟ ଚରିତ୍ରର ବିନୟବଳରେ ଜଗତକୁ ବଶୀଭୂତ କର ।
ବାସ୍ତବରେ କ୍ରୋଧ ସମ୍ପର୍କିତ ଜଗତରେ ନାହିଁ । କ୍ରୋଧ ବଶରେ
ଲୋକ ବିବିଧ ଅସଦ୍‌କାର୍ଯ୍ୟ କରବାକୁ ବୁଝିତହୁଏ ନାହିଁ । କ୍ରୋଧୀଙ୍କ
ମନୁଷ୍ୟ ହୃତାହତପଥ ଅବଧାରଣରେ ଅସମ । କ୍ରୋଧମଦମତ୍ତଜନ

ପୂଜ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିର ବିଦ୍ୱତ ସମ୍ମାନ ନକରି ତାହାପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟାଗ୍ନି କରିବାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । କ୍ରୋଧବଳରେ ଲୋକ ଅଳ୍ପ ବୟସ୍କ ଶିଶୁର ସୁକୋମଳ ବସସ୍ଥଳରେ ସୁଖସ୍ଥ ହୁଅନ୍ତା, ପହର ନୟନକୁ ଶିଳିତ ହୁଏ ନାହିଁ । କ୍ରୋଧଶୀଳ ମାନବ ମାତ୍ର ପିତୃ ପ୍ରଭୃତି ଗୁରୁବର୍ଗଙ୍କ ପ୍ରତି ନାନା ପ୍ରକାର ଅସହ୍ୟ ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଇ ସେମାନଙ୍କର ଅଭିଶାପରେ ଐହଳ ଏବଂ ପାରମ୍ପରିକ ଉତ୍ତରାଧିପ ସୁଖରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୁଏ । କ୍ରୋଧାତ୍ମକ ଲୋକ କ୍ଷମାର ଅଲୀକିକ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ନ ପାରି ବିଷଦ୍ୱାରାନ୍ତ ଶରଣାଧୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନସଂସ୍ଥ ଅପହରଣ କରିବାକୁ ଛାଡ଼ି ହୁଅଇ ନାହିଁ । ଶରଣାଧୀକୁ ଶରଣ ପ୍ରଦାନ କଲେ ମନରେ ଯେଉଁ ପରମ ଅନନ୍ଦ ଜାତ ହୁଏ, କ୍ରୋଧୀଙ୍କ ଲୋକ ଯେହୁ ଅନନ୍ଦରୁ ବଞ୍ଚିତ । ଅତଏବ ସୁକୁମାରମତି ପାଠକଗଣ, ଯେପରି ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟସେତରେ ପରମ ଶୃଙ୍ଖଳ, ସର୍ବାନିଷ୍ଠକର କ୍ରୋଧ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର ନକରେ, ତତ୍ପ୍ରତି ପ୍ରାଣପଣରେ ଯତ୍ନଶୀଳ ହେବା ସବଂ ଛୋଡ଼ାବେ ବିଧେୟ । ଦେଖ, କ୍ଷମାର କି ଅତନ୍ତ୍ରମୟ ମହତ୍ତ୍ୱ ? କ୍ଷମା ବଳରେ ଲୋକ ଏହି ଜଗତରେ ସାବ୍ଦର୍ଥୋପ ପଦସା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଥିବନ୍ତି । ଧର୍ମନିନ୍ଦନ ଯୁଧିଷ୍ଠିର କ୍ଷମାଗୁଣରେ ପ୍ରବଳ ପରାନ୍ତ୍ର ପରମ ଶତ୍ରୁ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନକୁ ସର୍ବୋତ୍ତମେ ନିବିଡ଼ କରି ହସ୍ତିନାୟ ରାଜ୍ୟ ହାସଲରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହୋଇ ବିପୁଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଗରୂପେ ଶାସନ କରିଥିଲେ । କ୍ଷମତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିର ହୃଦୟକୁ କ୍ରୋଧ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରି ନାହିଁ । ପୁଣି କାଳରେ ଅକ୍ଷମୁନିତନୟ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶାବତଂସ ପରମ ପ୍ରତାପୀ ଦଶରଥଙ୍କ ସୁଜାୟ ନାରାଦଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧ ସ୍ଥଳରେ ବନ୍ଦା ଦେଶରେ ସାପାତିକ ରୂପେ ଅହତ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ କ୍ଷମା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ ଏହି ବିଶାଳ ଜଗତରେ ତାହା ଯଥାନ୍ତର କାହିଁ ? ସେ ମହାହତ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ନରପତିଙ୍କ ପ୍ରତି କୋପ ନ କରି ବରଂ ବୃଦ୍ଧ ଏବଂ ଅଳ୍ପ ଜନକ ଜନନୀଙ୍କ ଅଭିଶାପରୁ ମୁକ୍ତ

ହେବା ପକା ଶ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତ ଉପାୟ କରି ଦେଇ ସ୍ବାଧୀନ ନିଶ୍ଚୟ
 ଶିକ୍ଷାର ତାଗ କରିଥିଲେ, ଏବଂ ସ ସାର ର ଅବନୟର ଅନନ୍ତକାର୍ତ୍ତି
 ଉପାର୍ଜନ କରି ଚିରସୁରାଣୀୟ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ହେ ଛାତ୍ରଗଣ,
 ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ସଙ୍ଗୀତ ମନ ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ କ୍ରୋଧାନ୍ବ ଲେଖକ
 ଜଗତର ନିନାଦି ନୃଶଂସ, ଲେଖକବିଗ୍ରହ, ଜଘନ୍ୟ ଓ ପାପ
 କାର୍ଯ୍ୟ । ସମ୍ପାଦନ କରି ମରଣ ଉତ୍ତରୁ ପରାସ୍ତର ଉତ୍ସରକ ନିକଟରେ
 ଦୋଷୀ ବିବେଚନ ହୋଇ ବିବିଧ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କଲେ ଏବଂ ସମା-
 ଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଲେଖକରେ ବିବିଧ ଯନ୍ତ୍ରଣର ନ୍ୟାୟାନୁମୋଦିତ କର୍ମ
 ସାଧନ କରି ଅନନ୍ତ କାଳ କାର୍ତ୍ତିପତାକା ଉତ୍ତୁଷ୍ଠ କରି ପରଲୋକରେ
 ଅମୀୟ ଶାଶ୍ବତ ଅନନ୍ତ ଅନୁଭବ କରେ । ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟ ଉର୍ଷା ସକଳ
 ପ୍ରକାର ମନସ୍ତାପର କାରଣ । ଉର୍ଷାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ହୃଦୟରେ କଦାପି
 ଶାନ୍ତି ସୁଖ ଅନୁଭବ କରି ପାରଇ ନାହିଁ । ସଙ୍ଗୀତ ତାହାର ହୃଦୟ
 ଉର୍ଷା ପାବକରେ ପ୍ରକୃତ ହୋଇ ବହୁବିଧ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରେ ।
 ଉର୍ଷାବଳରେ ଲେଖକ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ଦ୍ବିଧାହିତ ଓ ବକ୍ରବ୍ୟା-
 ବକ୍ରବ୍ୟ ବିବେଚନା କରି ପାରେ ନାହିଁ ଏବଂ ହୃଦୟରେ ତିକ୍ତମାତ୍ର
 ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ କରି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀର ଅପଥ ନିର୍ମାକରେ; ସୁରବୀ
 ସ୍ବପ୍ନଦୟା ବିନଷ୍ଟ କରି ଜନ ସମାଜରେ ଘୃଣା ଓ ଅନାଦୃତ ହୋଇ
 ଆପଣାର ଐହିକ ଏବଂ ପାରତ୍ରିକ ଅବନତିର ଆପେ କାରଣ ହୋଇ
 ଉଠେ । ପରର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଦେଖି ମନରେ ଉର୍ଷା କରିବା ମହାପାପ ।
 ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲେଖକ କହି ଅଛନ୍ତି ଯେ ପରଶ୍ରୀକାତରତା କୁସ୍ଥିତି
 ବ୍ୟାଧି । ଦ୍ବିନୋପଦେଶରେ କହୁଅଛୁ ଯେ ଉର୍ଷା, ଘୃଣା, ଅସନ୍ନତ୍ବ,
 କ୍ରୋଧୀ, ନିତ୍ୟଶଙ୍କିତ ଏବଂ ପରଭାବୋପକାରୀ ଏହି ଷଡ୍ବିଧ ଲେଖକ
 ଦୁଃଖଭାଗୀ । ଅତଏବ ଏପରି ନାନା ଦୁଃଖକାରୀ ଉର୍ଷା ଯେପରି
 ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର ନ କରେ ତତ୍ତ୍ବପ୍ରତି ବିଶେଷରୂପେ ସା ଧ୍ୟାନ
 ହେବା ସମସ୍ତଙ୍କର ଉଚିତ । କାରଣ ସଙ୍ଗୀତକର କ୍ରୋଧ ଏବଂ

ନାନା ଦୁଃଖନାଶ ଉର୍ଦ୍ଧା ଯଦ୍ବାର ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରି-
 ଅଛି ସେ କଦାପି ସତରଞ୍ଜି ବୋଲି କହିତ ହୋଇ ନପାରେ ।
 ଅତିଏବ ହେ ଯାଠକ ବର୍ଗ, ତରିତୁବାନ୍ ରୂପେ ଜନସମାଜରେ ଗଣ୍ୟ
 ହେବାକୁ ହେଲେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ କିପରି ସାବଧାନରେ ଚଳିବାକୁ
 ହେବ, ତାହା ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟିତ ପ୍ରବନ୍ଧରୁ କିମ୍ବଦ୍ଧ ପରଶାମରେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ
 କରି ପାରିବ । ଯଦି ତୁମ୍ଭେମାନେ ସେହି ସୁବର୍ଣ୍ଣମୟ ଚରିତ୍ର ଲଭିବେ
 ଯତ୍ନସାଗରୀ ପ୍ରିୟତେଜା କରି ଆତ୍ମାଲ୍ୟରୁ ତାହାର ଅଧିକାର ହେବାକୁ
 ପ୍ରାଣପଣେ ଚେଷ୍ଟା କରିବ, ତେବେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ମାନ୍ୟ
 ଗଣ୍ୟ ଲୋକ ହୋଇ ଦେଶ ଏବଂ ଜାତିର ଅଶେଷ କଲ୍ୟାଣ ସମ୍ପା-
 ଦନ କରି, ନିଜ ନାମକୁ ସର୍ବଗ୍ରାସୀ କାଳବନ୍ଧରେ ଅମରତରରେ
 ଖେଦିତ କରି ଯାଇ ପାରିବ ।

ତୃତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ ।

Habits.

ଅଭ୍ୟାସ ।

ମାନବ ଶାରୀରି ଅଭ୍ୟାସର ଆଧାର, ଏବଂ ଅଭ୍ୟାସ ମନୁଷ୍ୟର ଦ୍ଵିତୀୟ
 ପ୍ରକୃତି । ମାନବର ସକଳ ବସ୍ତୁ ଅଭ୍ୟାସ ଜନିତ । ଧର୍ମ ମଧ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟର
 ଅଭ୍ୟାସଲବ୍ଧ ଶାରୀରିକ ଅଭିପ୍ରାୟରୁ ନାହିଁ ହୁଏ । ଯଦି ଦାନଶୀଳତା,
 ସାଧୁତା, ନ୍ୟାୟପରାୟତା, ବଶବର୍ତ୍ତୀତା ପ୍ରଭୃତି ଗୁଣ ଅନ୍ତରରେ
 ସିଦ୍ଧ ରହିବୁ, ତେବେ ଅନ୍ତର ସେହି ସେହି ପଥରେ ଅଗ୍ରଗତ ହୁଏ ଏବଂ
 ତାହାର ଉତ୍ପାଦ, କଲ୍ୟାଣ ଏବଂ ବାସନା ସବୁ ଉକ୍ତ ପଥମାନଙ୍କରେ
 ଧାବମାନ ହୋଇ ଅବଶେଷରେ ନାନାବିଧ ସହାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ
 ହୁଅନ୍ତି, ସୁତରାଂ ଜଗତର ଅଶେଷ ଉପକାର ସାଧିତ ହୁଏ । ଅଭ୍ୟାସଦ୍ଵାରା
 ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍ତମ ବିଷୟ ସହଜଜାତ୍ୟ ଏବଂ କୁପଥଗାମିତାର କଷ୍ଟସମୂହ
 ଅନାୟାସରେ ଉତ୍ତରୁତ ହୁଏ । କେଉଁ ବିଷୟ ଅଭ୍ୟାସ କରିବାକୁ

ହେବ ତାହା ନିଜର ବଲ୍ଲେକ ଅନୁସାରେ ସମ୍ପାଦନ କରିବାକୁ ହେବ । ସଂସମ ଅଭ୍ୟାସନାୟକ, କିନ୍ତୁ ଅସଂସମର ଅଭ୍ୟାସରେ ଲୋକ ଜନ ସମଜରେ ଦୃଢ଼ାସ୍ଥ ହୁଏ । ଚମୁଷ୍ୟକାରିତ ଅଭ୍ୟାସନାୟକ, କିନ୍ତୁ ଅବ-
 ମୁଷ୍ୟକାରିତା ପ୍ରଣୟଣରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ । କାରଣ ତଦ୍‌ବାସ ମାନବ
 ଜୀବନର ସ୍ୱାଧୀନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ମୌଳିକ ତଥ୍ୟ ଉପଦ୍ରବମୟ ହୋଇ
 ଉଠେ । ସୁତରାଂ ଯେ କୌଣସି ମନ ଅଭ୍ୟାସର ଆକ୍ରମଣ ବିରୁଦ୍ଧରେ
 ଆବାଲୀରୁ ଯଥାଶକ୍ତି ଯତ୍ନ ଏବଂ ସତର୍କତା ଆବଶ୍ୟକ । ଯେହେତୁ
 ଅଭ୍ୟାସ ଥରେ ଗଠିତ ହେଲେ ପୁନଶ୍ଚ - ତାହାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହଜ
 ନୁହେଁ । ଜଣେ ମହାତ୍ମା କହୁଅଛନ୍ତି, “ଅଭ୍ୟାସ ଜୀବନର ରତ୍ନ-
 ମାଳା ସବୁପ, କିନ୍ତୁ ଯଦି ସେହି ରତ୍ନମାଳା ଗୁଡ଼ିକ ଉନ୍ମୁଳ୍ଲ କରାଯାଏ
 ତେବେ ଜୀବନର ଭୂଷଣସବୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟ ଇତିସୂତା ବିକ୍ଷିପ୍ତ
 ହୋଇ ମାନବ ଜୀବନକୁ କ୍ଳେଶମୟ କରି ପକାଏ ।” ଯେ
 କୌଣସିରୂପରେ ଗଠିତ ଅଭ୍ୟାସ ମାନବର ଇଚ୍ଛାର ଅନ୍ତର୍ଧୀନ
 ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ଏବଂ ବହୁତ ଯତ୍ନ କଲ ମଧ୍ୟ ନିବାରିତ
 ହେବାର କଷ୍ଟକର । ମନେ କର, ତୁମ୍ଭେ ଯଦି କୌଣସି ମନ
 ଅଭ୍ୟାସ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକର, ତେବେ ଅଭ୍ୟାସର
 କାଦୃଣୀ ସମତା ତାହା ସହଜରେ ଉପଲବ୍ଧି କରି ପାରିବ । ପ୍ରଥମତଃ
 ଅଭ୍ୟାସର କିଛି ସମତା ନ ଥିଲେପରି ବୋଧ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ
 ଅଭ୍ୟାସ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଗଠିତ ହୁଏ, ତେତେବେଳେ ମାନବ-
 ଜୀବନ ଅଭ୍ୟାସ ରୂପକ ଲୌହଶୃଙ୍ଖଳାରେ ଆବଦ୍ଧ ରହେ, ଏବଂ
 ନାନାବିଧ ତେଷ୍ଟରେ ମଧ୍ୟ ମେଥିରୁ ମୃକ୍ତ ହେବା ସହଜ ହୁଏନାହିଁ ।
 ପ୍ରଥମତଃ ଅଭ୍ୟାସର ଉଷ୍ଣ ନାଭିରୁ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକତର ବଳ ନ ଥିଲେ
 ପରି ବୋଧହୁଏ, କିନ୍ତୁ ଥରେ ସ୍ୱଳ୍ପରୁ ରୂପେ ଗଠିତ ହେଲେ
 ମନୁଷ୍ୟକୁ ଅଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଲୌହ ଶୃଙ୍ଖଳାରେ ବାନ୍ଧିରଖେ । ପ୍ରଥମ
 ଭୂଷଣ ଯେପରି କଶିକାକାରରେ ସ୍ତର ସ୍ତର ହୋଇ ପଡ଼ିତ ହୁଏ

ଏବଂ ଅବଶେଷରେ ରାଣୀକୁତ ହୋଇଲୁଣାର ସୁପରେ ପରିଣତ ହୁଏ
 ସେହିପରି ଜୀବନର ସୁଦ୍ରୁ ସୁଦ୍ରୁ ଘଟଣା ଏବଂ ଅଭ୍ୟାସ ଗୁଡ଼ିକ କି ଶିଃ
 ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ଦୁଃସହ ଏବଂ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ
 ଉଠେ । ବୃତ୍ତ-କାଣ୍ଡ-ଖୋଦିତ ବର୍ଣ୍ଣାବଳୀ ସଦୃଶ ଅଭ୍ୟାସ ଯେଉଁ
 ବସ୍ତୁବୃଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ କରାଯିବ ଏବଂ ବିସ୍ତୃତ ହୁଏ । ଅନୁସନ୍ଧାନ,
 ଅନୁନିର୍ଦ୍ଦେଶନା; ପରିଶ୍ରମ ଏବଂ ଅନୁର ବ୍ୟବହାର ସମସ୍ତେ ଅଭ୍ୟାସର
 ଅଂଶ । ସୁଖ ମଧ୍ୟ ଅଭ୍ୟାସଲବ୍ଧ । ସୁତରାଂ ଅଭ୍ୟାସର ହିତା ତତା
 ଉପରେ କରାଯିବ ସଦସତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନିର୍ଭର କରେ, ମନୁଷ୍ୟ
 ଆକାଂକ୍ଷାରୁ ମନ ଅଭ୍ୟାସ ଦ୍ୱାରା ଗୁଳିତ ହେଲେ କଦାପି ସଫଳତା ଏବଂ
 ଲୋକପ୍ରିୟ ହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ କେଉଁ ବିଷୟରେ
 ଅଭ୍ୟାସ କରଣୀୟ ଏବଂ କେଉଁ ବିଷୟରେ ଅଭ୍ୟାସ ଉପେକ୍ଷଣୀୟ,
 ଏହିସବୁ ବିଷୟ ଉପ ଚିନ୍ତା ଲୋକକୁ ଅଭ୍ୟାସର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହେବାକୁ
 ପଡ଼ିବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟର ସଦ୍‌ଗୁଣ ଗ୍ରହଣ କରି ଅସଦ୍‌ଗୁଣ ପ୍ରତିହତ
 କରିବାର ଅଭ୍ୟାସ କରଣୀୟ । କାରଣ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ପଦାର୍ଥର
 ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେଖି ସୁଖଲଭ କରିବା ଅଭ୍ୟାସରେ ମାନସ ଉଦ୍ଧୃତ ହୋଇ
 ସଂକ୍ଷୁଦ୍ରତା ତ୍ୟାଗ କରେ ଏବଂ ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ଏପରି ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା
 ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ଯେ ଯେ ଶିକ୍ଷା କୌଣସି ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଉପଲବ୍ଧ ହେବା
 ସମ୍ଭବପରି ନୁହେଁ ।

ମନ ଅଭ୍ୟାସ ଲୋକର ଶତ୍ରୁ ଏବଂ ସାଧୁ ଅଭ୍ୟାସ ଉପକାରୀ
 ବନ୍ଧୁ । ଅନୁମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ପରିମାଣରେ ବସ୍ତୁବୃଦ୍ଧି ହୁଏ, ସେହି
 ପରିମାଣରେ ଜୀବନର ସ୍ୱାଧୀନତା ଅଭ୍ୟାସର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୁଏ ଏବଂ
 ଯେଉଁ ଶୃଙ୍ଖଳା ଆନୁମାନେ ଗଠନ କରାଉଁ ସେହି ଶୃଙ୍ଖଳାରେ
 ବେଳକୁ ବେଳ ଦୃଢ଼ତାରୂପେ ଆବଦ୍ଧ ରହେ । ସୁତରାଂ ବାଳକମାନଙ୍କୁ
 ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ସଦାଭ୍ୟାସ ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ଉଚିତ ।
 ଯଦି ସେମାନେ ସାଧୁଅଭ୍ୟାସ ଗଠନ କରି ପାରନ୍ତି ତାହାହେଲେ

ସେମାନଙ୍କର ଦୀର୍ଘଜୀବନ ନିଶ୍ଚୟ ସୁଖକର ହେବ । ବାଳକ ଯେଉଁ ମାର୍ଗରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ମାନବଜୀବନର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧନକରି ପାରିବ ଏବଂ ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥା ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଉକ୍ତ ପଥରୁ ସ୍ଥଳିତ ହେବ ନାହିଁ ତାହାକୁ ସେହି ମାର୍ଗ ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ଉଚିତ । ଜୀବନର ଆରମ୍ଭଦ୍ୱାରା ଜାହାର ପରିଣାମ ପ୍ରାପ୍ତଶଃ ଅନୁମିତ ହୁଏ । ଜୀବନମାର୍ଗର ପ୍ରାଥମିକପ୍ରସ୍ତାବଦ୍ୱାରା ଲୋକର ମାନସିକ ବୃଦ୍ଧି ବୃଦ୍ଧି ଭ୍ରମଣର ଗନ୍ତବ୍ୟ ସ୍ଥାନ ଏବଂ ଲିଙ୍ଗ ନିରୂପିତ ହୁଏ । ଶୁଦ୍ଧାବସ୍ଥା ସମାପ୍ତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାଳକକୁ ତାହାର ଚରିତ୍ର ଗଠନ କରିବାକୁ ହେବ, ଯାହାକୁହିଁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ତାକୁ ଜୀବନ ଯାତ୍ରା ଚଳାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ବୟସର ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯେପରି ଅଭ୍ୟାସର ଦୃଢ଼ତା ବଢ଼େ; ଯେପରି ମଧ୍ୟ ଚରିତ୍ରର ଦୃଢ଼ତା ବଢ଼ିବ ହୁଏ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଅନଭ୍ୟାସ ନୁହେଁ ମାତ୍ରରେ ଯାତାୟତ ଲୋକର ସାଧାରଣତା ହୋଇ ଉଠେ । ଗୋଟିଏ ପ୍ରଭାବନ ଅଭ୍ୟାସର ମୂଳୋପାଧାନ ଗୋଟିଏ ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ଦନ୍ତର ମୂଳୋପାଧାନ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକତର କ୍ଳେଶକର ଓ ମୁନ୍ଦଶା ଦାୟକ । ଯଦି କୌଣସି ଆଲସ୍ୟପରୂପ, ଅପରିଣାମିକର୍ମୀ ବା ମୁରା-ସକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୋଷ ମାର୍ଜିତ କରିବାକୁ ଶକ୍ତ ଚେଷ୍ଟା କରିବ ତେବେ ଦେଖିବ ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ତୁମ୍ଭେ ଅକ୍ଳେଶକାୟୀ ହେବ; କାରଣ ଅଭ୍ୟାସ ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ବୃଦ୍ଧି ଲଭି କରି ଅବଶେଷରେ ଜୀବନର ମୂଳଉଦ୍ଦିଷ୍ଟରୂପ ହୋଇ ଉଠେ, ଏବଂ ଯେତେ ଯତ୍ନ କଲେ ମଧ୍ୟ ଲୋକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଭ୍ୟାସ ଅଭ୍ୟାସ ପରତ୍ୟାଗ କରିପାରେ ନାହିଁ, ସୁତରାଂ ସର୍ବ ଅଭ୍ୟାସ ଗଠନରେ ଯଥାଶକ୍ତି ଯତ୍ନ ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନରେ ସୁଖଲଭର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଉପାୟ ।

ସଂଯମ ଓ

(Self control.)

ମନୁଷ୍ୟ ଉପରେ ବାହ୍ୟ ଜଗତର ପ୍ରଭାବ ଅତି ପ୍ରବଳ । ମନୁଷ୍ୟକୁ ବାହ୍ୟ ଜଗତରେ ଏପରି ସାବଧାନ ହୋଇ ଚଳିବାକୁ ହେବ ଯେ ଯଦି କିଛିନାହିଁ ପଦ ସ୍ଥଳିତ ହୁଏ, ତେବେ ଦୁଃଖ ମାନବଜୀବନ ଚରକାଳ ଦୁଃଖମୟ ଏବଂ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦାୟକ ହେବ । ବାହ୍ୟ ଜଗତ ଏବଂ ଅନ୍ତର୍ଜଗତ ପରସ୍ପର ବିପରୀତ ଦିଗରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଗଣ ବାହ୍ୟ ଜଗତର ଯେତେ ପ୍ରସଂସାଦୀ, ଅନ୍ତର୍ଜଗତର ସେପରି ନୁହେଁ । ସେମାନେ ସବୁଦିନ ବାହ୍ୟଜଗତରେ ସଞ୍ଚରଣ କରିବାକୁ ଏବଂ ଅନ୍ତର୍ଜଗତର ଦ୍ଵାର ରୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଲାଜୁକ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗଣ ସ୍ଵଭବତଃ ପ୍ରବଳ ଏବଂ ଦୁର୍ଦ୍ଦମନୀୟ । ତହିଁ ରେସେମାନେ ଯଦି ବଳଶାଳୀ ବାହ୍ୟଜଗତରେ ସବୁଦିନ ସଞ୍ଚରଣ କରନ୍ତି, ତେବେ ଉତ୍ତପ୍ତବିଧି ବଳର ସମିଶ୍ରିତରେ ନାନାପ୍ରକାର ଅଭିବ୍ୟାସ ଏବଂ ଅନିୟମିତ ଅବସ୍ଥା ସଂଘଟିତ ହୁଏ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ ନିବେଦ୍ୟ କରିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ଶୌଚାଗାର ବିଷୟ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ପ୍ରାଚୀନ ଶାସ୍ତ୍ରକାରମାନେ ସେ ବିଷୟର ଅନେକ ସୂଚନା ଦେଇ ଅଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ ସେ ଗୁଡ଼ିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା ଲଦାମାନୁନି ଯୁଗରେ ସହଜ ବ୍ୟାପାର ନୁହେଁ । କାରଣ ସେ ଯଦି ପାଳନରେ ସେ ଶକ୍ତି ଓ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ପ୍ରୟୋଜନ, ତହିଁରୁ ଆତ୍ମେମାନେ ପ୍ରାୟଶଃ ବଞ୍ଚିତ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗଣର ବାହ୍ୟ ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ଅସକ୍ତି ସ୍ଵଭାବମିତ୍ତ । ବାହ୍ୟ ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ଅବଶ୍ୟ ଅସକ୍ତି କରିବାକୁ ହେବ, ନୋଟିଓଟ୍ ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳିବା କଞ୍ଚିକର । ତଥାପି ଯେତେ ପରମାଣୁର ଆବଶ୍ୟକ, ତହିଁରୁ ଅଧିକ ହେଲେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଜନସମାଜରେ ନିନ୍ଦ୍ୟମୟ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବାହ୍ୟବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ଆସକ୍ତି ଜନ୍ମିଲେ ମନରେ ଈର୍ଷା, ଅହଙ୍କାର, ପ୍ରଲୋଭନ ପ୍ରଭୃତି ପାପ ଓ ଅସଦ୍‌ଗୁଣମାନ ବଢ଼ିଲେ ହୋଇ ଉଠନ୍ତି । କିନ୍ତୁ

ଅନ୍ତର୍ଜଗତରେ ପ୍ରକୃତମ ନୁହେଁ କହିତ ଥାଏ । ଅନ୍ତର୍ଜଗତର ପବନ ପଥରେ ଭ୍ରମଣ କଲେ ପଶୁର ନଷ୍ଟ ହୁଏ ଏବଂ ପଶୁର ପରମେଶ୍ଵରଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯିବାର ଉପାୟମାନ ଉଦ୍ଭବିତ ହୁଏ । ଅତଏବ ବାହ୍ୟବସ୍ତୁରସ୍ତୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କ ଉପରେ ଯେପରି ଅଧିପତ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରି ନ ପାରନ୍ତି ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟକୁ କାମ, କ୍ରୋଧ, ଲୋଭ, ମୋହ, ମଦ, ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଆନ୍ତରିକ ଉପୁଗଣର ବଶବର୍ତ୍ତୀ କରି କୃପଥଗାମୀ କରି ନ ପାରନ୍ତି, ସେହିପରି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ହେବ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗଣ ଓ ବାହ୍ୟବସ୍ତୁଦ୍ଵାରା ଘଟିତ ବିପଦରୁ ପରୀକ୍ଷା ଲାଭକରିବା ସକାଶେ ମନୁଷ୍ୟର ଆବାଲ୍ୟରୁ ସଂଯମ ଶିକ୍ଷା ଅଭ୍ୟାସନାୟ । ମନୁଷ୍ୟ ସଂଯମୀ ହୋଇ ପାରିଲେ ଜୀବନ ସୁଖସ୍ଵଚ୍ଛନ୍ଦରେ ଅତିବାହିତ ହୁଏ । ସଂଯମ ସକଳ ସୁଖର ମୂଳଭୂତିସ୍ଵରୂପ । ସଂଯମ ବ୍ୟତିରେକେ ମନୁଷ୍ୟଜୀବନର ସୁଖ ଅସାଧ୍ୟ ଓ ଅସମ୍ଭବ ।

ସନ୍ତାନ ପ୍ରାୟ ପିତାମାତାର ଲକ୍ଷଣ ଧରି ଜାତ ହୋଇ ଥାଏ । ଯଦି ପିତାମାତାଠାରେ କୌଣସି କୌଳିକ ରୋଗ ଥାଏ, ତେବେ ସେ ରୋଗ ପୁତ୍ରଠାରେ ସଞ୍ଚର ଥିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ବରୁ ପିତାର ସଂଯମୀ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । କାର୍ତ୍ତିକ ଅସଂଯତ ପ୍ରକୃତି ପିତାଠାରୁ ସଂଯମୀ ପୁତ୍ରର ଉତ୍ପତ୍ତି ବିରଳ । ତେଣୁ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ପ୍ରାଚୀନ ଶାସ୍ତ୍ରକାରମାନେ ଲେଖି ଯାଇ ଅଛନ୍ତି, “ପୁତ୍ରେ ଯଶସି ତୋୟେ ଚ, ବିଶୁଦ୍ଧାନାଂ ବିଶୁଦ୍ଧତା” ଅର୍ଥାତ୍ ପିତାର ବିଶୁଦ୍ଧତା ଉପରେ ପୁତ୍ରର ବିଶୁଦ୍ଧି ନିର୍ଭର କରେ । ଏହା ସେ କେବଳ ମାନବଜାତିରେ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ, ତାହା ନୁହେଁ, ପଶୁଜାତିରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ଦେଖ, ଘୋଟକ ଓ ଘୋଟକାର ସଙ୍ଗମରେ ଘୋଟକ ଓ ଘୋଟକାର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଗର୍ଦ୍ଧଭ ଓ ଘୋଟକାର ସହବାସରେ ଯେ ଅଶ୍ଵତର ବା ଅଶ୍ଵତରୀ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ, ସେ ଘୋଟକ ନୁହେଁ କି ଗର୍ଦ୍ଧଭ ନୁହେଁ ।

ଯଦି ପିତାମାତା ବିଶୁଦ୍ଧ, ଯଦି ସେମାନଙ୍କର ଆତ୍ମର ବ୍ୟବହାରରେ କୌଣସି ଅଭିଜ୍ଞ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ ନାହିଁ, ତେବେ ପୁତ୍ରର ସଦାଚରଣ ଆଶା କରାଯାଏ । ଯଦି ପୁତ୍ର ପ୍ରତିଦିନ ପିତାର ଅସଦ୍ ବ୍ୟବହାର ଦେଖେ, ତେବେ ସେ କିପରି ବିଶୁଦ୍ଧ ହୋଇ ରହି ପାରବ ? ଶୈଶବକାଳରୁ ତାହାର ଆନ୍ତରିକ ଦୃଷ୍ଟି ସକଳ ସେହି ଅବଲୋକିତ ପଥ ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନମାନ ହେଉଥାଏ ଏବଂ ଶିକ୍ଷା ସ୍ୱରୂପ ପାଇଲେ ଅସଦାଚରଣ କରିବାକୁ କୃତ୍ରିମ ହୁଅଇ ନାହିଁ । ପଲତଃ ଅମୂଲ୍ୟ ମାନବଜୀବନ ଚିରକାଳ କଲ୍ଲକମୟ ହୋଇ ଉଠେ । ଅତଏବ ଲକ୍ଷେ ଭୁଣ୍ଡରେ କହି ଉପଦେଶ ଦେବା ଅପେକ୍ଷା ଏକମାତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟରେ କରି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖାଇ ଦେବାର ମୂଲ୍ୟ ବେଶୀ । ପିତାମାତାଙ୍କର ଶାଶ୍ୱରିକ ଏବଂ ମାନସିକ ଉତ୍ତରୂପ ଲକ୍ଷଣ ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତି ଠାରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଯଦି ପୁତ୍ରପୁରୁଷ କୃପଣ, ପରସ୍ତାପହାସ, ସ୍ୱାର୍ଥପର ଏବଂ ପରଶ୍ରାମାତର ହୋଇଥାନ୍ତି ତେବେ ତାଙ୍କର ପୁତ୍ରପୌତ୍ରାଦିମାନେ ଅଧିକାଂଶସ୍ଥଳରେ ତନ୍ମୁଣ୍ଡସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ଥିବାରୁଦେଖା ଯାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଯଦି ପୁତ୍ର ପୁରୁଷ, ଦୟାଳୁ, ଦାତା ଏବଂ ସତ୍ୟବାଦୀ, ଯଦି ସେମାନେ ଭଜନମା ହୋଇ ଦେଶର ଗୌରବ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ମାନବ ଜୀବନର ଦାୟିତ୍ୱପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ପାତ-ପୁଷ୍ପକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଯତ୍ନଶୀଳ ହୋଇଥାନ୍ତି, ତେବେ ଧନସମ୍ପତ୍ତି କ୍ଷଣେକ୍ଷିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ବଂଶଧରମାନେ ପୁରୋକ୍ତ ଶୃଙ୍ଖଳାରେ ରୁଚିତ ହୋଇ ଥିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଭୂର ଭୂର ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ । ସୁତରାଂ ଅମୁକ ବଂଶ ଦାନୀ ଏବଂ ଅମୁକ ବଂଶ କୃପଣ, ଅମୁକ ବଂଶ ଉପକାଶୀ, ଏବଂ ଅମୁକବଂଶ ଅପକାଶୀ, ଏହିପରି ପ୍ରବାଦ ମଧ୍ୟ ଆଜିନାଲି ଜନସମାଜରେ ଚଳୁଅଛି ଏବଂ ତଦନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଅଛି, ଏହିପରି ବିବିଧ ପ୍ରମାଣରୁ ସ୍ଥିତିକୃତ ହୋଇଅଛି ଯେ ପୁତ୍ର ପୁରୁଷର ଦୋଷ ଓ ଶୁଣ, ଶାଶ୍ୱରିକ ଓ ମାନସିକ ଲକ୍ଷଣ,

ପରବର୍ତ୍ତୀ ପୁରୁଷଠାରେ ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ପରଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ସୁତରାଂ ପିତା ମାତା ସଂଯମୀ ହେଲେ ପୁତ୍ର ଓ କନ୍ୟା ସଂଯମୀ ହୁଅନ୍ତି, ଅଥବା ଅନ୍ତତଃ ସେମାନଙ୍କର ସଂଯମୀ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା । ସଂସାର ବିଚିତ୍ର; ଏଥିରେ କାହାର କେତେବେଳେ କଅଣ ହେଉଅଛି, ତାହା ସ୍ଥିର କରିବା କଠିନ । ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକର ଧର୍ମିକ, ପଣ୍ଡିତର ମୂର୍ଖ, ସରକାରର ଅସରକାରୀ ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଉଅଛି । ତେବେ ଏହା ବୋଲି କି ଅସଂଯତ ହୋଇ ସନ୍ତାନସନ୍ତତର ସଂଯମ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ପାତ ନକରିବା । ଅଭିଭାବକର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ? ନା, ତାହା ନୁହେଁ, ସେପରି ବିପରୀତଫଳ କ୍ରିୟା ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଯେପରି ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତର ଭରଣପୋଷଣର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନ କଲେ ପିତାର ମହାପାପ ହୁଏ ସେହିପରି ସେମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ର, ସଂଯମ ଓ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷାପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ପାତ ନ କଲେ ପିତାର ଘୋର ପାତକ ହୁଏ । ଇଦାନାନ୍ତନ ଅସ୍ମଦ୍ମୟ ସମାଜର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା କେବଳ ସଂଯମର ଅଭାବରୁ ଘଟିଅଛି । ସଂଯମ ମନୁଷ୍ୟକୁ ପ୍ରକୃତ ମନୁଷ୍ୟ କରେ । ସଂଯମ ବିନା ମନୁଷ୍ୟ ପଶୁ । ସଂଯମ ପ୍ରତି ଅବହେଳା କଲେ ମନୁଷ୍ୟତ୍ବ ନଷ୍ଟ ହୁଏ ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ଘୋରତର ଅନିଷ୍ଟ ଜାତ ହୋଇ ସମାଜର ଉଚ୍ଛେଦ ସାଧନକରେ । ପିତାପୁତ୍ରରେ ଯୁଦ୍ଧ ହୁଏ, ଶ୍ବରୁଣିଷ୍ଠୀରେ ଦଶାହଣି ଶୂଳେ, ଭ୍ରତୃବୃନ୍ଦରେ ବିବାଦ ଘଟେ, ଏବଂ ନାନାବିଧ ଅଘଟଣାବଳୀ ସମାଜରେ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ । ଆଜିକାଲି କେତେ ଲୋକଙ୍କର ଭାବନା ଯେ ପ୍ରାଚୀନ ବୃହସ୍ପାର ପରିତ୍ୟାଗ କରି ସମାଜ ସଂସ୍କାର କଲେ ଦେଶୋନ୍ନତି ହେବ, କେତେ ଲୋକେ ସେଥିସକାଶେ ବିଧବାବିବାହର ପକ୍ଷପାତୀ, ପୁଣି କେତେଲୋକେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଗୁଳି-ଚଳନରେ ସମ୍ମୁଖୀ ଅଭିଳାଷୀ । କେତେ ଲୋକଙ୍କ ମତରେ ଜାତିଭେଦ ସମାଜର ଉନ୍ନତିପଥର ପ୍ରତିବନ୍ଧ ଏବଂ ବିବିଧ ଅମଙ୍ଗଳର ନିଦାନ; କିନ୍ତୁ ଏ ପ୍ରକାର ଚେଷ୍ଟା କେତେ ହୋଇଗଲାଣି, କେତେ ହେଉଅଛି ଏବଂ କେତେ ହେବ; ସୀମା ନାହିଁ ! କେତେ ସମ୍ମିଳନା ଏବଂ କେତେ ସଭା

ସମ୍ପର୍କରେ ଯେ ବନ୍ଧୁରେ ବକ୍ତାମାନେ ଅର୍ଗଳ ବକ୍ତୃତା ଦେଉଅଛନ୍ତି । କାହିଁ, ଦେଶର କଣ ହୋଇଅଛି ? କିଛି ତ ଜଣା ଯାଉନାହିଁ । ବରଂ ଗବେଷଣା ପୁସ୍ତକ ଦେଶପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନିଷେଧ କଲେ ଦେଖି ପାରବ ଯେ ପ୍ରତିଦିନ ଅଲକ୍ଷିତ ଭାବରେ ସ୍ୱଦେଶ ଏବଂ ସମାଜ ଅନ୍ତଃସାରସ୍ଥାନ ହେଉଅଛି । ତାହାର କାରଣ କଣ ? ଏକଥା ଯଦି ଆପଣମାନେ ମତେ ଜିଜ୍ଞାସା କରନ୍ତି, ତେବେ ମୁଁ କହୁଅଛି ଯେ ଏକା ସଂସମର ଅଭାବ ଦେଶଅର୍ବିନ୍ଦର ପ୍ରଧାନ କାରଣ । ଯେତେବେଳେ ଏହି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତା ଦେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ ନ ଥିଲା, ସେତେବେଳେ ଜାତିଭେଦ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଜାଗରୁକ ଥିଲା, ଏବଂ ବ୍ୟବହାରୀ ପ୍ରଭୃତି ସମାଜରେ ନିନ୍ଦ୍ୟ ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହେଉଥିଲା, ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ଏ ଦେଶର ସମାଜ ଏପରି କଳ୍ପସିତ, ପାପଯୁକ୍ତ ଏବଂ ଅନ୍ତଃସାରସ୍ଥାନ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ତାହାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ଏହି ଯେ କି ସ୍ତ୍ରୀ, କି ପୁରୁଷ, ସମସ୍ତେ ସଂସମଗୁଣରେ ଭୂଷିତ ହୋଇଥିଲେ, ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କୁ ପାପପ୍ରଲୋଭନ ପ୍ରଭୃତି ଆକ୍ରମଣ କରି ପାରୁ ନ ଥିଲା ଏବଂ ଧର୍ମର ଏକାଧିପତ୍ୟ ସମାଜରେ ଚଳୁଥିଲା । ଭଲମାନେ, ସେମାନଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ଭାଗ ଆଜିକାଲି ଅମୃତମାନଙ୍କ ଅନ୍ତର୍ଭାଗ ପରି ଦୁର୍ବଳ ଏବଂ କଦର୍ଯ୍ୟ ନ ଥିଲା । ମେମାନେ ମୁହଁରେ ଯାହା କହୁଥିଲେ, କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାହା କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ “ମନସ୍ୟନ୍ୟତ୍, କର୍ମଣ୍ୟନ୍ୟତ୍, ବଚସ୍ୟନ୍ୟତ୍” ଏହି ପ୍ରଥାକୁ ସେମାନେ ଅନ୍ତରର ସହିତ ନିନ୍ଦା କରୁଥିଲେ । ଯଦି ଶରୀର ଓ ମନ ବଳିଷ୍ଠ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକର, ଯଦି ଅନ୍ତଃକରଣ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ସବଳ କରିବାକୁ ଅଭିଳାଷ କର, ତେବେ ସେହି ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ ଆର୍ଯ୍ୟବର୍ଗସୁସେବିତ ସଂସମକୁ ଘୈର୍ଯ୍ୟ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ଏକାଗ୍ରତା, ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଏବଂ ଅଧ୍ୟବସାୟ ସହ ଶିକ୍ଷାକର, ଦେଖିବ, ଅତୀତକାଳମଧ୍ୟରେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ପ୍ରକୃତ ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱରେ ଉପନୀତ ହେବ । ବାହ୍ୟବସ୍ତୁର ଦିୟା ମନସ୍ୟର ଶୈଶବ କାଳରୁ ତାହା ଉପରେ ଆଧିପତ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରେ ।

ଜିହ୍ଵାରରେ ହେଉ, ବା ଅଙ୍ଗୁଳିରେ ହେଉ, ବାହ୍ୟପଦାର୍ଥର
 ବିଶ୍ଵାସପଶ୍ଚି ମନୁଷ୍ୟର ଦେହ ଏବଂ ମନରେ ଆତ୍ମପତ୍ୟ ବିସ୍ତାର
 କରେ । ଘୋର ବର୍ଷା ଲେଲ, ତହିଁରେ ଦେହ ଡୋଳି-
 ଗଲ, ଏଠାରେ ବାହ୍ୟ ବସ୍ତୁର କାର୍ଯ୍ୟ ଜିହ୍ଵାରରେ ହୋଇଅଛି ।
 କିନ୍ତୁ ମୁଁ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟବଶତଃ ବିଦେଶକୁ ଯାଇଥିଲି; ସେଠାରେ
 ଦିନାକେତେ ରହିବାକୁ ହୋଇଥିଲା; ତତ୍ପରେ ଜଳବାୟୁ ମୋହର
 ଅଭ୍ୟାସ ନଥିଲା; ଗ୍ରାମକୁ ଫେରିଆସି କୌଣସି ସଂକ୍ରମକ ରୋଗରେ
 ବହୁକାଳ ପୀଡ଼ିତ ରହିଲି; ଏଠାରେ ସେହି ସଂକ୍ରମକ ରୋଗର
 ବାକି ଅଲକ୍ଷିତ ଭାବରେ ମୋହର ଦେହମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ
 କରିଥିଲା । ଶିଶୁର ଦେହରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ବାହ୍ୟ ବସ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟ
 କରୁଅଛି । ମନେକର ଗୋଟିଏ ପିଲାକୁ ତୁମ୍ଭେ ଥଣ୍ଡା ପବନରେ
 କିଛିପଣ ଶୁଆଇଲ, ସେହି ଶୀତଳ ପବନ ଫୁଲରେ ତାହାର ଦେହର
 ପୀଡ଼ା ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା, ତଦ୍ଦ୍ଵାରା ମଧ୍ୟ ତାହାର ମନରେ ପୀଡ଼ାବେଦର
 ଅନୁମିତ ହେଲା; କାରଣ, ଆରୋଗ୍ୟବସ୍ଥାରେ ତାହାର ମୁଖଣ୍ଡ ଏବଂ
 ଶରୀରକାନ୍ତି ଯେପରି ପ୍ରସ୍ଫୁଲ୍ଲ ଦିଶୁଥିଲା ପୀଡ଼ା ହେବାରୁ ସେ ସବୁ ବିବର୍ଣ୍ଣ
 ପଡ଼ିଗଲା, ଏବଂ ଯେଉଁ ସବୁ ପଦାର୍ଥ ଦେଖି ତାହାର ମନ ଆନନ୍ଦିତ
 ହେଉଥିଲା ସେହିସବୁ ପଦାର୍ଥରେ ପୂର୍ବପରି ଆଉ ଆନନ୍ଦ ରହିଲାନାହିଁ ।
 ଏଥିରୁ ଅନୁମିତ ହେଉଅଛି ଯେ ସଦ୍ୟୋଜାତଶିଶୁଠାରୁ ପଲିତ ମସ୍ତକ
 ଅସନମୃତ୍ୟୁ ବୃଦ୍ଧପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦେହରେ ବାହ୍ୟବସ୍ତୁ ନ୍ୟୁନାତ୍ମକରେ
 କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛି । କିନ୍ତୁ ଅଳ୍ପାନ ଶିଶୁର ମନୋମଧ୍ୟରେ ଜଗତର
 ବାହ୍ୟବସ୍ତୁର କାର୍ଯ୍ୟ ସହଜରେ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏନାହିଁ । ତାହା ବୋଲି ସେ
 ତାହାର ମନରେ ବାହ୍ୟ ପଦାର୍ଥର କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉ ନାହିଁ ଏମନ୍ତ
 ନୁହେଁ । ଯେତେବେଳେ ଶିଶୁର ସ୍ଥାନାସ୍ଥାନ, ପାଣିପାନ୍ତର ବିଚାର
 ମନରେ ଅନୁଭୂତ ହେଉଅଛି, ଏକକୋଳରୁ ଅନ୍ୟ କୋଳକୁ
 ଯିବାକୁ ଅନିଚ୍ଛୁକ, ତେବେ ସେ ବିଷୟରେ ସନ୍ଦେହ କରିବା ଅନୁଚିତ ।

ଦେଖ, ଯଦି ଗୋଟିଏ ପିଲାକୁ ସବୁବେଳେ କ୍ଳାନ୍ତକର ବାହାରରେ ବୁଲି-
ବାକୁ ହୁଏ, ତେବେ ତାକୁ ଘରକୁ ଆଣିଲେ କିମ୍ବା କାଖରୁ ଓଢ଼ାଇଲେ
ସେ କାନ୍ଦେ, ଏହାର କାରଣ କଣ ? ବାହ୍ୟବସ୍ତୁର କାର୍ଯ୍ୟ ଶିଶୁର
ମନୋମଧ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ନାହିଁ କି ? ତାକୁ ଯେ ଅଭ୍ୟାସରେ
ରଖିବାକୁ ହେବ ସେ ସେହି ଅଭ୍ୟାସରେ ଅଭ୍ୟାସ ହୋଇ ଉଠେ
ଏବଂ ତହିଁରୁ ତାକୁ ବଞ୍ଚିତ କଲେ ତାହାର ମନୋମଧ୍ୟରେ କଷ୍ଟ
ହୁଏ । ଏହିପରି ଗାଞ୍ଜାନ ଶିଶୁ ମଧ୍ୟ ମାନସିକ କ୍ରିୟା ଏବଂ ଅଭ୍ୟାସର
ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହେଉଅଛି; ବୟଃପ୍ରାପ୍ତ ଯୁବକ ଯେ ଅଭ୍ୟାସର ବଶବର୍ତ୍ତୀ
ଏହା କହିବା ବାହୁଲ୍ୟମାତ୍ର । ସ୍ମୃତିର ଆଶିଷବରୁ ସମ୍ପରପ୍ରତି
ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା ଆବଶ୍ୟକ । ବାସ୍ତବିକ ବାଲ୍ୟକାଳ ପ୍ରକୃତ
ଶିକ୍ଷାର ସମୟ; ସେ ସମୟରେ ମନୁଷ୍ୟର ହୃଦୟ କୋମଳ ଥାଏ
ଏବଂ ଯେଉଁ ଉପଦେଶ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୁଏ ତାହା ସେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ
ସମର୍ଥ ହୁଏ ।

ମନୁଷ୍ୟର ବୟସ ଯେତେ ବେଶି ହେଉଥାଏ, ତାହାର ହୃଦୟ ତେତେ
କଠିନରୁ କଠିନତର ହେଉଥାଏ, ଏବଂ ଏକମତାବଲମ୍ବୀ ହୋଇ
ଉପଦେଶଗ୍ରହଣର ଅପାତ୍ର ହୋଇ ଉଠେ । ତେଣୁ ଶିଶୁବକାଳରୁ
ବାଳକର ଚରଣପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା ପିତାମାତାଙ୍କର ସର୍ବପ୍ରଧାନ
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସେମାନେ ଯେପରି ସକଳ ବୟସରେ ଶିକ୍ଷା କରିବେ, ସୁଶୀଳ
ଏବଂ ସଦାକ୍ଷର ହେବେ ତତ୍ପ୍ରତି ଆଶିଷବରୁ ମନୋଯୋଗ ଦେବା
ଅତ୍ୟବଶ୍ୟକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଅନେକେ ମନେ କରି ପାରନ୍ତି, ଯେ ଶିଶୁ
ପ୍ରତି ଏପରି କଠିନ ନିୟମ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ଅନୁଚିତ, ଅଧିକ ବୟସ
ହେଲେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଉଚିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯିବ, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ
ଧାରଣା ଭ୍ରମାତ୍ମକ । ସେଥି ସକାଶେ ଆମ ଦେଶରେ ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ
“ଯେ ନୁହନ୍ତି ବାଳକାଳେ ସେ ନୁହନ୍ତି କାଳ କାଳେ” । ହେ
ଦେଶହୃଦୈଶୀ ଭ୍ରତୃବର୍ଗ, ଏହାର ସାର ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କର ।

କି ସୁନ୍ଦର ଉପଦେଶମୟୀ ବାଣୀ ! ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ପୁଣ୍ୟପୁରୁଷମାନଙ୍କର
 ସେହି ପ୍ରଲୋଭନଶୂନ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟହାତୁମୁଖୀ ପଥ ଅବଲୋକନ କର,
 ସେହି ଶ୍ରବଣମାନଙ୍କର ବ୍ରହ୍ମଚୈତ୍ତ୍ୟର କଠୋର ସାଧନମାର୍ଗ ସ୍ମରଣ
 କର । ଯେଉଁ ମାର୍ଗରେ ଯାତାୟାତି କଲେ ବାଳକର ଶରୀର ଏବଂ
 ମନ, ସବଳ, ପ୍ରସ୍ଥୁଲ ଏବଂ କଷ୍ଟସହସ୍ତୁ ହେବ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟନିକର
 ମୋହକାରୀ ମନ୍ତ୍ରର ମୋହନଶକ୍ତିର ପ୍ରଲୋଭନରୁ ଦୂରରେ ରହି
 କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପଥରେ ସଫରଣ କରିବେ ଏବଂ ଯେଉଁ ମାର୍ଗରେ ଗମନ-
 କଲେ ଅନ୍ଧାର, ବିହାର, ସଭା ସମିତି ପ୍ରଭୃତି ସକଳ ବିଷୟରେ ସେହି
 ଅଦମ୍ୟ ଅର୍ଥପ୍ରସଂଘିତ ସମୟରେ ଶକ୍ତି ଅସ୍ତରୋଦ୍ଭବରେ ବିରାଜିତ
 ରହିବ ଏବଂ ସମାଜ ଓ ଜାତିର ନୈତିକ ଶକ୍ତିମୟ ପୁନରୁଦ୍ଧୃତ
 ହେବ, ସେହି ପଥରେ ବାଳକମାନଙ୍କୁ ପରିଚାଳିତ କରିବା ପ୍ରକୃତ
 ଅଭିଭାବକର କାର୍ଯ୍ୟ । ଏଥିରୁ ଅନ୍ୟଥା କଲେ ପରସ୍ପର ପରମେଶ୍ବରଙ୍କ
 ନିକଟରେ ଦୋଷୀ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେବାକୁ ହୁଏ । ଭ୍ରତୃହୃଦ !
 ସମୟ ଅଭାବରୁ ଏହି ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ କପର କଷ୍ଟ ଓ ଅପମାନ
 ଅନୁଭବ କରୁଅଛୁ ? ଦେଖ, ସମାଜ କପର କୁମ୍ଭିତ ଓ କୁପଦାଗାମୀ
 ହେଉଅଛୁ, ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ମାନବଜୀବନ କପର ଯନ୍ତ୍ରଣାମୟୀ ଓ ଦୁଃଖଦାୟକ
 ହେଉଅଛୁ । କ୍ଷଣିକ ପାର୍ଥବ ପ୍ରଲୋଭନରେ ପୁରୁଷ ତାହାର ପୁରୁଷତ୍ବ
 ଚିରକାଳ ହରାଇଅଛୁ ଏବଂ ସେ ମୌମ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଆକୃତି କୁଣ୍ଡା ଏବଂ
 ଦୃଢ଼ିପାତର ଅଯୋଗ୍ୟ ହେଉଅଛୁ; ଯିତା ମାତାଦି ଗୁରୁବର୍ଗଙ୍କ
 ନିକଟରେ କେତେ ଲଜ୍ଜିତ ହେଉଅଛୁ, ଏବଂ ନିଜ୍ଜନରେ ସ୍ବକୃତ ପାପ
 ନିମିତ୍ତ ଗର୍ବର ଅନୁତାପ କରି ପରମେଶ୍ବରଙ୍କ ନିକଟରେ କେତେ
 କ୍ଷମାପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଅଛୁ । ସଞ୍ଜମ ଅଭାବରେ ମନୁଷ୍ୟ ଜନସମାଜରେ
 ମନୁଷ୍ୟ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୋଇ ନ ପାରେ । ସଞ୍ଜମ ଅଭାବରେ
 ମନୁଷ୍ୟ ଅନ୍ତଃସାରସ୍ଥାନ ହୋଇ ବହୁ କଷ୍ଟରେ ଦିବସ ଯାପନ କରେ ।
 ସଞ୍ଜମ ଅଭାବରେ ସମାଜର ଯେ କେତେ ଅନିଷ୍ଟ ହେଉଅଛୁ, ତାହା

କହୁ ହେବନାହିଁ । ସଞ୍ଜମରେ ବାହ୍ୟ ପଦ୍ମାର୍ପର ପ୍ରଲେଭନ ରହେ ନାହିଁ, ବାହ୍ୟଜଗତର ଆଧ୍ୟପତ୍ୟ ବିନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଏ, ସମାଜର ସମଗ୍ର ଶକ୍ତି ଜାଗରତ ହୋଇ ଉଠେ ଓ ଧର୍ମଭାବ ପ୍ରଗାଢ଼ ଏବଂ ପ୍ରବଳ ହୁଏ । କମଧ୍ୟକ୍, ସଞ୍ଜମେନ ମନୁଷ୍ୟେ ମନୁଷ୍ୟଃ, ତଦଭାବେନ ସଃ ପଶୁଃ, ଅତଃ ସର୍ବେଷାଂ ସ ସଞ୍ଜମଃ ସର୍ବଥାବଲମ୍ବନାୟଃ ।

ଇତି ସଞ୍ଜମ ।

୯

୪ର୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ

କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

Duty

କରୁଣାମୟ ଜଗଦୀଶ୍ଵର ମନୁଷ୍ୟକୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟସାଧନ ସକାଶେ ମୃଷ୍ଟି କରି ଅଛନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନରେ ବୃତ୍ତି ଲକ୍ଷିତ ହେଲେ ଈଶ୍ଵର-ତାହାପ୍ରତି ଅସନ୍ନୁଷ୍ଠ ହୁଅନ୍ତି, କାରଣ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଐତିକ ପଦାର୍ଥ, ସାକ୍ଷାତ୍ ଈଶ୍ଵରଙ୍କର ଆଦେଶ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଅର୍ଥ, ଯାହା ଆତ୍ମ-ମାନଙ୍କର କରିବା ଉଚିତ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମାନ ନୁହେଁ । ମାତାପିତାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସନ୍ତାନସନ୍ତତିର କର୍ତ୍ତବ୍ୟରୁ ବିଭିନ୍ନ, ମହାତ୍ମା ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶୁକପୁତ୍ରର କର୍ତ୍ତବ୍ୟରୁ ପୃଥକ୍, ଶିକ୍ଷକର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶୁଦ୍ରର କର୍ତ୍ତବ୍ୟରୁ ଭିନ୍ନ ଏବଂ ସୈନିକର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କୃଷକର କର୍ତ୍ତବ୍ୟରୁ ବିଭିନ୍ନ ଅଟେ । ତଥାପି ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ସମସ୍ତଙ୍କ ସକାଶେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଛି । କି ରାଜା, କି ପ୍ରଜା, କି ବୃଦ୍ଧ, କି ଯୁବା, କି ସ୍ତ୍ରୀ, କି ପୁରୁଷ, କି ବାଳକ, ଏବଂ କି ବାଳିକା ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଛି । ଉକ୍ତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଦ୍ଵିବିଧ, ଯଥା, ଈଶ୍ଵରଙ୍କପ୍ରତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟପ୍ରତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ଉକ୍ତ

ଦ୍ଵିବିଧ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବାଳକର ଦ୍ଵିବିଧ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ସମାନ ଅନୁମାନେ ସେହି ପରାପୁର ଜଗତପିତାପରମେଶ୍ଵରଙ୍କର ଅପତ୍ୟ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ପରାପୁରବାଳକ ତାହାର ପାର୍ଥବପିତାଙ୍କୁ ଯେପରି ସ୍ନେହ ଓ ଭକ୍ତି କରେ ସଦାପିତା ପରମେଶ୍ଵରଙ୍କୁ ସେହିପରି ସ୍ନେହ ଓ ଭକ୍ତି କରିବା ଅନୁମାନଙ୍କର ଉଚିତ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ବାଳକ ଯେପରି ତାହାର ଭାଇଭଉଣୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ଦେଖାଏ, ସେହିପରି ସର୍ବ ଆଦି ପ୍ରତିବେଶୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ଅନୁମାନଙ୍କର ବିଧିବଦ୍ଧ ।

ଶିଶୁରଙ୍କ ପ୍ରତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

କର୍ତ୍ତମାନ ଶିଶୁରଙ୍କ ପ୍ରତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଅଣ ? ଏହାହିଁ ଅନୁମାନଙ୍କର ଆଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟ । ପାର୍ଥବ ପିତା ସଦୃଶ ସେ ଅନୁମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଜଗତର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବିଶ୍ଵାସରେ ନିଶ୍ଚୟ ତାଙ୍କୁ ବିଶ୍ଵାସ କରିବାକୁ ହେବ । ଅନୁମାନଙ୍କର ସଙ୍ଗାନ୍ତଃକରଣରେ ତାଙ୍କୁ ସ୍ନେହ କରିବା ଉଚିତ, କାରଣ ସେ ସଦା ଆନୁମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ମିଶ୍ରିତ ଯତ୍ନ କରନ୍ତି । ବାଳକ ଯେପରି ତାହାର ସ୍ନେହାଧାର ମାତାପିତାଙ୍କୁ ସଦା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ, ସେହିପରି ପରମେଶ୍ଵରଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରଖିବା ଅନୁମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସୁତରାଂ ସଦାପ୍ରସନ୍ନରେ ଏବଂ ସଙ୍ଗାନ୍ତଃକରଣରେ ଶିଶୁରଙ୍କୁ ବିଶ୍ଵାସ କରିବା, ଭଲପାଇବା ଏବଂ ସେବା କରିବା ମନୁଷ୍ୟର ତାଙ୍କ ପ୍ରତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ । ଏହି କର୍ତ୍ତବ୍ୟକୁ କଥାରେ କହିବା ବା ଲେଖନୀରେ ଲେଖିବା ଯେତେ ସହଜ, କାର୍ଯ୍ୟରେ ପାଳନ କରିବା ତେତେ ସହଜ ନୁହେଁ । କାରଣ ଏଥିରେ ଜୀବନ୍ତ ଐଶ୍ଵରିକ ବିଶ୍ଵାସ ଆବଶ୍ୟକ । ଅଦମ୍ୟ ଅଧ୍ୟବସାୟ, ବିଶେଷ ସତର୍କତା ଏବଂ ପ୍ରଗାଢ଼ ଯତ୍ନ ବ୍ୟତିରେକେ ସେହି ବିଶ୍ଵାସ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇ ନ ପାରେ, ତେଣୁ ସେହି ବିଶ୍ଵାସ ଲାଭ ସକାଶେ ଅନୁମାନେ ଅପଣାଅପଣାକୁ ବ୍ୟବହାରିକ ଉପାୟ ଦ୍ଵାରା ଶିକ୍ଷିତ କରାଇବା ଉଚିତ । ଐଶ୍ଵରିକ ସ୍ଥିତି ବଳନାଦି କର୍ମ

ସେହିସବୁ ଉପାୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଫଳତା ନାହିଁ । ମୁଁ ଏହା ନିଶ୍ଚିତରୂପେ କହିପାରେ ସେ ଯଦି ଲୋକର ଭିତର ଏବଂ ତାଙ୍କର ଅସ୍ତିତ୍ବରେ ପ୍ରକୃତ ବିଶ୍ବାସ ଜାତିହୁଏ, ତେବେ ଅବଶ୍ୟ ସେ ତାହାଙ୍କୁ ସ୍ନେହ ଏବଂ ଭକ୍ତି କରିବ । ଯଦ୍ୟପି ଆମ୍ଭେ ପ୍ରକୃତରେ ବିଶ୍ବାସ କରୁଁ, ତେବେ ତାଙ୍କୁ ସହଜରେ ସ୍ନେହ କରି ପାରୁଁ ଏବଂ ଯଦ୍ୟପି ଆମ୍ଭେ ତାହାଙ୍କୁ ସ୍ନେହ କରୁଁ ତେବେ ନିଷ୍ଠା ସେ ମହାତ୍ମାଙ୍କର ଗୁଣ କାହିଁନ କରି କୃତଜ୍ଞତା ପାଶରେ ଆବଦ୍ଧି ରହି ତାଙ୍କର ସେବା କରି ପାରୁଁ ।

ଦ୍ଵିତୀୟତଃ ମନୁଷ୍ୟର ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ପ୍ରଥମତଃ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଗଲେ ଏହି ମୂଳମନ୍ତ୍ର ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ, “ଆତ୍ମବତ୍ ମନ୍ୟତେ ଜଗତ୍” ଅର୍ଥାତ୍ ଆମ୍ଭେମାନେ ନିଜକୁ ନିଜେ ଯେପରି ଭଲପାଉଁ, ପ୍ରତିବେଶି-ମାନଙ୍କୁ ସେହିପରି ଭଲ ପାଇବୁ । ଲୋକ ତାହାର ପ୍ରତିବେଶିପ୍ରତି ତାଦୃଶ ବ୍ୟବହାର କରିବ, ଯାଦୃଶ ବ୍ୟବହାର ସେ ନିଜପ୍ରତି ତାହାଠାରୁ ଇଚ୍ଛା କରେ । ମନୁଷ୍ୟର କେବଳ ସ୍ଵାର୍ଥ ଅନ୍ୟେକ୍ଷଣ କରି ବୁଲିବା ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ସ୍ଵାର୍ଥ ସଙ୍ଗେ ପରାର୍ଥ ଚିନ୍ତା କରିବା ବିଧେୟ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ ସୁଖୀ କରାଇ ପାରଲେ ହୃଦୟ ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ଅନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରେ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ ସହଜ ନୁହେଁ । ସଂସାରରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସକ୍ଷାର୍ଯ୍ୟ ଅନାୟାସ ସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । କାରଣ “ନହି ସୁଖଂ ହୃତ୍ଵେଦିନା ଲଭ୍ୟତେ, ଶ୍ରେୟାଂସି ବିହ୍ବିଦ୍ମାନି” । ବାସ୍ତବରେ ମନୁଷ୍ୟର ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ ବହୁକଷ୍ଟକର । କାରଣ, ତାହାର ପାପମୟ ସ୍ଵଭାବ ସଙ୍ଗେ ସ୍ଵାର୍ଥ-ପରତାରେ ଆସକ୍ତ । ସ୍ଵାର୍ଥପରବାସନାନିକରେ ଅଛନ୍ତି ହୋଇ ମନୁଷ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ନିଜର ଚିନ୍ତା କରେ, ଏବଂ ପରାର୍ଥ ଚିନ୍ତା ଏକାବେଳକେ ହୃଦୟରୁ ବିସ୍ମରଣ କରି ପକାଏ । ସମୟସମୟରେ ନିଜର ସ୍ଵାର୍ଥସାଧନ କରିବାକୁ ଯାଇ ମନୁଷ୍ୟ ସେ କେବଳ ପରର ମଙ୍ଗଳ ନକରେ ତାହା ନୁହେଁ,

କିନ୍ତୁ ସେ ତାହାର ନାନାବିଧ ଅନିଷ୍ଟ ସାଧନ କରିବାକୁ ଚିନ୍ତିତ ହୁଅଇ ନାହିଁ । ଦେ ଶ୍ରୀକବିନି, ଦେଶ, ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱାର୍ଥାବିକାରରେ ପଡ଼ିତ ହୋଇ କପରି ଜଗତରେ ଅନିଷ୍ଟ ସାଧନ କରୁଅଛ ? ମୁଁ ଆଶା-କରେ ପରମେଶ୍ୱର ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସେପରି ନକରନ୍ତୁ; ତାଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହରୁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ସଦୃଶ ଜାତ ହେଉ । ତୁମ୍ଭେମାନେ ଆଜିଠାରୁ ସଂକଳ୍ପ କର ଯେ ଆପଣା ଅପେକ୍ଷା ପରର ମଙ୍ଗଳବିଷୟ ବିଶେଷ ଚିନ୍ତା କରିବ । ପ୍ରତିବେଶୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୟାକୁ ହେବାକୁ ବନ୍ଧପରିକର ହୁଅ । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକକୁ ଭାବିବାକୁ ହେବ ଯେ ତୁମ୍ଭର ବନ୍ଧୁ ସମ୍ମାନ ନିଜସମାନ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକତର ମୂଲ୍ୟଶାଳୀ । ପରର ମଙ୍ଗଳରେ ଆପଣାର ମଙ୍ଗଳ ସନ୍ଧିବିଷ୍ଟ ଜାଣି ସ୍ନେହାକୁ, ଦୟାକୁ ଏବଂ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପରି ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କର । ଗୁଣ ଦେଖ, ଦୋଷ ଦେଖ ନାହିଁ, ଗୁଣକୁ ବିଶ୍ୱାସ କର, ଦୋଷକୁ ନିମା ଦିଅ । ତୁମ୍ଭେମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯେବେ ଏପରି ବ୍ୟବହାର କରିବ, ତେବେ ଦେଖିବା ତୁମ୍ଭେମାନେ ଜଣେ ଯ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ପ୍ରିୟତ୍ୱ ଏବଂ ଜନସମାଜରେ ତାଙ୍କର ସମ୍ମାନଦାତା ହେବ । ପାଠକବର୍ଗ ! ତୁମ୍ଭେ ଲୋକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଉଲ୍ଲିଖିତଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରୁ ଅଛ କି ? ଲୋକମାନଙ୍କର ସୁଖରେ ସୁଖୀ ଏବଂ ଦୁଃଖରେ ଦୁଃଖୀ ହେଉଅଛ କି ? ଆତ୍ମପ୍ରଶଂସା ଶ୍ରବଣ କରି ତୁମ୍ଭେ କି ହୃଦୟରେ ଅଧିକତର ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁଅଛ, ତୁମ୍ଭର କଳାସ୍ୱାଦ୍ ମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ବଚନ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦୟାକୁ ହେଉଅଛ ? ଗୁରୁବର୍ଗ ପ୍ରତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପରମ୍ପରା ହୋଇ ସେମାନଙ୍କର ଆଦେଶ ପାଳନ କରୁଅଛ ? ଏବଂ ଉଦାର ସହାନୁଭୂତି ଓ ସ୍ନେହରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଯତ୍ନଶୀଳ ହେଉଅଛ ? ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତପ୍ରଶ୍ନମାନଙ୍କର ଉତ୍ତର ତୁମ୍ଭେ କି ନିଷ୍ପତ୍ତିରୂପେ ପ୍ରଦାନ କରି ପାରିବ ?

ଦେ ଶ୍ରୀବର୍ଗ, ତୁମ୍ଭେମାନେ ଦେଶର ଆଶା ଭରସାର ସ୍ଥଳ ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତ ସମ୍ବଳ । ତୁମ୍ଭ ଗୁରୁବର୍ଗ ଏବଂ ଅଧୀନସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପ୍ରତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପରାୟଣ ହୁଅ । ଗୁରୁବର୍ଗ ଯାହା କହିବେ ଏବଂ ଶିକ୍ଷା ଦେବେ ସେ ଗୁଡ଼ିକ ଉକ୍ତ ସହକାରେ ପାଳନ କର । ପ୍ରଦତ୍ତ ସୁବିଧା-ମାନଙ୍କର ସର୍ବବ୍ୟବହାର କର, ହିତାକାଞ୍ଛା ବନ୍ଧୁଗଣଙ୍କର ବାକ୍ୟଲଘନ କର ନାହିଁ, କାରଣ ତଦ୍‌ଦ୍ୱାରା କେବଳ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଅବହେଳା ହୁଏ ନାହିଁ, ଫଳସ୍ୱରୂପ କୃତଜ୍ଞତା ଏବଂ ନିଷ୍ଠାଧାର କାର୍ଯ୍ୟ । ଯେଉଁମାନେ ଶ୍ରୀବାଦପୁରୀରେ ଏହି ସବୁ ସୁବିଧାଗୁଡ଼ିକ ବୃଥାରେ ନଷ୍ଟକରିଥାନ୍ତି, ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନରେ ସେମାନେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଭାବି ଭାବି ଅନୁତପ୍ତ ହେଉଥାନ୍ତି । ସୁତରାଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋହର ଏହି ଅନୁରୋଧ ଯେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଯୋଡ଼ିଏ ଚନ୍ଦ୍ରା ମନରେ ରଖି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବ । ପ୍ରଥମତଃ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଭାବିବାକୁ ହେବ ଯେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ବାଣେଷତଃ ବିଦ୍ୟାଳୟ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୟାକୁ ହେବ । ଯେଉଁ କଥାରେ ସେମାନଙ୍କର ଅନିଷ୍ଟ ହେବ ଏବଂ ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ନାହିଁ ଏପରି କଥା କହିବ ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କୁ ବିଚଳିତ ଏବଂ ଉପହାସାସ୍ପଦ କରିବନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ କରିବ ଏବଂ ତାଙ୍କର ସ୍ନେହ ଲଭିକରିବାପାଇଁ ଉପାୟ ବିଧାନ କରିବ । ଯଦ୍ୟପି ସେମାନେ ତୁମ୍ଭ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟାୟ ଆଚରଣ କରନ୍ତି ତଥାପି ତାଙ୍କୁ କ୍ଷମା ଦେବ ।

ଦ୍ୱିତୀୟତଃ ତୁମ୍ଭର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଏହି ଯେ ବିଦ୍ୟାଳୟର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରିବ, ପରିଶ୍ରମ ଏବଂ ଶିଷ୍ଟାଚାରରେ ଗୁରୁବର୍ଗଙ୍କ ସମ୍ମୁଖ ରଖିବ, କାରଣ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ନିମିତ୍ତ ସେମାନେ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କ ଦୃଢ଼ସ୍ୱରୂପ ଅଟନ୍ତି ଅଛନ୍ତି; ଯଦି ସେମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମୁଖ ରଖି ଏବଂ ତୁମ୍ଭର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କର, ତେବେ ନିଶ୍ଚୟ ତୁମ୍ଭେମାନେ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କ ସେବା କରୁଅଛ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯେଉଁ

ଦ୍ଵିବିଧ କର୍ତ୍ତବ୍ୟତାର ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟରଣ ପ୍ରଦାନ କଲେ, ତାହାକୁ ଗୋଟିଏ କଥାରେ କହିବାକୁ ଗଲେ “ସ୍ନେହ” ବୋଲି କୁହା ଯାଇ ପାରେ । ଈଶ୍ଵରଙ୍କୁ ସୁଖପାଥ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟକୁ ସୁଖପାଥ, ଏହା ଭିତରେ ଦ୍ଵିବିଧ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସନ୍ଧି ବିଷୟ ଅଛି । ସଦ୍ୟସି ଆତ୍ମର ସ୍ନେହ ଅଛି, ତେବେ ସମସ୍ତେ ଆତ୍ମର ଅନୁସରଣ କରିବେ, ଯଦ୍ୟପି ଆତ୍ମ ହୃଦୟରେ ଈଶ୍ଵରଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ଅଛି, ତେବେ କିଷ୍କୟ ଆତ୍ମେ ପ୍ରତିବେଶୀଙ୍କପ୍ରତି ଦୟାକୁ ହୋଇ ପାରିବୁ । କାରଣ ପ୍ରତିବେଶୀଙ୍କପ୍ରତି ହୃଦୟରେ ସ୍ନେହ ନ ଥିଲେ, ଈଶ୍ଵରଙ୍କପ୍ରତି ସ୍ନେହ କରିବା କଷ୍ଟକର । ପ୍ରତିବେଶୀମାନଙ୍କୁ ସ୍ନେହ କରିବାଦ୍ଵାରା ଆତ୍ମେମାନେ ଈଶ୍ଵରଙ୍କୁ ସ୍ନେହ କରିବାକୁ ଶିକ୍ଷା କରୁ । ସଦ୍ୟସି ଗୋଟିଏ ଲୋକ ପ୍ରତିଦିନ ତାହାର ଦୃଷ୍ଟିପଥାରୁ ଉଠି ଉଠି ସ୍ନେହ କରେ ନାହିଁ, ତେବେ ସେ କିପରି ଅଦୃଶ୍ୟମାନ ଈଶ୍ଵରଙ୍କୁ ସ୍ନେହ କରି ପାରିବ ? ଅତଏବ ପ୍ରଥମତଃ ପ୍ରତିବେଶୀଙ୍କୁ ସ୍ନେହ କର, ପରେ ଈଶ୍ଵରଙ୍କୁ ସ୍ନେହ କରିପାରିବ ।

କର୍ତ୍ତବ୍ୟତା ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟରଣ ଚରିତ୍ରଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଚର ସନ୍ଦର୍ଭ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଏବଂ ବିଦ୍ୟାଗ୍ରାନ୍ତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ହୃଦୟ କିଲକାନ୍ତ ଓ ଚରବଶାଳୀ । ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ତ୍ରୀମୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟକୁ ସୁଖରୂପେ ସମ୍ମାନ ଦେଇ କରୁଅଛନ୍ତି, ସେ ମାନବଜାତିର ଦୃଷ୍ଟିର ଚରିତ୍ରାର୍ଥତା ସାଧନ କରୁଅଛନ୍ତି । କର୍ତ୍ତବ୍ୟତାଦ୍ଵାରା ଲୋକର ହୃଦୟସେବରେ ଚରିତ୍ରଗଠନର ଗାନ୍ଧୀ ଅଙ୍କୁରିତ ହୁଏ । ଚରିତ୍ରଶାଳୀବ୍ୟକ୍ତିର ଅନ୍ୟ କିଛି ସନ୍ଦର୍ଭ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ସଂସାରରେ ସମ୍ରାଟ ତୁଲ୍ୟ ଅଟଳସମତାଶାଳୀ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟତାଦ୍ଵାରା ମାନବସୁଚରଣର ବିଶୁଦ୍ଧତା ଏବଂ ମହତ୍ତ୍ଵର ପରିଚୟ ମିଳେ । ତାହାରି ବଳରେ ମନୁଷ୍ୟର ମାନସିକ ଉଦାରତା, ଗଭୀର ଚିନ୍ତାଶୀଳତା, ସଂସାରିକ ବହୁଦର୍ଶିତା, କୋମଳ ବ୍ୟବହାର, ସାଧୁତା ଏବଂ ସତ୍ୟବାଦିତା ପ୍ରଭୃତି ଗୁଣଗଣ ଶିଷ୍ଟ କରାଯାଏ ।

ହେ ପାଠକ ବର୍ଗ, ପରକୁ ଉପଦେଶ ଦେବାରେ ସାଧାରଣଙ୍କର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଥାଏ, କିନ୍ତୁ ଅତ୍ୟଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ ମହାତ୍ମା କର୍ତ୍ତବ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରନ୍ତି । ସେ ବିଶ୍ୱସ୍ତରେ ପ୍ରାଚୀନ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଅନେକ କହିଅଛନ୍ତି, ଯଥା “ପରୋପଦେଶେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟଂ ସର୍ବେଷାଂ ସୁକରଂ ନୂଣାଂ କାର୍ଯ୍ୟେ ସ୍ୱାୟଂ ମନୁଷ୍ଠାନଂ କଷ୍ଟତୁ ମହାତ୍ମନଃ” । ପ୍ରଥମତଃ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧାରଣ ଏବଂ ସୁଖସାଧ୍ୟ ପରି ପ୍ରଜାୟମାନ ହେଲେହେଁ କେବଳ ଏହି କର୍ତ୍ତବ୍ୟରୁ ଲୋକର ଜୀବନ ଏବଂ ଚରିତ୍ରର ଉଚ୍ଚ ଆଦର୍ଶ ଅନୁମିତ ହୁଏ । ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ କର୍ତ୍ତବ୍ୟମୟ । ଈଶ୍ବର ଜୀବନକୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୃତ୍ତର କେନ୍ଦ୍ର କରି ସୃଷ୍ଟି କରି ଅଛନ୍ତି । କିପରି ବ୍ୟବହାର କଲେ ମାନବ ତାହାର କଥାରେ ସତ୍ୟବାଦୀ ହେବ, କିପରି ତାହାର ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କପ୍ରତି ଦମଣଃ କୋମଳତରସ୍ପର୍ଶକ ହେବ, କିପରି ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସନାୟ ହେବ, କିପରି ସନ୍ତାନ-ସନ୍ତତିଙ୍କପ୍ରତି ଅଧିକତର ଦୟାଳୁ ହେବ ଏବଂ କିପରି ନିଜ କଲ୍ୟାଣ ମଧ୍ୟ ପ୍ରିୟତର ହେବ, ଏହିସବୁ ଦୈନିକ ବ୍ୟବହାରରେ ବିଶେଷ ସାବଧାନତାପୂର୍ବକ ଚଳିବାକୁ ହେବ । ବାସ୍ତବରେ ଲୋକର ଦୈନିକ ସାଧାରଣ ବ୍ୟବହାରରୁ ଅନେମାନେ ତାହାର ଚରିତ୍ର ବିଷୟ ଯେତେଦୂର ଅବଗତ ହେଉଁ, ତାହାର କନ୍ଦର୍ପ ବା ବାଣ୍ଟିତାର ବାହ୍ୟ ଗୁଣ-ଚକ୍ୟଦ୍ୱାରା ତେତେଦୂର ହୃଦୟକୁ ମ କରପାରୁଁ ନାହିଁ । ସେ . କିପରି ଭାବରେ ତାହାର ନିକଟସମ୍ପର୍କୀୟ ବାକିଙ୍କ ନିକଟରେ ନିଜକୁ ଗୁଳିତ କରୁଅଛି, ଏବଂ ସେ କିପରି ସହଜବତ୍ ପ୍ରଜାୟମାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ବିଶ୍ୱସ୍ତରୂପେ ସମ୍ପାଦନ କରୁଅଛି, ଏ ସବୁ ବିଷୟରୁ ତାହାର ଚରିତ୍ରର ପରିଚୟ ଯେତେଦୂର ଲଭ କରାଯାଏ, କିପରି ସ୍ବରରେ ବକ୍ତୃତା ପ୍ରଦାନ କରି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବର୍ଣ୍ଣାବୃତ୍ତ କରୁଅଛି ବା କିପରି କବିହୁତ୍ତା ଦେଖାଇ ପୁସ୍ତକ ରଚନା କରି ଲୋକଙ୍କର ମାନସ ମୁଗ୍ଧ କରୁଅଛି, ଏ ସବୁସବୁ ତେତେ ଦୂର ଉପଲବ୍ଧ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ସୁତରାଂ ଶିଶୁରନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ ପ୍ରତି ସାବଧାନ ହେବା ମାନବ ଜୀବନର ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ମାତାପିତାଙ୍କମତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—

ମାତା ପିତା ସଂସାରରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦେବତା । ତାଙ୍କପ୍ରତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରିବା ମାନବର ସର୍ବପ୍ରଧାନ କର୍ମ । ଶିଶୁ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲ୍ଲମାତ୍ରକେ ମାତାର ସ୍ତନ୍ୟ ପାନ କରିବାକୁ ଚିତ୍କାର କରେ । ମାତୁସ୍ତନ୍ୟପାନବ୍ୟତୀତ ଶିଶୁ ଯେଣେ ମାତାଙ୍କ ଜୀବନ ଧାରଣ କରି ପାରୁ ନାହିଁ । ମାତା ପ୍ରତିଦିନ ଶିଶୁର ମଳମୁତ୍ର ଅମ୍ଳାନବଦନରେ ପରିଷ୍କାର କରନ୍ତି ଏବଂ ଶିଶୁର ଶରୀର ଅସୁସ୍ଥ ହେଲେ ମାତା ଅହୋରାତ୍ର ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣନୟନରେ ତାହାର ଶଯ୍ୟାସମୀପରେ ଏକାହାର ବା ନିରାହାରରେ ବସି ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷା କରନ୍ତି । ଏ ସବୁ ବିଷୟ ମାତା ପିତାଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରନ୍ତା ନାହିଁ । ପିତା ଓ ମାତା ଉଭୟେ ଅମୁମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣଦାତା, ଅମ୍ଳେମାନେ ଜୀବନ-ଦାନରେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଗର୍ଭରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ପାରିବୁ ନାହିଁ । ସେ ଉଭୟେ ଆଶିଷକରୁ ବୟୋବୃଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ ସୁସ୍ଥ ଖାଦ୍ୟାଦିର ବି୍ୟବସ୍ଥା, ରୋଗର ସୁଚିକିତ୍ସା ଏବଂ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଭୃତିର ସୁବିନୋବିତ୍ତ କରିଦେଇ ଅମୁମାନଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବାର ଉପାୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରି ଦିଅନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଆଦେଶପାଳନ ଓ ସେବାଶୁଶ୍ରୂଷା ସନ୍ତାନର ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଶିଶୁବାବସ୍ଥାରେ ସେମାନେ ସେପରି ସ୍ନେହ ଏବଂ ଯତ୍ନ କରନ୍ତି, ଦୃଢ଼ାବସ୍ଥାରେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସେହିପରି ଭକ୍ତି ଏବଂ ଶୁଶ୍ରୂଷା କରିବା ବିଧେୟ ।

ସ୍ୱଜାତିପ୍ରତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ,—

କେଉଁ କର୍ମ ଅନୁଷ୍ଠାନ କଲେ ଅପର ଲୋକଙ୍କର ଉପକାର ଓ ଉନ୍ନତି ହେବ ଏବଂ କି ଉପାୟରେ ସେମାନେ ଜନସମାଜରେ

ମନୁଷ୍ୟ ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହେବେ, ମୋ ବିଷୟପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା
ଉଚିତ । ସେପରି ଜାତିର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକେ ସ୍ୱ ସ୍ୱ ଅଧିକାର
ଅତ୍ୟନ୍ତଭାବରେ ଭୋଗକରିପାରବେ, ଏବଂ ସେମାନେ ସେଥିରୁ
ବଞ୍ଚିତ ହେବେ ନାହିଁ, ସେ ବିଷୟରେ ତେଷାଁ କରଣୀୟ । ଉପଯୁକ୍ତ
ପାତ୍ରରେ ସ୍ନେହ, ଦୟା, ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଭକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ ସଙ୍ଗତୋଭାବେ ବିଧେୟ ।
ପରିଶେଷରେ ଏହି କଥା ସ୍ମରଣୀୟ ଯେ ସ୍ନେହ ଓ ଭକ୍ତି ମୁକ୍ତି ଲାଭର
ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଉପାୟ । ୮

ଗୁରୁବର୍ଗକପ୍ରତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ,—

ଗୁରୁ ପିତୃବତ୍ ପୂଜନୀୟ । ଗୁରୁ ସତ୍‌ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନକରି ଐହିକ
ଏବଂ ପାରବିକ ଉଦୟବିଧି ମଙ୍ଗଳ ସାଧନ କରନ୍ତି । ଗୁରୁ ଯେ ଶିକ୍ଷା
ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି, ତଦ୍‌ଦ୍ୱାରା ଅମୃତମାନଙ୍କର ସଂସାରଯାତ୍ରା ସୁଖରେ ନିର୍ବାହିତ
ହୁଏ । ଗୁରୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ଶିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ଅମୃତମାନେ ହିତାହିତ ଏବଂ ଧର୍ମାଧର୍ମ
ବିବେଚନା କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଉଁ, ଏବଂ ଅମୃତମାନଙ୍କର ମାନବ
ଜୀବନ ସାର୍ଥକ ହୁଏ । ସତରଂ ସେହି ଗୁରୁକପ୍ରତି ଭକ୍ତି, ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ
ସମ୍ମାନ ସଙ୍ଗତୋଭାବେ ବିଧେୟ । ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷାରେ ମନୋଯୋଗ
ଦେବା, ତାଙ୍କର ଅଦେଶାନୁଯାୟୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଏବଂ ତାଙ୍କର
ଅବମାନନା ନ କରିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିଷ୍ୟର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଏଥିରୁ ଅନ୍ୟଥା
କଲେ ଈଶ୍ଵରଙ୍କ ନିକଟରେ ଦୋଷୀ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେବାକୁ
ପଡ଼େ । ଗୁରୁବର୍ଗକପ୍ରତି ଯଥୋଚିତ ସମ୍ମାନପ୍ରଦର୍ଶନ, ପୀଡ଼ିତାବସ୍ଥାରେ
ତାଙ୍କର ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷା ଏବଂ ଦୁର୍ବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା
କର୍ତ୍ତବ୍ୟପରମ୍ପରା ଶୁଦ୍ଧର ପ୍ରଧାନ କର୍ମ ।

ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ପ୍ରତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ;—

କରୁଣାମୟ ପରମେଶ୍ଵର ମାନବ ହୃଦୟରେ ବଳବତ୍ତା ଅସଙ୍ଗଲିଷ୍ଠା
ରୂପେ କରି ଅଛନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟ ଏକାକୀ ବାସ କରିବାକୁ ଅନୁକୂଳ ।
କି ସମ୍ପଦ, କି ବିପଦ, ସକଳ ସମୟରେ ମନୁଷ୍ୟର ଗୁରୁ ପାଶ୍ଵ

ଜଣ ସଙ୍ଗୀ ଅବଶ୍ୟକ । ଯିଏଠିରେ ବନ୍ଧୁସ୍ଥାନ ହୋଇ ଏକାକୀ ବାସ କରିବା ମନୁଷ୍ୟର ମରଣଠାରୁ ଅଧିକତର କଷ୍ଟକର । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତ ବନ୍ଧୁ ସଂସାରରେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ । ଯାହାର ପ୍ରକୃତ ବନ୍ଧୁ ଅଛି, ସେ ଭାଗ୍ୟବାନ । ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ସେପରି ପାଞ୍ଚକଣ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହିବେ ଏବଂ ସମ୍ପଦ ଓ ବିପଦରେ ସନ୍ତାନୁଭୂତ ପ୍ରକାଶ କରିବେ, ତତ୍ପ୍ରତି ସାବଧାନ ହେବା ଉଚିତ । ଯଦି ତୁମ୍ଭେ ଅନ୍ୟସକାଶେ ସ୍ଵାର୍ଥତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ କାମନା କରିବ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ସୁଖରେ ସୁଖୀ ଓ ଦୁଃଖରେ ଦୁଃଖୀ ହେବ, ତାହା ହେଲେ ସଂସାରରେ ତୁମ୍ଭର ଅନେକ ବନ୍ଧୁ ମିଳିବେ । ବାସ୍ତବରେ ବନ୍ଧୁସ୍ଥାନ ଅବସ୍ଥାନ ଜୀବନର ଭରସାରୂପ । ବନ୍ଧୁଠାରୁ ଲୋକର ସାଧାରିକ ଶିକ୍ଷା, ଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷା, ଏବଂ ଧର୍ମ ଶିକ୍ଷା ଉପଲବ୍ଧ ହୁଏ । ଅତଏବ ଯଦି ସଦ୍‌ବନ୍ଧୁ ଲୋକବିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକର, ତେବେ ଆଗ ତୁମ୍ଭେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ସଦ୍‌ବନ୍ଧୁ ହୁଅ, ପରେ ସେମାନେ ତୁମ୍ଭର ସଦ୍‌ବନ୍ଧୁ ହେବେ ।

ହେ ପ୍ରିୟ ପାଠକବର୍ଗ, ସର୍ବଶେଷରେ ମୋହର ଏହି ବକ୍ତବ୍ୟ ଯେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ସତରଞ୍ଜ, ନ୍ୟାୟପରାୟଣ, ପରଦୁଃଖକାତର, ଦୟାଳୁ, ସତ୍ୟବାଦୀ ଏବଂ କୃତଜ୍ଞ ହେବାକୁ ଯଥାଶକ୍ତି ଯତ୍ନ କରିବ । ଚରିତ୍ରର ଦୃଢ଼ତା ନ ଥିଲେ କେହି ନ୍ୟାୟପରାୟଣ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଅବୈଧସ୍ନେହ, ମମତା, ସ୍ଵାର୍ଥପରତା ପ୍ରଭୃତି ବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ଦମନ କରି ନ ପାରିଲେ ନ୍ୟାୟପରାୟଣ ହେବା ଅସମ୍ଭବ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପଯୁକ୍ତ ବୃତ୍ତିରଦ୍ବାରା ଦମନରେ ଅଶକ୍ତ, ସେ ପକ୍ଷପାତୀ । ଅତଏବ କି ଉପାୟରେ ନ୍ୟାୟପରାୟଣ ହୋଇ ପାରିବ ସେ ବିଷୟରେ ଐକାନ୍ତକ ଯତ୍ନ କରିବ । ପରର ଦୁଃଖ ଅବଲୋକନ କଲେ ଯାହାର ମନ ଅସ୍ଥୁର ହୋଇ କଷ୍ଟ ଅନୁଭବ କରେ, ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ତ ପରଦୁଃଖକାତର ବୁଝାଯାଏ । ପରଦୁଃଖକାତରତା ସାମାଜିକ ସୁଖର ପ୍ରଧାନ ସହାୟ । ଏହି ଗୁଣର ଅଭାବରେ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜବାସର ଅପୋଗ ।

ହୋଇ ଉଠେ । ସୁତରାଂ କାହାର ଦୁଃଖ ଦର୍ଶନ କଲେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଭାବନା ଉଚିତ ସେ ଯଦି ତୁମ୍ଭେମାନେ ତଦବସ୍ଥା ହୋଇ ଥାଆନ୍ତୁ, ଏବଂ ସେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ଥାଆନ୍ତା, ତାହାହେଲେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର କପରି କ୍ଳେଶ ହୁଅନ୍ତା । ଏବଂ ତୁମ୍ଭେମାନେ ତାହାଠାରୁ କପରି ସାହାଯ୍ୟ ଲାଭ କରିବାକୁ ଅଭିଳାଷୀ ହୁଅନ୍ତୁ । ଏହିପରି ଭାବନା କଲେ ମନରେ ଅମୁପ୍ରେମର ସମ୍ଭାର ହେବ ଏବଂ ଉକ୍ତ ଦୁଃଖୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ତୁମ୍ଭେ ଏକ, ଏହି ଅଭିଳାଷୀ ଜ୍ଞାନ ହୃଦୟରେ ଜାଗରୁକ ହେବ । ସୁତରାଂ ତୁମ୍ଭେ ନିଜେ ସାହାଯ୍ୟ କରି କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କାହାର ଦ୍ଵାରା ସାହାଯ୍ୟ କରାଇ ତାହାର କ୍ଳେଶ ଅପହରଣ କରିବାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଯତ୍ନ କରିବ । ତାହା ନ ହେଲେ ତୁମ୍ଭେ ମନରେ ଶାନ୍ତି ଭୋଗ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଆହୁର ମଧ୍ୟ ସେ ବୃତ୍ତିର ପ୍ରଭାବରେ ପରର ଦୁଃଖ । ପନୋଦନ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ତାହାକୁ ଦୟା କହନ୍ତୁ । ଏହି ବୃତ୍ତି ନ୍ୟୁନାଧିକ ପରିମାଣରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଅଛି । ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଦୟାକୁ ହେବା ନିତାନ୍ତ ବାସ୍ତବ୍ୟ । ଦରିଦ୍ରର ଦାରିଦ୍ର୍ୟମୋଚନ, ଅଜ୍ଞାନକୁ ଜ୍ଞାନ-ଦାନ, ଅସାମର୍ଥ୍ୟକୁ ଧର୍ମ୍ୟତାକୁ ଅଣିବା, ଶୋକାର୍ତ୍ତକୁ ଆଶ୍ଵାସ ପ୍ରଦାନ ଏବଂ ଭିତରୁ ଅଭୟଦାନ, ଏସବୁ ଦୟାର କାର୍ଯ୍ୟ । ପୁନଶ୍ଚ ସତ୍ୟ-ନିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି ସମସ୍ତଙ୍କର ପୁଜ୍ୟ । ସତ୍ୟବାଦିତା ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରଧାନଭୂଷଣ । ସତ୍ୟ ଧର୍ମ, ସତ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟର କର୍ମ, ଓ ସତ୍ୟ ସମ୍ମତର ମୁଖ୍ୟପଥ । ଯଦି ସତ୍ୟାନୁରୋଧରେ ସାଂସାରିକ ସୁଖରେ ଜଳାଶ୍ରୁତି ଦେବାକୁ ପଡ଼େ ତଥାପି ତାହା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ସତ୍ୟବାଦିତା ଗୁଣରେ ଅଦ୍ୟାପି ଅମର ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶ୍ଳୋକଟିକୁ ମନରେ ରଖିବାକୁ ହେବ । “ସତ୍ୟେନାର୍ଜିତ ପ୍ରତିପତ୍ତି ସତ୍ୟେ ତିଷ୍ଠତି ମେଦନୀ, ସତ୍ୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପରେଧର୍ମଃ ସ୍ଵର୍ଗଃ ସତ୍ୟେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତଃ ।” ଆହୁର ମଧ୍ୟ କାହାରିଠାରୁ କିଛି ଉପକାର ଲାଭ କଲେ ତାହା ନିକଟରେ କୃତଜ୍ଞ ରହିବ ଏବଂ ତାହାର ଉପକାର କଦାପି ବିହରଣ କରିବ ନାହିଁ । ଉକ୍ତ

ଉପକାର ମନେ ରଖି ତାହାମାନଙ୍କୁ ପ୍ରକାର କରିବାକୁ ସମର୍ଥା ଦେଖି
କରିବ । ଦେଖ, ପଶୁଜାତିର ମଧ୍ୟ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର
ହୁଏ । ଅତଏବ ଉପକାରପ୍ରଭୁ କୃତଜ୍ଞ ହେବା ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର
ଉଚିତ ।

ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ

ଗୋମହୁଷାଦି ଜୀବମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କରିବା ମାନବର
ଉଚିତ । ସେମାନେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ପରି ସୁଖ ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି ।
ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରହାର କଲେ ତାଙ୍କ ମନରେ କଷ୍ଟହୁଏ ଏବଂ ଅପରିଷ୍କୃତ
ବାସ ଗୃହରେ ରଖିଲେ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ମଧ୍ୟ କ୍ଳେଶ ହୁଏ ।
ସୁତରାଂ ଅଶ୍ରିତପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଯଥାଶକ୍ତି ଯତ୍ନ ମନୁଷ୍ୟର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।
ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି “କୋ ଧର୍ମୋ ? ଭୂତ ଦୟା” ଅର୍ଥାତ୍
ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୟା ସଂସାରରେ ପ୍ରଧାନ ଧର୍ମ । ଜୀବସକଳ ଈଶ୍ବର-
ସୃଷ୍ଟି । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାର କଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ନିକଟରେ
ଦୋଷୀ ହେବ । ଅତଏବ ଗୋ-ମହୁଷଠାରୁ ଆରମ୍ଭକରି ଗାଈପକ୍ଷୀ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସକଳଜୀବ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ଓ ଯତ୍ନ କରିବା ମନୁଷ୍ୟର ଉଚିତ ।

ଅତଏବ ହେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ, ଆବାଲ୍ୟରୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟପଥରେ ସଫଳତା
କରିବାକୁ ବ୍ରତା ହୁଅ । ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଘଟଣାମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନରେ କଦାପି କୁଟ୍ତିତ ହେବନାହିଁ । କାରଣ, ସେପରି
ସ୍ୱପ୍ନ ରାଜ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଦିବସାଲୋକ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ, ସେହିପରି ଅତି
ସାମାନ୍ୟ ଘଟଣାବଳୀରେ ମଧ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟର ଚରିତ୍ର ବିଶଦ୍ଭାବିତ ହୁଏ ।
ଦୈନିକ ଘଟଣାବଳୀରୁ ଲୋକର ଚରିତ୍ର ଗଠିତ ହୁଏ । ମିତ୍ରବର୍ଗ
ଏବଂ ଅଶ୍ରିତମାନଙ୍କଠାରେ ସଦାଶୃଦ୍ଧ ହୁଅ, କାରଣ, ସମାଜୀନ
ବ୍ୟବହାର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ନିଜ ନିଜ ସମ୍ମାନ ରଖିତ ହେବାରୁ

ଲୋକେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହନ୍ତି । ଭଦ୍ରତାପ୍ରଦର୍ଶନରେ କୃପଣ ହୁଅ ନାହିଁ ।
 ଏହା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗୁଣମାନଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ ବଳଶାଳୀ ଏବଂ ଉପକାରକ ।
 ଏହା ପ୍ରଶାନ୍ତ ଏବଂ ସୁଦୃଢ଼ଭାବରେ ସମାଜରେ କ୍ଷମତା ବିସ୍ତାର
 କରେ । ଏହା ବିନା ମୂଲ୍ୟରେ ଲାଭ କରାଯାଏ, କିନ୍ତୁ ଜଗତ
 ହିନ୍ଦୁ କରିପାରେ । ଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟବହାର କାର୍ଯ୍ୟସାଧନର ବୃଦ୍ଧି ସ୍ବରୂପ ।
 ପଦେ ଦୟାସୁକ୍ତ ମିଷ୍ଟକଥା, ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଦୟା ବ୍ୟକ୍ତିକ କାର୍ଯ୍ୟ-
 ଦ୍ବାରା ଲୋକର ହୃଦୟର ମୂଲ୍ୟ ବଢ଼ିଯାଏ । ସେହିମାନେ ଧନମୟ-
 ବିହୀନ ହୋଇ ମଦଗଳରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟମାନଙ୍କ ପ୍ରତି କଷ୍ଟ ବ୍ୟବହାର
 କରନ୍ତି ସେମାନେ ଅଜ୍ଞାନ । ତଦ୍ବ୍ୟାପୀ ସେମାନଙ୍କର କ୍ଷତି ବ୍ୟତୀତ
 ଲାଭ ହୁଏ ନାହିଁ । ଫଳତଃ, ସେମାନେ ବିପଦଗ୍ରସ୍ତ ହେଲେ
 କାହାରଠାରୁ ସାହାଯ୍ୟ ଲାଭ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଭଦ୍ରତା ବ୍ୟତୀତ
 ଚରିତ୍ରବାନ୍ ହେବାର ଆଶା ବିଭୀନା ମାତ୍ର ।

କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଉପସଂହାର:—

ଅଳ୍ପ-ଏବଂ ଦେ ପାଠକଗଣ, ଭଦ୍ରବ୍ୟବହାରରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୁଅ
 ନାହିଁ । ଗୁରୁବର୍ଗ, ସମସଦସ୍ଥ ଏବଂ ଆଶ୍ରିତମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଯଥୋଚିତ
 ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କର । ହୃଦୟରୁ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ବ୍ୟବହାର ଦୂର କର ।
 ପଶୁପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଦୟାଳୁ ହୁଅ । ଦାନରେ ଅମୁଣ୍ଡାଦା, ବଳରେ ପରାସ୍ତକାର,
 ଏବଂ ଧନରେ ଗର୍ବ ପ୍ରକାଶ କର ନାହିଁ । କାହାରଠାରେ ଅନ୍ୟାୟ
 ଆରୋପଣ କର ନାହିଁ । ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକଜନ ହେଲେ ସ୍ବାଧୀନ ଭାବରେ
 ଓ ନିର୍ଭୀକ ଚିତ୍ତରେ ସତ୍ୟ କହିବାକୁ ବୁଦ୍ଧିତ ହୁଅ ନାହିଁ ।
 ଭଲ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ପଞ୍ଚମ ପରିଚ୍ଛେଦ ।

Knowledge is power

ଜ୍ଞାନ ମେବ ଶ୍ରେୟଃ ବଳଂ ।

ଜଗତ୍ରେ ଜ୍ଞାନବଳ ସର୍ବାପେକ୍ଷା ପ୍ରାଧିକାରୀ ବଳ । ଯାହାର ଜ୍ଞାନବଳ ନାହିଁ, ତାହାର ସର୍ବୋତ୍ତମ ଶାସ୍ତ୍ରରକ ବଳ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ତଦ୍ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଶୁଭକର କର୍ମ ସାଧିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଦେଖ, ଜ୍ଞାନବଳ-ଅବିଷ୍ଠିତ କେବଳ ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ୱିନୀସ୍ୱରେ କେତେ କେତେ ଶାସ୍ତ୍ରରକ ବଳ ଭସ୍ମସାଧୁ ହେଉ ଅଛି । ଜ୍ଞାନବଳବିଜ୍ଞାନମାନବ ଅକର୍ମଣ୍ୟ । ଜ୍ଞାନର ହୃଦୟ ମହାର୍ଦ୍ଦଘଟନାବଳୀରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ । ତାହାର ଅନ୍ତଃକରଣ ନୀତି ସଂକ୍ଷିପ୍ତ । ପରିତ୍ୟାଗ କର ସର୍ବଦା ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚିନ୍ତାପଥରେ ପରିଭ୍ରମଣ କରୁ ଥାଏ । ସେ ସର୍ବଦା ଜୀବନର ସଫାଦ୍ୟ ବିଷୟାବଳୀକୁ ପ୍ରାଚୀନ ଏବଂ ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ସାହିତ୍ୟିକ ଅନୁଶୀଳନଲବ୍ଧ ବହୁଦର୍ଶିତାଜ୍ଞାନରେ ବିଶ୍ଳେଷ କରୁଥାଏ । ଗୋଟିଏ ଜ୍ଞାନର ହୃଦୟ ସହିତ ଗୋଟିଏ ଅଜ୍ଞାନର ହୃଦୟ ଛୁଲନା କଲେ ଦେଖିବ କିପରି ମେରୁ ସର୍ପପରି ପ୍ରଭେଦ ଅଛି । ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତାଦୃଶ ପ୍ରଭେଦ ଧନଜାତ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ସାମାଜିକପଦ୍ଧତିର ସମ୍ବନ୍ଧ ନୁହେଁ । ତାହା କେବଳ ହୃଦୟ ଲବ୍ଧ ଜ୍ଞାନ ସମ୍ପଦର ଆଧିକ୍ୟାସମୁବ । ଅତଏବ ମହାଦାୟିତ୍ୱପୁର୍ଣ୍ଣ ମାନବଜୀବନକୁ ଚରିତାର୍ଥ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଥମତଃ ଜ୍ଞାନବଳ ଆବଶ୍ୟକ ।

ସମ୍ମୁଖରେ ସୁଶିଳା ଜ୍ଞାନସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତୃତ ରହିଅଛି । ସେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ବା ଜାତିବିଶେଷର କଣା ଖରଦା ସମ୍ପତ୍ତି ନୁହେଁ । ସପ୍ତତଳ ପ୍ରାସାଦନିବାସୀ ସମ୍ରାଟଠାରୁ ସାମାନ୍ୟ ପଣ୍ଡିତୀରବାସୀ କୃଷକପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଜ୍ଞାନସାଗର ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଏବଂ

ତହିଁରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ସମାନ ଅଧିକାର ଅଛି । ସ୍ତ୍ରୀ ହେଉ ବା ପୁରୀ ହେଉ, ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଦମ୍ୟ ଅଧିକାରୀ ଏବଂ ପ୍ରଗତି ଅଭ୍ୟାସଦ୍ୱାରା ତାହାକୁ ଅଧିକାରୀ କରି ସେ ତାହାଠାରେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଏ । ଜ୍ଞାନବଳ, ଧନମର୍ଯ୍ୟାଦା ଶି ବଶ ଗୌରବକୁ ଅପେକ୍ଷା କରେ ନାହିଁ । ସେ ମନୁଷ୍ୟର ପରିଶ୍ରମ, ଅଧିକାରୀ, ଉତ୍ସାହ ଏବଂ ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତ୍ୱରେ ଉପଲବ୍ଧ ହୁଏ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କପରାବଳରେ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ତେଜିଠାରୁ ବଳିଷ୍ଠ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଅଥବା ମନରେ କି ମହୋଦେଶ୍ୟ ରଖି କର୍ତ୍ତବ୍ୟପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହେବେ, ସେହି ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରମତାଶୀଳ ଜ୍ଞାନ ଉପାଳ୍ପିତ ହେବ; ତତ୍ପ୍ରତି ବିଶେଷ ସତର୍କ ହେବା ବିଧେୟ ।

ଜ୍ଞାନସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଅର୍ଥମ୍ । ତହିଁରେ ଭ୍ରମଣ କରିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ସୁକୁମାରମତ୍ତ ଯୁବକଗଣ କପର ଯାତାୟାତ ପଥରେ କଠିନଶ୍ରମ ଏବଂ ତୃଣାଛାଦିତ ଗୁପ୍ତ ଗର୍ଭିନୀକରରୁ ସାବଧାନ ହୋଇ ରହିବେ, କପର ସେମାନେ କ୍ରମେ ଗନ୍ତବ୍ୟପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ଉଠିବେ ଏବଂ କପର ଅବିଚଳିତ ଅଧିକାରୀ ଓ ଉତ୍ସାହଦ୍ୱାରା ତେ ହିଁ ଚିରମୁଖିନୀ ଶୃଙ୍ଖଳା ଜ୍ଞାନରହି ଉପାଳ୍ପିତ କରି ପରମସ୍ତରରେ ଜୀବନଯାତ୍ରା ନିର୍ବାହ କରି ପାରିବେ; ଏହା ମୋହର ଲେଖନୀର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

(ଜୀବନ)—ଜ୍ଞାନବଳ ଉପାଳ୍ପିତ କରିବାକୁ ଗଠଲ, ସର୍ବପ୍ରଥମତଃ ପୃଥ୍ବୀର ଉଦ୍ଭିଦାସ ପ୍ରାୟ ସଜରବ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଜୀବନଚରିତ ପଠନୀୟ । ଜୀବନଚରିତ ମନୁଷ୍ୟର ହୃଦୟକୁ ସେପରି ଉତ୍ତେଜିତ କରେ, ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସାହିତ୍ୟ ସେପରି କରେ ନାହିଁ । ମହାତ୍ମା-ମାନେ କି ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରି ସୁମହତ୍ କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀ ସମ୍ପାଦନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ, କପର ବାଧା ବିଘ୍ନ ଅତିକ୍ରମ କରି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପଥରେ ବିଚରଣ କରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନର

ମହୋଦେଶ୍ୟ କାହଣୀ ଥିଲା, ଏହି ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଲୋକେ ତରଫରେ
 ସେମାନେ ଜନସମାଜରେ ସମ୍ମାନ ଓ ସମ୍ମାନ ଲାଭ କରିବାକୁ
 କେତେଦୂର ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ, ଏହି ସବୁ ବିଷୟ ଜାଣିପାଠରୁ
 ଉପଲବ୍ଧ ହୁଏ । ଜୀବନଚରଣରେ ଅଧ୍ୟୟନସମୟରେ ବଞ୍ଚିତ
 ମାହାତ୍ମ୍ୟମାନଙ୍କର ଆଦର୍ଶଚରଣ ଏବଂ ସାମାଜିକ ସମତା ପ୍ରତି
 ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରି ପଢ଼ିବାକୁ ହେବ । ଦାୟିତ୍ବମୟ ମାନବଜୀବନକୁ
 ଅଲଂକୃତ ଏବଂ ଯଥାସ୍ଥାନାବସ୍ଥିତ କରିବା ବିଷୟରେ ଜୀବନଚରଣ
 ଦର୍ପଣର କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ତାହା ସାହାଯ୍ୟରେ ମାନବ ଅସତ୍ତ୍ୱ କାର୍ଯ୍ୟ
 ପରିତ୍ୟାଗ କରି ମହାର୍ଦ୍ଦ ଏବଂ ସୁମହତ୍ତ୍ୱ କର୍ମ ସାଧନ କରିବାକୁ
 ଶିକ୍ଷା କରେ । ଏବଂ କି ଉପାୟରେ ଲୋକର ନୈତିକ ଉନ୍ନତି
 ସାଧ୍ୟତା ହୋଇପାରେ, ତାହା ଜୀବନଚରଣପାଠରୁ ପ୍ରତିପାଦନ
 ହୁଏ । ଜୀବନଚରଣ ପାଠ କଲେ ହୃଦୟପଥରେ ସବୋଲୁଷ୍ଟ ଓ
 ବହୁମୁଖ୍ୟଶାଳୀ ପ୍ରତିକୃତିନିବେଶ ଅଙ୍କିତ ହୁଏ ଏବଂ ତତ୍ତ୍ୱଧର୍ମିତ
 ସୁମହତ୍ତ୍ୱଦୃଷ୍ଟାନ୍ତାବଳୀ ଅବଲୋକନ କଲେ, ପାପ ଚିନ୍ତା ହୃଦୟରେ
 ପ୍ରବେଶ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ପାଠକ ଅସତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ପର୍କ
 ପରିତ୍ୟାଗ କରି ସଫଳା ସୁଖଶାନ୍ତିରେ ରହିବାକୁ ଯିହୁଣିଲ ହୁଏ ।
 ଜୀବନଚରଣ ପାଠରେ ମହାତ୍ମ୍ୟମାନଙ୍କର ବହୁଦର୍ଶିତା ଲବ୍ଧ
 ଅଭିଜ୍ଞତା ଅବଗତ ହୁଏ, ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର କ୍ଳେଶନିକର
 ବାଧାବିରୁଦ୍ଧି, ଏବଂ କୃତକାର୍ଯ୍ୟତାର ଉଦାହରଣ ଦର୍ଶନ କରି
 ମାନବ ପ୍ରଗତିର ବହୁଦର୍ଶିତା ଲାଭ କରେ । ସେମାନେ କିପରି
 ବିପଦରେ ପୈର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ସମ୍ମାନରେ ବିନୟ ଅବଲମ୍ବନ କରି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-
 ପଥରେ ପରିତ୍ରମଣ କରୁଥିଲେ, ଏହି ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଶିକ୍ଷା କରି ମନୁଷ୍ୟ
 ସାଧାରଣ କର୍ମ ନିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ ।

ଧନ ଓ ଜ୍ଞାନ ।

ଅଧୁନାତନ ମାନବ ମଣ୍ଡଳୀର ଅଧିକାଂଶଙ୍କ ମତରେ ଧନ ପୃଥିବୀରେ

ସବୁ ପ୍ରଧାନ ବଳ । ଅବଶ୍ୟ ବୌଦ୍ଧଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ଅନୁସାରେ
 ସେମାନେ ପ୍ରକୃତବାସୀ । କାରଣ, ଧନର ବଳ ଅସାମାନ୍ୟ ।
 ଧନ ନିଜର ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ଜନ୍ମକୁ ଶାସନ କରୁଅଛି । ମନୁଷ୍ୟ
 ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ ସମୟରେ ସଙ୍ଗରେ ଧନ ନେଇଯାଏ ନାହିଁ । କି ସ୍ତ୍ରୀ କି
 ପୁରୁଷ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ନିଜ ନିଜ ଭରଣ ପୋଷଣ ନିମିତ୍ତ ଧନ ସକାଶେ
 ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ହୁଏ ଏବଂ ଏହି ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଯୁଦ୍ଧରେ ସେମାନଙ୍କର
 ଶାରୀରିକ ଓ ମାନସିକ ବଳ ବ୍ୟୟିତ ହୁଏ । ଧନାର୍ଜନରେ ପରିଶ୍ରମୀ
 ଏବଂ ବଳଶାଳୀ ଲୋକେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ବିଚିତ୍ର ସଂସାରର
 ରହସ୍ୟ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ଛୁଲବିଶେଷରେ ଏହାର
 ବିପରୀତ ଫଳ ଲାଭିତ ହୁଏ । ଏହି ସଂସାରରେ ସୁଖ ସ୍ବାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟରେ
 ଜୀବିବା ନିବୃତ୍ତି ନିମନ୍ତେ ଧନ ପ୍ରତ୍ୟାଜ୍ଞାୟ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ କଥିତ
 ଅଛି ।

“ଯସ୍ୟାତ୍ମି ବିତ୍ତଂ ସ ନରଃ କୁଳୀନଃ

ସ ଏବ ମାମା ସ ତ ଦର୍ଶନାୟଃ ।

ସ ପଣ୍ଡିତଃ ସ ଶ୍ରୁତବାନ୍ ଗୁଣଜଃ,

ସର୍ବେ ଗୁଣାଃ କାଞ୍ଚନ ମଣ୍ଡୟନ୍ତେ ।”

ଧନଦ୍ବାରା ଲୋକଙ୍କର ଅଭାବ ବିହରତ ହୁଏ, ତଦ୍ବାରା ଲୋକ
 ବିବିଧ ବିଷୟ ସୁଖ ଆସ୍ବାଦନ କରି ସୁଜୀବନକୁ କୃତାର୍ଥ ମଣନ୍ତି ।
 ଯାହାର ଧନ ନାହିଁ, ତାହାର ଜୀବନଯାତ୍ରା ଅତି କଷ୍ଟରେ ଅତି-
 ବାହତ ହୁଏ । ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ତାହାର ଅଧିକାଂଶ ସମୟ
 କେବଳ ଧନ ଚିନ୍ତାରେ ଯାପନ କରୁଅଛି, ବିବିଧ କୌଶଳରେ ଧନ
 ଉପାର୍ଜନ କରି ନାନାବିଧ ବିଷୟ ସୁଖରେ କାଳ ହରଣ କରୁଅଛି,
 ନାନାପ୍ରକାର ମହାର୍ଯ୍ୟ ଚିତ୍ର ପୂର୍ତ୍ତିକାରେ ଶୟନାଗାର ସୁସଜ୍ଜିତ କରି
 ସଙ୍ଗଦା ଆନନ୍ଦଦୋଳାରେ ଦୋଳାୟମାନ ହେଉଅଛି, ଏବଂ

ଯାହାର ବିଚଳପ୍ରାସାଦ ଅନବରତ ନୃତ୍ୟଗୀତବାଦ୍ୟଧ୍ବନିରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ, ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜନାୟ ନୁହେଁ—ଏହା ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ମତ ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଚୀନ ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ ମହାସ୍ବାଗତ, ଯଦ୍ୟପି ସେମାନେ ଶ୍ରମ ଏବଂ ବିଦ୍ୟାବଳରେ ସତ୍ତ୍ୱପଥ ଉପାର୍ଜିତ ଧନର ସାଧୁବାଦ କରୁଅଛନ୍ତି, ତଥାପି ଏହାର ଭୂସୂତ୍ରୀ ନିନ୍ଦା କରି ଯାଇ ଅଛନ୍ତି । ଧନର ଅବଶ୍ୟକ୍ଷମତା ଅଛି, କିନ୍ତୁ ଏହା ସର୍ବୋଚ୍ଚୃଷ୍ଟବଳରୂପେ ବିବେଚିତ ହୋଇ ନପାରେ । ସେଉଁ ବଳ ଐହିକ ଏବଂ ପାରସ୍ବିକ ଉତ୍ତମୃଦ୍ଧ୍ୟ ମଙ୍ଗଳ ସାଧନ କରେ, ସେହି ବଳ ଏକା ସର୍ବୋଚ୍ଚୃଷ୍ଟ । ମନୁଷ୍ୟର କଳନାଶକ୍ତି ଧନ ଅଛି, କିନ୍ତୁ ଯଦି ତାହାର ହୃଦୟ ବିଶୁଦ୍ଧ ନୁହେଁ, ଏବଂ ପ୍ରକୃତ ଶିକ୍ଷା ଅଭାବରୁ ସାହିତ୍ୟ, ଶିଳ୍ପ ପ୍ରଭୃତି ବିଦ୍ୟାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ, ତେବେ ସେ ମନୁଷ୍ୟ ଧନରେ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇ ଥିଲେହଁ ଦୁର୍ବଳ । ସେ କେବଳ ପାଶବ ପ୍ରକୃତିବିଚୟକୁ ଧନଦ୍ୱାରା ପରିଚ୍ଛନ୍ନ କରେ । ତଦ୍ୱାରା ତାହାର ମାନସିକ ଧର୍ମଜ୍ଞାନ ବ୍ୟବସାୟ ଶିଥିଳତର ହୁଏ ଏବଂ ଅବଶେଷରେ ତାହାର ସ୍ବର୍ଗନାଶ ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ପକ୍ଷୀରେ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷିତ ମନସ୍ବୀକ୍ଷିତର ହୃଦୟର ଉଦାର ଭାବରାଶି ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବିସ୍ତୃତ, ସେ କି ସୁବର୍ଣ୍ଣ ମୁଦ୍ରା-ପରିବର୍ତ୍ତରେ ହୃଦୟକୋଷରେ ବହୁମୂଲ୍ୟ ଜ୍ଞାନ-ଧନ ସଞ୍ଚୟ କରୁଅଛି; ଧୀର ଏବଂ ଅବିଚଳିତ ହୃଦୟରେ ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଅବଲୋକନ କରି ଲୋକମାନଙ୍କର କ୍ଷଣିକ ସୁଖୋନ୍ମତ୍ତତା ଏବଂ ଅଜ୍ଞତାକୁ ଘୃଣା କରୁ ଅଛି, ଯାହାର ହୃଦୟରେ ଅନବରତ ସାଧାରଣ ରହସ୍ୟ ଅନୁଧ୍ୟାନରେ ବିପୁଳ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭୂତ ହେଉଅଛି, ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଜଗତରେ ଯଥାର୍ଥ କ୍ଷମତାଶାଳୀ, ଏବଂ ତାହାର ପଦତଳରେ କ୍ରୋଡ଼ାସ୍ତପିତ ବୃଦ୍ଧେଷମ ଧନୀ ମଧ୍ୟ ମସ୍ତକ ଅବନତ କରଇ । ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନର ଜ୍ଞାନାଲୋକରେ ସ୍ବଦେଶ ଏବଂ ସ୍ବଜାତି

ଆଲୋକିତ ହୁଏ, ସେ ଜ୍ଞାନ ନିକଟରେ ଧନର ଚାଲିନା ନାହିଁ । ସମୟ ସମୟରେ ଜ୍ଞାନର ମୁଖୋକାଶିତ କରପୟ ପଂକ୍ତିରେ ଲୋକ-ମାନଙ୍କର ହୃଦୟ ଏପରି ଦ୍ରବୀଭୂତ ହୋଇଯାଏ ଯେ ଲୋକେ ତାହା-ସକାଶେ ଜୀବନ ବିସର୍ଜନ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ କୁଣ୍ଠିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଧନର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅପେକ୍ଷା ଜ୍ଞାନର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅଧିକତର ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ।

“ବିଦ୍ଵନ୍ମୂଢ଼ିତ ନୃପତ୍ଵଂ ଚ ନୈବ ତୁଲ୍ୟଂ କଦାଚନ,
ସ୍ଵଦେଶେ ପୂଜ୍ୟତେ ରଜା, ବିଦ୍ଵାନ୍ ସର୍ବତ୍ର ପୂଜ୍ୟତେ ।
ନରତ୍ଵଂ ଦୁର୍ହିତଂ ଲୋକେ, ବିଦ୍ୟା ତଦ୍ଵ ସୁଦୁର୍ହିତଂ ।

ବାସ୍ତବରେ ଯେ ବ୍ୟକ୍ତିର ମାନସିକ କ୍ଷମତା ଜୀବନର ବିଶୁଦ୍ଧ ଏବଂ ଉଦାର ପଥରେ ସଞ୍ଚରଣ କରି ଜନ ସାଧାରଣଙ୍କ ହୃଦୟରେ ରଜନ କରେ, ସେ ବ୍ୟକ୍ତିର ନିକଟରେ ଧନର ବଳ ଅଶୀର୍ଵା ।

ଜ୍ଞାନ କଣ ? ଅଧିକାଂଶ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମତରେ ଜୀବନ ଯାହା ଅତିବାହିତ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ବିଦ୍ୟାର ଉପାଙ୍ଗିନ ଜ୍ଞାନରୂପେ କଥିତ, କିନ୍ତୁ ସେ ଜ୍ଞାନକୁ ପ୍ରକୃତ ଜ୍ଞାନ ବୁଝାଯାଇ ନ ପାରେ । କେବଳ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହାର୍ଥେ ଉପାଙ୍ଗିତ ଜ୍ଞାନଦ୍ଵାରା ଲୋକ ଜନସମାଜରେ ଜ୍ଞାନରୂପେ ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରି ପାରେ ନାହିଁ । କେବଳ ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ମନରେ ରଖି ଚଳିବା ଅନୁଚିତ । ତାହା ଅପେକ୍ଷା ଉଚ୍ଚତର ଓ ଉଦାରତର ଅଭିପ୍ରାୟ ହୃଦୟରେ ପୋଷଣ କରିବା ବିଧେୟ । ଅବଶ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଜ୍ଞାନାଙ୍ଗିନର ନାନାବିଧ ପତ୍ତା ଅଛି, ମାନବ ଯଥାର୍ଥମତ ପ୍ରଣାଳୀ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଜୀବନର ପରିଚ୍ଛେଦ ପଥରେ ଯାତାୟାତ କଲେ ଅବଶ୍ୟ ତାହାର ଖ୍ୟାତି, ପ୍ରତିପତ୍ତି ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ହେବ, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେହି ପଥରେ ଅର୍ଥାତ୍ ନିଜ ଅଭିପ୍ରେତ ଜ୍ଞାନ ମାର୍ଗରେ ସଞ୍ଚରଣ କରି କେବଳ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହାର୍ଥେ ଅବଶ୍ୟକୀୟ ଜ୍ଞାନ ଉପାଙ୍ଗିନପୂର୍ବକ ସୁଗତ

ହେବା ଜ୍ଞାନପିପାସୁର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ ନୁହେଁ । ଉକ୍ତ ମାର୍ଗରେ ଜ୍ଞାନର
ଶେଷ ସୀମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗମନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ
ମନୁଷ୍ୟର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଏବଂ ଉକ୍ତ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଉପାଜିତ ଜ୍ଞାନର
ସମତା ସବୋହୁଷ୍ଟ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଜ୍ଞାନଦ୍ୱାରା ଜଗତର ସ୍ୱମହତ୍ କଲ୍ୟାଣ
ସାଧିତ ହୁଏ । ତନ୍ମୁକ୍ତାୟ, ଯାହାର କି ବସ୍ତୁବସ୍ତୁନକର୍ମରେ
ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନ ଅଛି; କୃଷକ, ଯେ କି ସବଦା ମୃତ୍ତିକାବିଜ୍ଞାନ ପରୀକ୍ଷା
କରି ନାନାବିଧ ଶସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନଦ୍ୱାରା ବସ୍ତୁବସ୍ତୁ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳିନୀ
କରୁଅଛି, ଶିଳ୍ପୀ, ଯେ ଶିଳ୍ପ ବିଦ୍ୟାରେ ନୈପୁଣ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଗର୍ବ
ପ୍ରକାଶ କରୁ ଅଛି; ଚିକିତ୍ସକ, ଯାହାର ହୃଦୟ ସବଦା ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ-
ବିଧାନରେ ବିଦୁଷ୍ଟିତ ହେଉଅଛି; ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ କର୍ମ-
କ୍ଷେତ୍ରରେ ପାରଦର୍ଶିତା ଲାଭ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସୀ ହେଲେ ପ୍ରକୃତ
ଜ୍ଞାନ ଉପଲବ୍ଧ ହେବ ଏବଂ ତଦ୍ୱାରା ଦେଶ ଓ ଜାତି ସମୃଦ୍ଧ ଏବଂ
ଉନ୍ନତ ହେବ । ଯଦି ଜନୈକ କୃଷକ କୃଷିବ୍ୟବସାୟ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି
ନ ରଖି ସାହୁତ୍ୟନର୍କାଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞାନ ଉପାର୍ଜନରେ ଇଚ୍ଛୁକ, ତେବେ
ତାହାର କୃଷି ଲାଭଜନକ ହେବ ନାହିଁ । ଏବଂ ଜନୈକ ଲବ୍ଧୁବାୟୁ
ଯଦି ବସ୍ତୁବସ୍ତୁନପ୍ରତି ଆସ୍ଥା ନରଖି ପୁରୁଣ ପାଠରେ ରତ, ତେବେ
ସେ ତନ୍ତ୍ର ବୁଲିବ ହୁଏ ନାହିଁ କି ବୈଷ୍ଣବ ବୁଲିବ ହୁଏ ନାହିଁ ।
କୃଷକ ଯଦି କୃଷି ବିଦ୍ୟା ଲିଖିତ ପୁସ୍ତକ ଅଧ୍ୟୟନ କରି କୃଷିର
ଉତ୍ତ୍ରେତ୍ତର ଉନ୍ନତ ବିଧାନ କରେ, ଚର୍ମକାର ଯଦି ଚର୍ମପରିଷ୍କାର-
ପ୍ରଣାଳୀ ସମ୍ୟକ୍ ରୂପେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ଉଚ୍ଛୁଷ୍ଟ ଉପାନୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ
କରେ, ତେବେ ଉଭୟେ ଲାଭବାନ ହୋଇ ସଫାରରେ ସ୍ୱ ସ୍ୱ କର୍ମ
କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଦର୍ଶ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରାପନ କରି ନିଷ୍ପତ୍ତ୍ୟ ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିବେ ।
ସୂକ୍ଷ୍ମ ପ୍ରାଚୀନ ମହର୍ଷିଗଣ ଜାତିବିଶେଷର ବ୍ୟବସାୟବିଶେଷ
ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ଅଛନ୍ତି । ନିଜର ବ୍ୟବସାୟ ବିନିନ୍ଦିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ
ଅପ୍ରତିବର୍ଜନୀୟ !

“ସହଜଂ କଳ ସତ୍ ବିନିବିତଂ ନନ୍ତୁ କର୍ମ ବିବର୍ଜନାୟକଂ” ।

ଅତଏବ ସ୍ବ ସ୍ବ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପଥରେ ପରିଶ୍ରମୀ ହୁଅ, ଅବଶ୍ୟ ଦିନେ ତୁମ୍ଭ ନାମରେ ଜନସମାଜରେ କିମ୍ଭୀ ପଡ଼ିତ ହେବ । ଜ୍ଞାନ ଅମୂଲ୍ୟ, ଅକ୍ଷୟ ଓ ଅଦ୍ୱାର୍ଯ୍ୟ ଧନ; ମାନବ ଯାହା ବଳରେ ସ୍ବଜାତିକୁ ଗୌରବାନ୍ୱିତ କରେ ଏବଂ ଅଜ୍ଞାନଭିମିତଭ୍ରାନ୍ତ ସହଚରବର୍ଗଙ୍କୁ ସତ୍‌ପଥକୁ ଆନୟନ କରେ । ଜ୍ଞାନୀ ତାହାର ବ୍ୟବହାରମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅମୂଲ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ଥାପନ କରିଯାଏ । ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଭୋଗ ବିଳାସଜନିତ ଆଲସ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ପରିଶ୍ରମରେ ଅନବରତ ସମୟ ଅତିବାହିତ କରଇ । ଜ୍ଞାନୀଲୋକାଲୋକିତ ଜ୍ଞାନର କ୍ଷମତା ଅସଂଖ୍ୟ ସୁବର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା-ବିକ୍ରମସ୍ତରେ ମଧ୍ୟ ଅବେଶ୍ଟ ଏବଂ ଅନତିକ୍ରମଣୀୟ । ସମସ୍ତଙ୍କର ଐହିକ ଓ ପାରତ୍ରିକ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଏବଂ ସାମାଜିକ ମୁଖ୍ୟ ଓ ସତ୍ୟତା ସକାଶେ ଜ୍ଞାନ ଅବଶ୍ୟକ ।

ଇନ୍ଦ୍ରାଜିତନ ଯୁଗରେ ଅନେକାନେକ ଅଭାବନାୟ ଘଟନାବଳୀ ମାନବର ଚୁକ୍ତି ଏବଂ ବିଜ୍ଞାନର ବଳରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଅଛି । କିନ୍ତୁ ସତ୍ୟତାରୁ ବିଶୁଦ୍ଧତମ ପଥରେ ସଫାର ଅଗ୍ରସର ହେଉଅଛି କି ? ତାହାମ୍ଭ ପ୍ରଧାନ କାରଣ ଏହି ଯେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ହୃଦୟରେ ଭୋଗ-ବିଳାସର-ପ୍ରବୃତ୍ତି କ୍ରମଶଃ ପ୍ରବଳତର ହେଉଅଛି, ସୁତରାଂ ଜ୍ଞାନସହେ ମନୁଷ୍ୟ ଯଥାର୍ଥ ସତ୍ୟତା ପଥରେ ବିଚରଣ କରି ପାରୁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯେ ସମୟରେ ଆତ୍ମ ଦେଶ ଉଲ୍ଲତ ଥିଲା ଏବଂ ଜ୍ଞାନ-ସୂର୍ଯ୍ୟ ସଂପ୍ରପତ୍ତେ ଭାରତରେ ଉଦିତ ହୋଇ ସ୍ତ୍ରୀୟ ଅଲୌକିକ ପ୍ରଭାବରେ ପୃଥିବୀକୁ ଆଲୋକିତ କରୁଥିଲା, ସେ ସମୟରେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ପୁଣ୍ୟପୁରୁଷଗଣ ଏତାଦୃଶ ଭୋଗବିଳାସପରାୟଣ ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ସ୍ଥଳରେ ମଜଭ୍ରମ ଲକ୍ଷିତ ହେଉ ନ ଥିଲା ।

ଆଜି କାଲି ସଫାରରେ ବଡ଼ ଦୌଡ଼ାଦୌଡ଼ି ଲାଗିଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ମନେ ମନେ ତାହାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପଥରେ ଧାବମାନ

ହେଉଅଛି; ଚଉଦିଗରେ ଜାତୀୟଜୀବନ ସଂଗଠନରେ ଲୋକେ
ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଏବଂ ଜ୍ଞାନାର୍ଜନରେ ସହର । କିନ୍ତୁ ସେହି ଧୀର ଏବଂ ନିଷ୍ଠିତ
ପ୍ରଣାଳୀ, ଯାହା ଘେନି ପୁରୁଷ ପୁରୁଷଗଣଜନ ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରତିପତ୍ତି
ଲାଭ କରିଥିଲେ, କ୍ରମଶଃ ଅନାଦରଣୀୟ ହେଉଅଛି । ସୁତରାଂ
ପୈର୍ବ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ପରସ୍ପରର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକସ୍ଥାପନଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ
ପ୍ରତିସ୍ପନ୍ଧିତା ଘଟୁଅଛି । ଅଜି କାଲି ସମାଜରେ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି
ବିରଳ; ମାନବଗଣ ନ୍ୟାୟପ୍ରତି ସମ୍ୟକ୍ ଦୃଷ୍ଟି ପାତ ନ କରି
ଭିକ୍ଷାନୁଷାରେ ସ୍ୱ ସ୍ୱ ଚରିତଗଠନରେ ବ୍ୟାପ୍ତ ଏବଂ ସ୍ୱମତ ଭ୍ରମାସ୍ତ୍ର
ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅସ୍ଥିରତାରେ ରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟହୁଅନ୍ତି । ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ
ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଅବନତିର ନିଦାନ । ଯେଉଁ ପୁରୁଷପୁରୁଷମାନେ
ସ୍ୱାଧୀନ ଜୀବନରେ ନିଜନାମକୁ କାଳବନ୍ଧରେ ଅମରସରରେ
ଖୋଦିତ କରି ସତ୍ୟତାର ପରୀକ୍ଷା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି
ସେମାନେ ଏପରି ଅଧୀର ଏବଂ ଅନ୍ୟାୟରେ ସ୍ୱମତାବଲମ୍ବୀ ନଥିଲେ ।
ସେମାନେ ଗଭୀର ଗବେଷଣାପୁରୁଷ ଧୀର ଏବଂ ଅଭ୍ୟନ୍ତର ଜ୍ଞାନ
ଉପାର୍ଜନ କରୁଥିଲେ । ଆଧୁନିକ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପରି ସେମାନେ
ପଲ୍ଲବ ଗ୍ରାସୀ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟର ପାଷପାତୀ ନ ଥିଲେ । ସୁତରାଂ ଧୀର ଏବଂ
ପ୍ରଶାନ୍ତଚିତ୍ତରେ ଜ୍ଞାନ ଉପାର୍ଜନ । ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ
“ଅର୍ଥକର ଚ ବିଦ୍ୟା” ଏହି ସ୍ୱାଧୀନ ଆନୁମୋଦନ ଅନୁଚିତ ।
ମାନବ ଜୀବନର ମହୋଦେଶ୍ୟ ପ୍ରତି ସାବଧାନ ରହିବାକୁ ହେବ ।
କେବଳ ସେ ପାଠ ପଢ଼ି ଦୁଇ ପଇସା ସେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ
ଉପାର୍ଜନ କରି ପେଟ ପୋଷିଲେ ମାନବ ଜୀବନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧିତ
ହୁଏ, ତାହା ନୁହେଁ । ଯେତେବେଳେଯାଏ ମନୁଷ୍ୟ ନିଜର ପାଶବ-
ବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଦମନ କରି ପାର ନାହିଁ, ସଦ୍‌ବ୍ୟସ୍ଥ ସମାଜରୁ ନୀତି
କୁସ୍ଥିତ ବ୍ୟବହାରରାଶି ଦୂରଭୁତ ହୋଇ ନାହିଁ, ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ସମାଜରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ରାଜପଣ କରି ନାହିଁ ଏବଂ ଲୋକ “ସ୍ୱାର୍ଥ

ଅପେକ୍ଷା ପର୍ୟନ୍ତ ମୂଲ୍ୟ ଅଧିକତର’’ ଏହା ବୁଝି ପାରନାହିଁ, ତଦବଧି ମନୁଷ୍ୟ ଭ୍ରାନ୍ତ ଏବଂ ଜୀବନର ପ୍ରକୃତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଜୀବନରେ ମନୁଷ୍ୟ ସେହି ଚର-ପ୍ରଶସିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଲାଭ କରିପାରେ, ସେହି ଜ୍ଞାନ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକ । କେବଳ ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷିତ ପ୍ରଭୃତି ସକାଶେ ଉପାକ୍ତିତ ଜ୍ଞାନ, ଜ୍ଞାନପଦବାଚ୍ୟ ନୁହେଁ । ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନବଳରେ ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱାୟତ୍ ମାତ ସ୍ୱଭାବ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ସ୍ୱାର୍ଥପର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ଉଚିତର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ ଏବଂ ଯାହାବଳରେ ମାନବ ସ୍ୱାୟତ୍ ହୃଦୟକୋଷସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ଞାନରହକଶିକା ଭବିଷ୍ୟତ ବଂଶଧରମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରାପନ କରିଯାଏ, ସେହି ଜ୍ଞାନ ଏକା ପ୍ରକୃତ ଜ୍ଞାନ; ଏହି ମହୋଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ମୂଳମନ୍ତ୍ର କରି ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ଉପାକ୍ତିତ କରିବା ସର୍ବଥା ବିଧେୟ । ଏକଥା ମନେ ରଖିବାକୁହେବ ଯେ “ମନୁଷ୍ୟର ଜ୍ଞାନ ଏବଂ ଚରିତ୍ର ଯେପରି ନରର ଶରୀର ସଙ୍ଗରେ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ନ ଯାଏ ଏବଂ ଯେପରି ଭବିଷ୍ୟତ ବଂଶଧରମାନେ ତାହାର ଜ୍ଞାନ ଏବଂ ଚରିତ୍ରର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ପାରିବେ । ସନ୍ଧ୍ୟା-ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ, ବିଶ୍ୱକାଳବ୍ୟାପୀ ଗର୍ଭର ଗବେଷଣାଲବ୍ଧ ସତ୍ୟ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟତାପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟ ଲୋକର ଏହି ଶିକ୍ଷିତଦେହସଙ୍ଗରେ ବିଲୀନ ହୁଅଇ ନାହିଁ; ବରଂ ବଂଶଧରମାନଙ୍କପେ ବିଶ୍ୱଜନୀନ ସୁମହତ୍ ଚିନ୍ତାବ୍ୟଞ୍ଜକ ଶବ୍ଦରେ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହେଉଥାଏ’’ ।

ବିବେକ ।

Conscience.

ଯେଉଁ ମାନସିକ ଶକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ “କେଉଁ କର୍ମ ସତ୍ ଏବଂ କେଉଁ କର୍ମ ଅସତ୍’’ ଏହା ସ୍ଥିର କରି ପାରେ; ତାହାକୁ ବିବେକ କହନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟର ଅଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ବୃତ୍ତି ନାନାବିଧ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକର

କାର୍ଯ୍ୟ କଲାପ ବିଭିନ୍ନ । ମୌନୀନିରୂପଣ ରୁଚିବୁଦ୍ଧିର କାର୍ଯ୍ୟ ।
ବାହ୍ୟ ଜଡ଼ ଜଗତର ଗୁଣଜ୍ଞାନ ଅନୁଭବବୁଦ୍ଧିର କର୍ମ । ଦର୍ଶନ-
ଶାସ୍ତ୍ରର ବିଷୟ ବାହ୍ୟ ଜଡ଼ ଜଗତ । ଏହା ପାର୍ଥକ୍ୟ ଯାଦଗାୟ ବସ୍ତୁତ୍ବପରେ
କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ନେତ୍ରସହେ ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ପାର୍ଥକ୍ୟ ପଦାର୍ଥାବଳୀର
ସାଧାରଣ ଦର୍ଶନରେ ଅସମ୍ଭବ, ତାକୁ ଅନ୍ଧ କହିଲେ ଅଭୁକ୍ତି ହେବ
ନାହିଁ । ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଜ୍ଞାନରେ ଅସମର୍ଥ ସେ
ରୁଚିବିହୀନ । ଲୋକର କାର୍ଯ୍ୟ କଲାପରୁ ତାହାଙ୍କ ଆତ୍ମାନ୍ତରକ
ବୁଦ୍ଧି ଓ ଶକ୍ତିର ପରିଚୟ ଉପଲବ୍ଧ ହୁଏ । ଯାହାର କାର୍ଯ୍ୟ ଆତ୍ମେମାନେ
ଦେଖି ପାରୁଁ ତାହା ଅଛି ବୋଲି ଅବଶ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହେବ ।
ଆତ୍ମାନ୍ତରକ ବୁଦ୍ଧିର କର୍ମ ସେହି ବାହ୍ୟଜଗତ । ଗୋଟିକର ଅଭି-
ବରେ ଅନ୍ୟତର ଅସ୍ତିତ୍ବ ପ୍ରତ୍ୟୟମାନ ହୁଏ ନାହିଁ । ବାହ୍ୟ ବସ୍ତୁ
ନ ଥିଲେ ଚକ୍ଷୁ କଣ ଦେଖିବ ? ସୁତରାଂ ଜଡ଼ ଜଗତ ଓ ଆତ୍ମାନ୍ତରକ
ବୁଦ୍ଧି ଏହି ଉଭୟଙ୍କର ଏକତା ସମାବେଶ ଆବଶ୍ୟକ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟର ସତ୍ତ୍ୱ ଓ ଅସତ୍ତ୍ୱ ଗୁଣ ଅଛି । ମାନବର ସେହି
ଉଭୟବିଧ ଗୁଣ ପରସ୍ପର କରକାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅଛି । ଏହିଶକ୍ତି କେହି
ଶିକ୍ଷା ନ ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ଆଶିଷବିରୁ ଜାଣୁକ
ଥାଏ । ଏ ବିଷୟରେ ଭୁଲ ଭୁଲ ପ୍ରମାଣ ବାଳକମାନଙ୍କ ଠାରୁ
ଉପଲବ୍ଧ ହୁଏ । ଶିଳ୍ପ କୌତୁକ ସମୟରେ ବାଳକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ
କେହି ମିଥ୍ୟା କହିଲେ ତାକୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବାଳକମାନେ ଡରସାର
କରନ୍ତି ଏବଂ ଉକ୍ତ ବାଳକ ନିଜର ମିଥ୍ୟାଦୋଷସାଲନ ନିମନ୍ତେ
ବାରମ୍ବାର ଶପଥ କରଇ, ଏଥିରୁ ଅନୁମିତ ହେଉଅଛି ଯେ ସଦସତ୍ତ୍ୱ
ଜ୍ଞାନ, କି ବାଳକ, କି ବୃଦ୍ଧ, ସମସ୍ତଙ୍କର ହୃଦୟରେ ନିହିତ
ଅଛି । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଯଦି କୌଣସି ଗୋଟିଏ ବାଳକ ତାହାର
ସହଚରର ଖେଳବା ପଦାର୍ଥକୁ ନିଜର ଶିଳ୍ପନକାରୀରୁ ସ୍ଥାନରତର
ଦେଖେ, ତେବେ ସେ ତାକୁ କୌଣସି ଉପାୟରେ ଅପହରଣ କରି

ନେତାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ, ଏବଂ ସୁଯୋଗ ଧାଇଁଲେ ଆପଣାର ବ୍ୟୁ-
 ମଧ୍ୟରେ ଗୋପନ କରି ଭୟଂସ୍ତ୍ର ମନରେ ଘରକୁ ନେଇଯାଏ ।
 ଲୁକ୍କାୟିତ କରି ନେବାର ଅଭିପ୍ରାୟ ଏହି ଯେ ତାହାର ସଙ୍ଗୀ
 ଦେଖିଲେ ସେ ପଦାର୍ଥକୁ ନେଇ ଯିବ ଏବଂ ତାହାର ଉକ୍ତପଦାର୍ଥ
 ଆଣିବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ଏହା ତାହାର ସଦସ୍ୟ ଜ୍ଞାନର ଯଥେଷ୍ଟ
 ପ୍ରମାଣ ନୁହେଁ କି ? ପୁନଶ୍ଚ ଦୁଇଜଣ ଲୋକ ଏକତ୍ର ପାପକାର୍ଯ୍ୟ କରି
 ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏକିବ୍ୟକ୍ତି ଅପର ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଭବିଷ୍ୟତକୁ ସେପରି କୁକର୍ମ
 ନ କରିବା ସକାଶେ ଉପଦେଶ ଦବାରେ କୃତ୍ରିମ ହୁଅଇ ନାହିଁ ।
 ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟତଃ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷମାନ ହେଉଅଛି ଯେ କୃତ୍ରିମ୍ୟକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତିର
 ହୃଦୟରେ ମଧ୍ୟ ସଦସ୍ୟଜ୍ଞାନ ବିନାମାନ ଅଛି; କିନ୍ତୁ ଏହି ସଦସ୍ୟଜ୍ଞାନ
 ନିଜାତକ ବିବେକ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରେ ଏବଂ ସବୁ ସମାଜରେ ସମାନ
 ଭାବରେ ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର ହୁଅଇ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟଦୃଷ୍ଟିସଦୃଶ ଏହା
 ପରିଚ୍ଛଳନାରେ ବିକସିତ ଏବଂ ପରିପକ୍ୱ ହୁଏ । ଏହା ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ
 କେହି କେହି ଆପଣ କରିବେ ଯେ ଯଦି ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର ବିବେକ
 ଅଛି, ତେବେ ଅସତ୍ତ୍ୱର୍ଗ ଅନୁଷ୍ଠାନ କଲେ ମନରେ ସେ ଅନୁତାପ ହୁଏ
 ତାହା ବିବେକର ଗୋଟିଏ ପ୍ରମାଣ, ତେବେ ବନ୍ୟ ଅସତ୍ତ୍ୱର୍ଗମାନେ
 ନରହତ୍ୟା, ପରଦାରକାମନା ପ୍ରଭୃତି ଅସତ୍ତ୍ୱର୍ଗ କର୍ମ କରି କାହିଁକି
 ଅନୁତାପ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସୁତରାଂ ସେମାନଙ୍କର ଆଦୌ ବିବେକ ନାହିଁ
 କହିଲେ ଚଳେ । ସେମାନଙ୍କର ଆପଣ୍ଡର ପ୍ରକୃତ ଉତ୍ତର ଏହି ଯେ
 ଅସତ୍ତ୍ୱର୍ଗମାନେ କି ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନରେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ
 ସକାଶେ ଅନୁତାପ କରି ନାହାନ୍ତି ? ଅବଶ୍ୟ ଏହି ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ
 ସ୍ୱପ୍ନରେ ଏପରି କେହି ଲୋକ ନାହିଁ ଯେ କି ତାହାର ଜୀବନରେ
 ଅନ୍ତତଃ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟସକାଶେ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଯଦି
 ସେମାନେ “କୌଣସି ନା କୌଣସି” କାର୍ଯ୍ୟ ସକାଶେ ଦୁଃଖିତ
 ହୋଇଥାନ୍ତି, ତେବେ ତାହା ସେମାନଙ୍କର ବିବେକର ଅସ୍ତିତ୍ୱର

ନିଶ୍ଚିତ ପ୍ରମାଣ ବୋଲି ଜାଣି ଯେ ହେବ । ଅବଶ୍ୟ କହିବାକୁ ହେବ
 ସେ ସେମାନଙ୍କର ବିବେକ ଅସମ୍ଭବ ଏବଂ ଅପରପକ୍ଷ । ସେମାନଙ୍କର
 ରୁଚି ଏବଂ ବୁଦ୍ଧିବୃତ୍ତି ଅସମ୍ଭବ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିବ, ଏହା ବୋଲି
 ସେ ସେମାନଙ୍କର ରୁଚି ଓ ବୁଦ୍ଧି ଆଦୌ ନାହିଁ କୁହା ଯାଇ ନ ପାରେ ।
 କେହି କେହି କହି ପାରନ୍ତି ସେ ଯଦି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ
 ବିବେକର ପଥ ପରିଚାଳି ହୁଏ, ତେବେ ତାହା ବିବେକ ଥିବା ଓ
 ନ ଥିବା ସମାନ । କିନ୍ତୁ ବାସ୍ତବରେ ସେପରି କହିବା ବା ଭାବିବା
 ଅସୌକ୍ଷ୍ମ । ବିସ୍ମୟ ସାଧୁତା ଓ ଅସାଧୁତାର ବିଚ୍ଛେଦନ ଏବଂ ସତ୍ତ୍ୱପଥ
 ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ବିବେକର କାର୍ଯ୍ୟ । ଆମ୍ଭମାନେ ତାହା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ
 କରୁଁ ବା ନ କରୁଁ ଏଥିରେ ତାହାର ବଳ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ଆମ୍ଭେ-
 ମାନେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଶୁଚିତା ଦୋଷରେ ଦୋଷୀ । ବିବେକରେ ଆଦେଶ
 ଆମ୍ଭମାନେ କେତେବେଳେ ପାଳନ କରୁଁ ଅବା କେତେବେଳେ
 ଲଙ୍ଘନ କରୁଁ, ସେଥି ସମ୍ଭାବଣ ସେ ବିବେକ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ନାହିଁ, ଏହା
 କୁହା ଯାଇ ନ ପାରେ । ବିବେକ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱାଭାବିକବୃତ୍ତିରୂପେ ମାନବ
 ହୃଦୟରେ ଜାଗରୁକ ଥାଇ ସର୍ବଦା ତାହାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରୁ
 ଅଛି । ମାନବ, ମୁହଁରେ ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା କହୁ ପଛକେ, ଯେତେବେଳେ
 କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ନିଶ୍ଚୟ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟରେ ମନୋମଧ୍ୟରେ
 ଅନେକ ଆଲୋଚନା କରଇ । ଉକ୍ତ କର୍ମର ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ତାହାର
 ଉପକାର ହେବ କି ଅପକାର ହେବ, ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟତ କି
 ଅଉଦ୍ଦେଶ୍ୟତ ଏବଂ ପରିଣେଷରେ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ସତ୍ କି ଅସତ୍;
 ଏହିପରି ଅନେକ ବିଚାର କରଇ । ଏହି ଶେଷୋକ୍ତ ଗୁଣ ବିବେକର
 ପରିଚ୍ଛେଦନ ଅଟେ । ଏହି ସଦସତ୍ ଜ୍ଞାନ ବିମଳ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇ
 କର୍ତ୍ତବ୍ୟାକର୍ତ୍ତବ୍ୟରୂପେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଏହି ସଦସତ୍ ଜ୍ଞାନକୁ
 ଆମ୍ଭମାନେ ପରର କର୍ମରେ ଯେତେ ଦେଖି ପାରୁଁ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ
 ତେତେ ଦେଖି ପାରୁନାହିଁ ।

କାମଦୋଷାଦି ରପୁଣ୍ୟ ବିବେଚନା ପରମଶତ୍ରୁ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ଗୋଟିଏ ପ୍ରକଳ ହେଲେ ବିବେକର କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ରପୁଣ୍ୟଶେଷର ପ୍ରକୋପ ହେଲେ ମନୁଷ୍ୟର ଅଭ୍ୟନ୍ତରିକ ଯନ୍ତ୍ର ଅଲୋଡ଼ିତ ହୁଏ ଏବଂ ଅବଶେଷରେ ଆବେଗ ଏତେ ପ୍ରକଳ ହୋଇ ଉଠେ ଯେ ବିବେକ ପରାସ୍ତ ହୁଏ । କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିବେକର ବାଣୀ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱସ୍ୱରରେ ପ୍ରବେଶକର ପାରେ ନାହିଁ । ପଶ୍ଚାତ୍ କାର୍ଯ୍ୟଶେଷ ହେଲେ ଅନୁତାପସାଗରରେ ନିମଗ୍ନ ହେବାକୁ ହୁଏ । କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଦୁଷ୍ଟ କରବା ପୁଣ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟର ହୃଦୟରେ ବିବେକର ତାଡ଼ନା ବାରମ୍ବାର ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ଏ ବିଷୟରେ କବିମାନେ ମାନବ ହୃଦୟକୁ ନିରୁତ୍ସାହରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ଅଛନ୍ତି । ସଂସ୍କୃତ କାବ୍ୟ ନାଟକାଦିରେ ଏହାର ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ମିଳଇ । ମୃଚ୍ଛକଟିକକବି ଏହାର ସୁନ୍ଦର ଚିତ୍ର ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି ।

ଶକ୍ତିଲକ୍ଷ ନାମକ ଦକ୍ଷ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବସନ୍ତସେନାର ଜନୈକ ପରାକ୍ରମିକା ମଦନିକାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ତାହାକୁ ଦାସତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତକରିବା ସ୍ୱକାଶେ ଚୌର୍ଯ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ସେହି ବିଦ୍ୟା ପରୀକ୍ଷା କରିବା ଅଭିପ୍ରାୟରେ ଚାନ୍ଦିଦାସଙ୍କ ଘରେ ଯିବା କରିବା ସମୟରେ ସେ ମନର ଭାବ ଯେପରି ଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ, ତାହା ପାଠକେ ଥରେ ମାତ୍ର ପାଠ କଲେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ପାରିବେ । ସ୍କୁଲରେ ଦୁଇ ଚାନ୍ଦି ପଦ ନିମ୍ନରେ ବିଦ୍ରୁତ କଲ । ସେ କହିଥିଲେ “ମୁଁ ମଦନିକା ସକାଶେ ଆଜି ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଳକୁ ପାପପଙ୍କରେ କଳସିତ କଲି ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀୟ ଅମ୍ଭାର ଅଧ୍ୟୟନ ବିଧାନ କଲି । ମୁଁ ଭୟଂସ୍ତ ହୋଇ ଗମନାଗମନ କରୁଅଛି ଏବଂ କେହି ଲୋକ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ ମୋହର ଦୁଷ୍ଟିତାମ୍ଭା ତାକୁ ଦେଖି ଭୀତ ହେଉଅଛି । ନିଶ୍ଚୟ ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱକୃତଦୋଷରେ ସର୍ବଦା ଶଙ୍କିତ ରହେ ।” ଇତ୍ୟାଦି ।

ବାସ୍ତବରେ ଯଦି ମନୁଷ୍ୟ — ତୁକାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରେ ତେବେ ତାହାର ମନରେ ସୁଖ ଓ ଅସୁପ୍ରଶଂସା ଜାତ ହୁଏ, ଏବଂ ସେ ନିଜକୁ ପୁରସ୍କରଣୀୟ ମନେକରେ । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଅସତ୍ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ନିଜକୁ ଦୋଷୀ ଜ୍ଞାନ କରେ ଏବଂ ତାହାର ହୃଦୟରେ ଅସୁଗ୍ରାହି ଏବଂ ଅନୁତାପ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ ।

ସୂତ୍ରର ମାତୃଶାସ୍ତ୍ରବିଶାରଦ କୋବିଦଗଣ ସାଧୁର ସାହସିକତା ଏବଂ ଅସାଧୁର ଶୀରୁତାର ନାନାବିଧ ଉଦାହରଣ ଦିଦିଅଛନ୍ତି । ସାଧୁ ସର୍ବଦା ନିର୍ଭୀକ; ସେ କାହାକୁ ଭୟ କରେନାହିଁ; କାରଣ ସେ ଜାଣେ ଯେ ତାହାର କୌଣସି ଦୋଷ ନାହିଁ । ସୂତ୍ରର ସେ ଦଣ୍ଡମାୟ ନୁହେଁ । ଅସାଧୁ ସର୍ବଦା ଡାକ୍ତ । କେଜାଣି ତାହାର ତୁକାର୍ଯ୍ୟ କିଏ ଜାଣି ପାରିଥିବ ? ଏହି ଅଶଙ୍କାରେ ସେ ସନ୍ତତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭୟକରେ । ଏ ବିଷୟରେ ମହାକବି ସେକ୍ସ ପିୟର କହୁ ଅଛନ୍ତି ।

“ଶଙ୍କାକୁଳ ରହେ ସଦା ପପିଷ୍ଠର ମନ,
ନିଜସ୍ଥୟା ଦେଖି ଦୟା କରେ ପଲାୟନ ।”

ପୁର୍ବେ କୁହାଯାଇଅଛି ଯେ ମାନବ ଜାତିର ହୃଦୟରେ ବିବେକ ଗୋଟିଏ ପୃଥକ୍‌ବୃତ୍ତିରୂପେ ଅଧିଷ୍ଠାନ କରିଅଛି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବୃତ୍ତି-ସଦୃଶ ଏହାର ମଧ୍ୟ ପରିଚ୍ଛଳନାରେ ବିକାଶ ଏବଂ ଅପରିଚ୍ଛଳନାରେ ଅବିକାଶ ଲାଭିତ ହୁଏ । ଯେପରି ପଦ୍ମହସ୍ତର ପରିଚ୍ଛଳନାରେ ହସ୍ତହସ୍ତର ଏବଂ ପ୍ରାଣେନ୍ଦ୍ରିୟର ପରିଚ୍ଛଳନାରେ ଦର୍ଶନେନ୍ଦ୍ରିୟ ଉଦ୍ଭବ ହୁଏ ନାହିଁ, ସେହିପରି ମେଧା ଓ ବୁଦ୍ଧିର ପରିଚ୍ଛଳନାରେ ବିବେକର ଉଦ୍ଭବ ଅସମ୍ଭବ । ବିବେକର ଉଦ୍ଭବ କରିବାକୁ ଗଲେ ତାହାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରିଚ୍ଛଳନା ଆବଶ୍ୟକ । କେବଳ ମାତ୍ର କଥା ଶ୍ରବଣରେ ବା ମାତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ ଯେ ବିବେକର ସଫାଜୀନ ଉଦ୍ଭବ ହେବ ତାହା ନୁହେଁ । ତାହାର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉଦ୍ଭବରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ କେତେ

ଗୁଡ଼ିଏ ନିୟମର ବଣବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏବଂ ତାହାର ଉପଦେଶ ଓ ଅନୁଷ୍ଠାନ ପାଳନ କରି ଚଳିବାକୁ ହେବ । ବିବେକର କାର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ; ପ୍ରଥମତଃ କାର୍ଯ୍ୟର ସଦସ୍ୟ ନିର୍ବାଚନ; ଦ୍ଵିତୀୟତଃ, ସଭାକର୍ମର ଅନୁଷ୍ଠାନ ଓ ଅସଭା କର୍ମର ପରିଚାଳନା; ତୃତୀୟତଃ ସଭାକର୍ମାନୁଷ୍ଠାନରେ ସୁଖଭୋଗ ଓ ଅସଭାକର୍ମାନୁଷ୍ଠାନରେ ଦୁଃଖାନୁଭବ ।

ପୂର୍ବେ କଥିତ ହୋଇ ଅଛି ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟର ସାଧୁ ଓ ଅସାଧୁ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଗୁଣ ଅଛି । କାର୍ଯ୍ୟର ଅନୁଷ୍ଠାନ ପୂର୍ବରୁ ତାହାର ଗୁଣ ବିଚାର କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ମନୁଷ୍ୟକୁ ଭାବିବାକୁ ହେବ ଯେ ସେ ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସତ୍ତ୍ଵପୂର୍ବକ ବା ଅସତ୍ତ୍ଵପୂର୍ବକଦ୍ଵାରା ପ୍ରଣୋଦିତ ହୋଇ କରୁଅଛି, ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟର ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ତାହାର ମଙ୍ଗଳ ବା ଅମଙ୍ଗଳ ହେବ, ଏହିପରି ବିଚାର କରି କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ସେ କଦାପି ଅସତ୍ତ୍ଵ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାରିବ ନାହିଁ ଏବଂ ଏହିପରି ପୁନଃ ପୁନଃ ଚେଷ୍ଟା ଦ୍ଵାରା ବିବେକର ହିମାଶୟ ଉଦ୍ଧୃତ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେବ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଆଦର୍ଶ ଚରିତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଚିତ୍ର ସମ୍ମୁଖରେ ରଖିବାକୁ ହେବ । ମାନବର ମନ ସଜ୍ଞାରଣତଃ ଅନୁକରଣପ୍ରିୟ । ଆବାଲ୍ୟରୁ ଅମରଣ ମନୁଷ୍ୟର ହୃଦୟରେ ଏହି ଅନୁକରଣ ପ୍ରିୟତା ଜାଗରୁକ ଥାଏ । ଏହି ଅନୁକରଣ ପ୍ରିୟତା ପ୍ରଭାବରେ ବାଳକ କଥୋପକଥନ କରିବାକୁ ଏବଂ ଯାତାୟାତ କରିବାକୁ ଶିକ୍ଷାକରେ । ସୁତରାଂ ସମ୍ମୁଖରେ ସତ୍ୟପ୍ରିୟତା, ପିତୃଭକ୍ତି, ଭ୍ରାତୃପ୍ରେମ, କିଷ୍କାତ୍ତପରତା ପ୍ରଭୃତି ସବୁ ଗୁଣ ଶିଶୁର ଆଦର୍ଶ ପ୍ରାପନୀୟ । ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶାବତଂଶ ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ସତ୍ୟପ୍ରିୟତାର ଆଦର୍ଶପ୍ରାପନୀୟ । ସେ ମହାରାଜା ସତ୍ୟାନୁଭୋଧରେ ଅସୀମ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରିଥିଲେ ଏବଂ ଅବଶେଷରେ ସ୍ତ୍ରୀ ପତ୍ନୀ, ପୁତ୍ର ଓ ଆତ୍ମାକୁ ମଧ୍ୟ ବିକ୍ରୟ କରି ଜନୈକ ଗୃହାଳର ଦାସତ୍ଵ ସ୍ଵୀକାର କରିଥିଲେ । ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶଜାତକ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ପିତୃ ଭକ୍ତିର ଏବଂ ମହାବୀର ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅକପଟଭ୍ରାତୃ

ପ୍ରେମର ଆଦର୍ଶ ସ୍ଥଳ । ଏହି ସମସ୍ତ ମହାତ୍ମାମାନଙ୍କର ଚରଣ ସମ୍ମୁଖରେ ରଖି ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସଙ୍ଗତା ପୁରଣ କଲେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ସେମାନଙ୍କପରି ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେବ । ସୁତରାଂ ବିବେକର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ସାଧିତ ହେବ । ବିବେକ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗୁଣର ଉନ୍ନତି ବିଷୟରେ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତର ଅପରସୀମ ମହତ୍ତ୍ୱ । ସାଧୁ ଆଦର୍ଶ ଚରଣ ବ୍ୟକ୍ତିର ବିଷୟ ଚିନ୍ତାକଲେ ଅବଶ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ହୃଦୟରେ “କିଛି ନା କିଛି” ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିବ । ସଙ୍ଗତା ଅର୍ଥ୍ୟ ବାରପୁରୁଷମାନଙ୍କର ସାଧ୍ୟ ଓ ପରାକ୍ରମର କଥା ଶୁଣି ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ବୁଲତଲକ ଶିବଜୀ “ଶିବଜୀ” ହୋଇଥିଲେ । ଅତଏବ ଆଦର୍ଶଚରଣଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଜୀବନ-ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ଏକ ସେମାନଙ୍କ ଚରଣ ସମ୍ମୁଖରେ ରଖି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାର ଅଭାବରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗୁଣ ଓ ଅଙ୍ଗ-ପ୍ରାଙ୍ଗ ମାନଙ୍କ ପରି ବିବେକର ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ କମିଯାଏ । ବିବେକର କିଛି ହାତ ଗୋଡ଼ ନାହିଁ । କେବଳ କାର୍ଯ୍ୟ କଳାପରେ ତାହାର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଅନୁମିତ ହୁଏ । ଯଦ୍ୟପି ତାହାର ସମ୍ୟକ୍ ପରିଚ୍ଛେଦନା ନ ହୁଏ, ତେବେ ଅବଶେଷରେ ମାନବ ତାହାର ଅସ୍ତିତ୍ୱରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଉଠେ । କ୍ରିୟାର ସଦସତ୍ ବିଚାରରେ ଚିନ୍ତାଶୂନ୍ୟ ହେଲେ ଦୁଷ୍ଟି ସ୍ୱାଶକ୍ତି କମଣ୍ଡ ବଳବତ୍ତା ହୋଇ ଉଠେ । ପ୍ରାୟତଃ ଦୁଷ୍ଟି ସ୍ୱାର ଚିନ୍ତାରେ ସଦସତ୍ତ୍ୱ ବିନଷ୍ଟ ହୁଏ । ସଦସତ୍ତ୍ୱ ବିନଷ୍ଟ ହେଲେ ସ୍ୱାଭାବିକ ପାଞ୍ଚତା ଯେ ଘଣ୍ଟା ଥାଏ ତାହା ଚାଲିଯାଏ । ଅତଏବ ଅସତ୍ତ୍ୱ କର୍ମର ଚିନ୍ତାକୁ ମନୋମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନଦେବା କଦାପି ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଯଦି ଦୈବାତ୍ତ ଦୁଷ୍ଟିନ୍ତା ଅସି ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ, ତେବେ ବିଷୟାନ୍ତରେ ମନୋବିବେକ କରିବା ବିଧେୟ । ବିବେକର ଶକ୍ତି ଅସ୍ମତ୍ତ୍ୱ ଭାବରେ ରଖିବାକୁଗଲେ ମନୁଷ୍ୟର ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରତି ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ଥିବା ଆବଶ୍ୟକ । ସର୍ବବିଶିଷ୍ଟ ମାନବଚରଣର ଦୋଷଗୁଣ ହୋଇ-

ଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ନୀତିବଦ୍ଧ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଯେଉଁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ
ଭୁରି ଭୁରି ଉପଦେଶ ଦ୍ରବ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । କାରଣ କୃଷକରେ
ପାପ ପ୍ରଭେଦର ବେଳକୁ ଯେ ବଢେ । ତାହା ଅତି ମଧୁର
ମନୋହର ଏବଂ ବଳବାନ୍ ।

ସେହି ପଥରେ ପଡିଲେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଚରିତ୍ର ବିଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତିର ମଧ୍ୟ ପାଦ
ସ୍ଥଳିତ ହୋଇଥାଏ । ଏ ବିଷୟରେ କିତେହୁ, ଧର୍ମପରାୟଣ ରାଜ
ମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖାଯାଏ । ତୁମ୍ଭ ଅମୃତକଥା ପଢ଼ୁଛୁ କିଏ ?
ଅତଏବ ବିଶେଷ ସତକର୍ତ୍ତା ସହିତ ଅସାଧୁ ଯୁଗରୁ ଦୂରରେ ରହି
ନିଜର ଦୋଷ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପ୍ରାଣପଣେ ଚେଷ୍ଟା କରିବା
ପ୍ରତ୍ୟେକ ବୁଦ୍ଧିମାନ ବ୍ୟକ୍ତିର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ନିଜର ଦୋଷ ଜାଣି
ଉଦାସୀନ ରହିବା କଦାପି ବିଧେୟ ନୁହେଁ ।

ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଚରିତ୍ର ଯୁଗଠନରେ ବଳବତ୍ତା ବାସନା ଅଛି,
ସେ ଅମୁଦ୍ରଣୀୟ ପକ୍ଷପାତୀ ନ ହୋଇ ନିଜ ଦୋଷର ଅନୁସନ୍ଧାନ
କରିବ, ଯେ କାର୍ଯ୍ୟ ବିବେକର ଅନୁମୋଦିତ ଓ ଅଶୁଭ ତାହା
ମଞ୍ଜୁର୍ଦ୍ଦନ କରିବାକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବନାହିଁ ଏବଂ ଯେ କାର୍ଯ୍ୟ ବିବେକ-
ପ୍ରଣୟିତ ଓ ଶୁଭ, ତାହା ସତ୍ତ୍ୱର ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିବ । ଏହାଦ୍ୱାରା
ବିବେକର କ୍ରମୋଦ୍ଧତି ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେବ । ପରିଶେଷରେ
ବକ୍ତବ୍ୟ ଏହି ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି “ଶୁଭସ୍ୟ ଶୀଘ୍ରମଶୁଭସ୍ୟ
କାଳହରଣଂ” ଏହି ମହୋଦାର ନୀତିକୁ ଅନୁସରଣ କଲେ ନୀତି-
ବୃତ୍ତିର ପ୍ରବଳ ଆବେଗ କ୍ରମଶଃ ଦୂରଭୂତ ହେବ ଏବଂ ବିବେକ ଆସି
ସଦସତ୍ତ୍ୱ ଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମାଇ ଦେବ । ଇତି ।

ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର

“RESPONSIBILITY.”

Learn as if you were to live for ever live
as if you were to die tomorrow.

Ansalus De Insalis

ଅଜଗ୍ରମବତ ପ୍ରାଜ୍ଞେ ବିଦ୍ୟାମର୍ଥଂ ଚ ଚିନ୍ତୟେତ୍ ।

ଗୃହୀତ ଇବ କେଶେଶୁ ମୃତ୍ୟୁନା ଧର୍ମମାଚରେତ୍ । ହୃତୋପଦେଶ
ଦାୟିତ୍ୱ ମନୁଷ୍ୟର ଅଜନ୍ମରୁ ଆମରଣ ବିଦ୍ୟମାନ । ଏହା
ମାନବ ଜୀବନର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବ୍ୟାପି ରହି ମନୁଷ୍ୟକୁ ସତ୍ତ୍ୱକର୍ମ
ସମ୍ପାଦନ ଓ ଅସତ୍ତ୍ୱ କାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଜନ କରିବାକୁ ଶିକ୍ଷା ଦିଏ ।
ଏହା ମାନବକୁ ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତିର ଲଳନ ପଲନ; ଉପଦେଶ ଦାନ,
ଶିକ୍ଷାଗ୍ରହଣ ପ୍ରଭୃତି କର୍ମ କରିବାକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତ କରାଏ । ଦାୟିତ୍ୱ
ମନୁଷ୍ୟକୁ ଅଜୀବନ ଅନୁସରଣ କରେ । ଏହା ମନୁଷ୍ୟର ଗୃହରୁ
ଆରମ୍ଭ କରି ବାହାରରେ କ୍ରମଶଃ ପ୍ରସାରିତ ହୁଏ । ଦାୟିତ୍ୱ ସମ୍ପର୍କର
ଅଛି । ପ୍ରଭୃତି ଭୂତ୍ୟ ପ୍ରତି ଦାୟିତ୍ୱ ଅଛି ଏବଂ ଭୂତ୍ୟର ପ୍ରତି ପ୍ରଭୃତି
ଦାୟିତ୍ୱ ଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ତାହାର ପ୍ରତିବାସୀ, ସ୍ୱଦେଶ
ଏବଂ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ପ୍ରତି ଦାୟିତ୍ୱ ନିହିତ ଅଛି । ଦାୟିତ୍ୱଜ୍ଞାନବିଘ୍ନାନ
ମାନବ ପ୍ରକୃତ ଜୀବନ ଲବ୍ଧ କରିପାରେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ସମାଜରେ
ଯେତେ ଦାୟିତ୍ୱ ଜ୍ଞାନ ଅଛି, ସେ ସମାଜ ତେତେ ଉନ୍ନତ ଏବଂ
ଯେଉଁ ସମାଜ ଦାୟିତ୍ୱଜ୍ଞାନବିଘ୍ନାନ, ସେ ସମାଜ ଧ୍ୱଂସପ୍ରବଣ । ଏହି
ଦାୟିତ୍ୱ ପ୍ରଭାବରୁ ଲୋକ ଅପରକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରେ; ସୁତରାଂ
ମାନବ ସମାଜ ସୁଖ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରେ ପରିଗଣିତ ହୁଏ । କାରଣ ପରସ୍ପର
ସାହାଯ୍ୟ ସମାଜରୁ ଉତ୍ପତ୍ତି ହେଲେ ତାହା କ୍ଷଣକାଳ ଚଳିପାରିବ
ନାହିଁ ।

ଏହି ଦାୟିତ୍ବମୟ ମାନବଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟପଥକଣ୍ଠକ ପାପକର୍ମରୁ ପ୍ରକୃତ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସାଧୁତା ଦ୍ଵାରା ନିବାରଣ ହୁଏ । କେବଳ ଦୃଶ୍ୟବ୍ୟଞ୍ଜକ ସାଧାରଣ ପରିଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ ଶବ୍ଦ ମୁଖରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ ପାପ ଭବେହୃତ ହୁଏ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତ ଭଦ୍ରତା ଅନାୟାସ ସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ଏହା ଐଶ୍ଵରିକ ବିଶ୍ଵାସ ପ୍ରଭବ । ବାସ୍ତବରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ହୃଦୟରେ ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସତ୍ୟକୁ ପ୍ରେମମୟ ବିଶ୍ଵାସ ନାହିଁ, ସେ ନିଜେ ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟର କାର୍ତ୍ତା ବୋଲି ଜନସମାଜରେ ଗର୍ବ ପ୍ରକାଶ କରେ ଏବଂ ଯାହାର ଅନ୍ତର ଭିତ୍ତିରୁ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ବୋଲି ସ୍ଵୀକାର କରେ ନାହିଁ; ସେ ଲୋକର କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀରେ ସ୍ଵାର୍ଥପରତା, ବିଶୃଙ୍ଖଳତା ଏବଂ ତାମସିକତାର ଉଦାହରଣ ବହୁଶଃ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ । ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପ୍ରକୃତ ସାଧୁତା ତାହାଠାରେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ । ମାନବଜାତିର ମୂଲ୍ୟପରୀକ୍ଷା ଉତ୍କଳବନର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ପଥରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀକାଣ୍ଡକୁ ଦ୍ଵାର ମାନସିତ ହୁଏ, ଏବଂ ସେହି ପଥରେ ଯାତ୍ରାୟାତ କଲେ ମନୁଷ୍ୟଜୀବନର ସ୍ଵାର୍ଥାନ୍ତରା ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ । ତାହା ବ୍ୟତୀତ ଜୀବନ ଜୀବନ ନୁହେଁ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟଜ୍ଞାନ ବା ଦାୟିତ୍ଵଜ୍ଞାନ ଜୀବନର ଗନ୍ତବ୍ୟ ପଥକୁ ସମତଳ ଏବଂ କଞ୍ଚକବିହୀନ କରେ । ଏହା ମନୁଷ୍ୟକୁ ଜାଣିବାକୁ, ଶିକ୍ଷା କରିବାକୁ, ଏବଂ ଅଜ୍ଞାନୁବର୍ତ୍ତୀ ହେବାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ଏହା ମାନବକୁ ଦୁଃଖାତ୍ତକ୍ରମ ଏବଂ ଲୋଭ ସମ୍ବରଣ ପୂର୍ବକ ସାଧୁ, ଦୟାଳୁ ଓ ସତ୍ୟବଦ୍ଧ ହେବାକୁ ଶିକ୍ଷାଦେଏ । ଚନ୍ଦ୍ରଦର୍ଶିତାଜ୍ଞାନରେ ଏହା ସ୍ଥିତିକୁତ ହୋଇ ଅଛି ଯେ ମନୁଷ୍ୟ ପେପର କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ଅବଶେଷରେ ସେହିପରି ହୋଇ ଉଠେ । ଯଦି ମନୁଷ୍ୟର ସର୍ବଦା ସତ୍ତ୍ଵକର୍ମରେ ସ୍ଵୀୟ ସାମର୍ଥ୍ୟ ବ୍ୟୟିତ ହୁଏ, ତେବେ ସେ ଅବଶେଷରେ ସାଧୁତାର ଅବତାରରୂପେ ସମାଜରେ ସମ୍ମାନ ଲଭକରେ । ସୁମହାନ ବିଶ୍ଵାସରହିତ ଏବଂ ବଚ୍ଚିତ ଆଦର୍ଶର ଅନୁକରଣ ମାନବର ଦୁଃଖାତ୍ତକ୍ରମପୂର୍ବକ

ପ୍ରଥମତଃ କ୍ଷମତା ଅନୁସାରେ ସବୁ ବିଷୟ—ପ୍ରଦର୍ଶନରେ ମନୁଷ୍ୟର ଦାୟିତ୍ବ ଜ୍ଞାନ ଥିବା ଉଚିତ । ଉଦାହରଣ ଉପଦେଶ ଆପେକ୍ଷା ଅଧିକତର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ । ଦୃଷ୍ଟି, ଚରଦ୍ୱାରା ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରାଣ ଗୁଣ । ସାଧୁ ଉପାୟରେ ଜୀବକାଳିକା ଜୀବନର ପରମ କଲ୍ୟାଣକର । ସାଧୁ ଆଦର୍ଶ ସମାଜର ମହୋପଦେଶକ । ମନୁଷ୍ୟର ସାଧୁ ଆଦର୍ଶ ଚିତ୍ତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବ୍ୟବହାରମାନଙ୍କର ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ବଳ ଏବଂ ମହୋପକାରୀ ।

ସକଳ ବିଷୟରେ ଦାୟିତ୍ବ ଜ୍ଞାନ ଆବଶ୍ୟକ । ପ୍ରକ୍ରେୟନ ରାଶି ମନୁଷ୍ୟକୁ ବେଷ୍ଟନ କରି ରହିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମାନବ ତାହାର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଏବଂ ଅଦମ୍ୟ ସାହସରେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟତା ପ୍ରଭାବରେ ମାନବ ସ୍ନେହାତ୍ମ ଏବଂ ସାଧୁ ହେବାକୁ ଶିକ୍ଷାକରେ । ନ୍ୟାୟ-ପରାୟଣତା ଦ୍ୱାରା ମାନବ ହୃଦୟରୁ ସ୍ୱାର୍ଥପରତା, ଉତ୍ସାହକତା ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦୟତା ଦୂରୀଭୂତ ହୁଏ । ଔଷ୍ଣରକ ବିଶ୍ୱାସ ମନୁଷ୍ୟର ହୃଦୟରେ “ସତ୍ୟାଧର୍ମ ପ୍ରତୋଜୟଃ” ଏହି ଧାରଣାକୁ ଦୃଢ଼ତର ରୂପେ ବଦଳାଇ କରିଥାଏ । ଅବଶ୍ୟ ସମୟ ବିକଳପରେ ସାଧୁ ଏବଂ ସତ୍ତ୍ୱସାହସ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସନ୍ନିଶ୍ଚିତ ଓ ଉପାହତ ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ତହିଁରେ ହତୋତ୍ସାହ ନ ହୋଇ ମନରୁ ବିଷାଦ ଦୂର କରି ପୁନର୍ବାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହୁଅନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକଙ୍କୁ ଏହା ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ହେବ ଯେ “ଏହି ବିଶାଳ ସମାର ଔଷ୍ଣରଙ୍କ ଆଦେଶରେ ଚଳୁ ଅଛି, ଏବଂ ସେ ଆଦେଶ ପରବର୍ତ୍ତନରେ କାହାରି କ୍ଷମତା ନାହିଁ । ଔଷ୍ଣର ଯାହା କରନ୍ତି ତାହା ଭଲ ସର୍ବାଙ୍ଗେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟ ଅମୃତମାନଙ୍କର ଭ୍ରାତୃ ସ୍ଥାନୀୟ, ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ଏବଂ ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରଦର୍ଶନ ବିଧେୟ । ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଉନ୍ନତରେ ଯତ୍ନ କରଣୀୟ ।”

କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପଥରେ ଅନ୍ତଃସର ହେବାର ପଥା । ଚରଣଶାଳୀ ମନୁଷ୍ୟ ସଂସାରରେ ପରୋପକାରୀ । ଲୋକର ଶିଶୁ, କ୍ଷମତା, ଧନ, ମାନ ଓ ଭୂତି କିଛି ନ ଥାଉ ଯଦି । ମାନ ବିଶୁଦ୍ଧ ଚରଣ ଅଛି, ତେବେ ସେ ଜନସମାଜରେ ଅଧ୍ୟପତ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରି ସମାଜାର୍ହ ହୁଏ । ବ୍ୟବହାର ଦ୍ଵାରା ମନୋବୃତ୍ତିନିବାରଣ ଜାଣି ଶୀଘ୍ର ହୁଅଇ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ପୁରୁଷଲୀଳାର ଅନ୍ତରରେ ସୁଦୃଷ୍ଟ ଶକ୍ତି ସଦୃଶ କଲକ୍ରିତ ହୋଇଯାଏ । ଉତ୍ସାହ ଏବଂ ପରଶ୍ରମ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନକୁ ଯୌଷ୍ଠବାନ୍ଧିତ ଏବଂ ତେଜୋମୟ କରେ ।

ଯୌବନ କାଳରେ ଲୋକର ଶାସ୍ତ୍ରରକ୍ତ ଓ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ । ଏହା ମନୁଷ୍ୟର ବସନ୍ତ କାଳସ୍ଵରୂପ । ଏହି ସମୟରେ ଯୁବକ ସଂସାର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରେ ଏବଂ ତାହାର ଜୀବନକୁ ନାନାବିଧ ମାର୍ଗରେ ଚାଲିତ କରେ । ଯଦ୍ୟପି ଯୌବନାରମ୍ଭ ପୁଞ୍ଜରୁ ମନୁଷ୍ୟର ହୃଦୟ ପ୍ରକୃତଶିକ୍ଷା ଲଭି କରି ଲାଏ, ତେବେ ତାହାର ଉଚ୍ଚାଶା-କଲକାତମ୍ଭ ବିକସିତ ହୁଏନାହିଁ ବୋଲି ବିଶ୍ଵାସ ଜୀବନ ଅନ୍ଧକାରମୟ ଓ ନିରାଶ୍ୟ-ଜଞ୍ଜରିତ ହୋଇପଡ଼େ । ସେ ସମୟରେ ମନୁଷ୍ୟର ଦାୟିତ୍ଵ ସମ୍ପର୍କ । କାରଣ, ନାନା ପାପପତ୍ତା ହୃଦୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଦୁଃଖ ମାନବ-ଜୀବନକୁ ଅନ୍ଧାର, ଅନୁତାପମୟ ଏବଂ ନାରୀର କରିପକାଏ । ସୁତରାଂ ବିଶେଷ ସାବଧାନ ହୋଇ ଯାତାୟାତ କରିବା ବିଧେୟ ।

ମନୁଷ୍ୟର ଚନ୍ଦ୍ରା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟ, ମଧ୍ୟ ତାହାର ଭବିଷ୍ୟତର ଅଦୃଷ୍ଟ ଉପରେ, କ୍ଷମତା ଅଛି । ସନ୍ଧାର୍ଗଶୃଳିତ ବା ଅସନ୍ଧାର୍ଗଶୃଳିତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜୀବନ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ସୁଫଳ ବା କୁଫଳ ଉତ୍ପାଦନ କରଇ । ସୁତରାଂ ମନୁଷ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ରା ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥାର ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାରରେ ଗଭୀର ଦାୟିତ୍ଵ ଜ୍ଞାନ ଆବଶ୍ୟକ ।

ପୁସ୍ତକ ଲେଖକଙ୍କ ଦାୟିତ୍ବଜ୍ଞାନ—

ସଂସାରରେ ଅସଦ୍ ବ୍ୟବହାର ଏବଂ ଅସାଧୁ ଶକ୍ତି ଉଦ୍ଧାରଣରେ
 ଯେତେ ଅନିଷ୍ଟ ସାଧ୍ୟତା ହେଉଅଛି, ଅସଦ୍ ପୁସ୍ତକ ରଚନା ଦ୍ଵାରା
 ତାହା ଅପେକ୍ଷା ଶତଗୁଣରେ ଅଧିକତର ଅମଙ୍ଗଳ ସମ୍ପାଦିତ
 ହେଉଅଛି । ଏହି ଅସଦ୍ ପୁସ୍ତକ ଗୁଡ଼ିକ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାରୁ
 ସ୍ଵରୂପାନୁକ୍ରମେ ଲୋକମାନଙ୍କର ଚିନ୍ତା ଏବଂ ପ୍ରବୃତ୍ତି ସଜ୍ଜଳ
 ସଙ୍ଗଦା ଅସାଧୁ ମାର୍ଗରେ ଧାବମାନ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି
 ମାନବ ଜୀବନକୁ ସାରସ୍ଥାନ ଏବଂ ନାରୀର କର ପକାନ୍ତି ।
 ଲୋକଙ୍କ କାଳବଶରେ ଧୂଳିସାରି ହୋଇଯାଏ ସତ୍ୟ, ବିନ୍ଦୁ
 ତିକ୍ତିଶିତ ଅସଦ୍ ପୁସ୍ତକ ଅନନ୍ତକାଳ ବିରାଜିତ ଥାଇ ସମାଜର
 ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଅନିଷ୍ଟ ସାଧନ କରୁଥାଏ । ଏହିସବୁ ଅସାଧୁ
 ପୁସ୍ତକଦ୍ଵାରା ସମାଜରେ ପାପ, ବୁଦ୍ଧିସ୍ଵାଧିକାର, ଏବଂ ନାସ୍ତିକତା
 ବୋଲି ବୋଲି ବୁଦ୍ଧି ଲାଭ କରି ନାନାବିଧ ଅସଦ୍ ବିଧାନ କରନ୍ତି ।
 ଉଦ୍ଘୃଷ୍ଟ ଅସଦ୍ ପୁସ୍ତକ ପଠନରେ ମାନବର ମାନସିକ ଭାବନା
 ଏବଂ କଳ୍ପନା ଗୁଡ଼ିକ ନୀତି ଦିଗକୁ ପ୍ରଧାନିତ ହେବାରୁ ଯଦିବୃତ୍ତି
 ସଦସଦ୍ ବିବେଚନାରେ ଅଶକ୍ତି ହୋଇ ଉଠେ । ସୁତରାଂ ଏପରି
 ପୁସ୍ତକ ଗୁଡ଼ିକର ଲୋକଙ୍କୁ ଶତଧକ୍ତାର । ସେମାନଙ୍କର ଦାୟିତ୍ବ
 ଜ୍ଞାନ ଆଦୌ ନାହିଁ । ସେମାନେ କେବଳ ଲୋଭପିଣ୍ଡାଚର ଚରଦାସ
 ହୋଇ ଦୁଇ ପଇସା ପାଇବା ଇଚ୍ଛାରେ ସମାଜର ଯେ
 କେକେଦୂର ଅନିଷ୍ଟ ସାଧନ କରନ୍ତି, ତାହା ସେମାନଙ୍କର ହୃଦୟକୁ
 ତିଳେମାଟି ସ୍ପର୍ଶ କରେ ନାହିଁ । ଏପରି ଶୃଙ୍ଖଳ ଭାବରେ
 ଅର୍ଥୋପାର୍ଜନ କରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଅନାହାରରେ
 ବୃକ୍ଷତଳରେ ପଡ଼ି ମରି ଯିବା ସହସ୍ର ଗୁଣରେ ଶ୍ରେୟସ୍କର ।
 ଯେଉଁ ଉଦାର ଭାବରାଶି, ବିଶ୍ଵାସ ଏବଂ ଭକ୍ତି ରସରେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କ
 ପୂର୍ବ ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ହୃଦୟ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳିତ ହେଉଥିଲା, ସେହି ସବୁ

ବିଷୟ ସ୍ମରଣ ନ କରି କେବଳ ଯେ ଉପାୟରେ ଅର୍ଥର
ଦାସତ୍ତ୍ୱ ଶୁଖିଲ ଗଳାରେ ପରିଧାନ ନୁହେଁବା ଏହି ପାଠ୍ୟପାଠକଙ୍କର
ପ୍ରାଥମିକ କର୍ମ । କିନ୍ତୁ ଯେ ଶିକ୍ଷକ ସମୀପରେ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କର
ଗୁଣ ସଦୃଶ ବାରମ୍ବାର ଉପହସିତ ହେଉଥାଏ । ଯାହାହେଉ,
ସୌଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରୁ ପରମାନନ୍ଦୀୟ
ହିନ୍ଦୀକାହ୍ନୀ ଶତ୍ରୁତ୍ରିମେଶଙ୍କର ସେ ବିଷୟରେ ଜାଣିପାରୁ ପଡ଼ିଅଛି ।
ରକ ପୁରୁଷଗଣ ଏସବୁ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନର ନିବାରଣରେ ଯଥାସାଧ୍ୟ
ଚେଷ୍ଟାଶୀଳ । ସେମାନେ ପ୍ରକାଶନ ଓ ରଚକଙ୍କୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ପୁସ୍ତକ-
ମୁଦ୍ରଣରେ ସମାଜର ଅପକାର ବୁଝାଇ ଦେଇ ସମୁଦ୍ଧତଦନ୍ତ
ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଆଶା କରାଯାଏ ଏପରି ତାତ୍ତ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟି କ୍ରମଶଃ
ପ୍ରସାରିତ ହେଲେ ଅସାଧୁ ପୁସ୍ତକ ସଂଖ୍ୟା ବରଳରୁ ବରଳରେ
ହୋଇଯିବ ଏବଂ ତଦ୍ୱାରା ସମାଜର ଅଶେଷ କଲ୍ୟାଣ ସାଧିତ
ହେବ । ହେ ଇନ୍ଦୀନୀତନ ସାହିତ୍ୟସେବି ନବୀନ ଲେଖକଗଣ !
ତୁମ୍ଭେମାନେ ପେପର ଯୁଗ୍ମଦନ୍ତୁଷ୍ଟିତ ସତ୍ତ୍ୱକାର୍ଯ୍ୟ ସକାଶେ ପ୍ରଶଂସାହୀନ,
ସେହିପରି ସ୍ୱକୃତ ଅସତ୍ତ୍ୱକର୍ମ ନିମିତ୍ତ ଭରସ୍ତ୍ରଶୀୟ, ଏଥିରେ
ଅଶ୍ରମାର୍ଥ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ତୁମ୍ଭର ପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକ ଦେଖିବାକୁ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର, ଓ ବୁଦ୍ଧି
ବୃଦ୍ଧର ସବିଶେଷ ପରିଚୟପ୍ରଦାୟକ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଲିଖନ—
ପ୍ରଣାଳୀ ପାଠକଗଣଙ୍କର ଚିତ୍ତାକର୍ଷଣ କରୁଅଛି ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ସେ
ଗୁଡ଼ିକ କ୍ଷତି ପାଉଛନ୍ତିରେ ପରପୁଣ୍ୟ, ତେବେ ତାହା ପୁସ୍ତକ
କ୍ରୟର ଦ୍ୱାରା ତୁମ୍ଭେ ସମାଜର ଉପକାର କି ଅପକାର ଅନୁଷ୍ଠାନ
କରୁଅଛ ? ମନରେ ଭାବ । ଯେଉଁ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ନାଟକ ଉପନ୍ୟା-
ସାଦିରେ ଅସଫଳ, ଅବିଶୁଦ୍ଧ ଏବଂ ବ୍ୟଭିଚାର ପ୍ରଭୃତି ଦୋଷ
ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ; ସେହି ସବୁ ଅସତ୍ତ୍ୱ ପଠନଦ୍ୱାରା ସମାଜର କି
ମଙ୍ଗଳ ସାଧିତ ହେବ ? ସେ ଗୁଡ଼ିକ ଉପକାର ଦୃଶ୍ୟାବଳୀରେ

ପରପୁଣ୍ୟ । ସେଥିରେ ଅଧିକ ପ୍ରଶଂସା ଏବଂ ସଜ୍ଜିତର ଉପହାସ
 ପୂର ରହି ଅଛି । ପଞ୍ଚାନ୍ତରେ, ଇନ୍ଦ୍ରମ ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କରୁ ଅନେକ
 ସହ ଶିକ୍ଷା ମିଳେ । ସେହି ସାମୁଦ୍ରିକ ପାଠକଲେ, ମାନବର
 ମାନସିକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ବିଶୁଦ୍ଧତା ଏବଂ ନୈତିକ ସାହସ ବଢ଼ିବ ।
 ସେଥିରୁ ଉଚ୍ଚ ଅଦର୍ଶ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଏବଂ ସତେଜ ଜୀବନ, ନୀତି ଲକ୍ଷ୍ମୀ
 ଶାନ୍ତି ପ୍ରତି ଅବହେଳା, ବଦାନ୍ୟତା, ସଦସଦ୍ ବିବେଚନା,
 ଉଦାରଚିନ୍ତା, ବିଶୁଦ୍ଧ ଭାବନା ଏବଂ ସତ୍ତ୍ୱଲକ୍ଷଣା ଉପଲବ୍ଧ ହୁଏ ।
 ସେହି ସବୁ ପୁସ୍ତକ ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ ମାନବ ସହପଥରେ ସଫରଶ
 କରି ସଦ୍‌ବସ୍ତୁର ପ୍ରଶଂସା ଏବଂ ନୀତି ସ୍ୱାର୍ଥଚରତାର ନିନ୍ଦା କରିବାକୁ
 ଶିକ୍ଷାକରେ । ମନୁଷ୍ୟ ଚରକାଳ ଜୀବିତ ରହେ ନାହିଁ । କରାଳ
 କାଳ ପ୍ରଭବରୁ କେଉଁଆଡ଼େ ବିଲୀନ ହୋଇଯାଏ । ତାହାର
 କାର୍ତ୍ତୀସ୍ମରଣାଥକ ପ୍ରମୁଦ ପ୍ରଭୁତି ସମସ୍ତ ସ୍ରୋତରେ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ
 ରୁଚିଯାଏ; କିନ୍ତୁ ମାତ୍ର ଯେ ରହେ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ତାହାର ଉଚ୍ଚଚିନ୍ତା-
 ରାଶି ଏବଂ ସତ୍ତ୍ୱକର୍ମକଳାପ ଅନନ୍ତକାଳ ଦେବାସ୍ୟମାନ ହେଉଥାଏ ।
 ଲୋକର ସ୍ୱଳ୍ପତ ପୁସ୍ତକ ଗୁଡ଼ିକ ଏହି ସବୁ ଚିନ୍ତା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟ
 କଳାପକୁ ଜନସମାଜର ଚରକାଳ ସଙ୍ଗୀତ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ ନେଉ-
 ଥାନ୍ତି । ସେହି ମୁନିକୁଳଜିଲକ ବାଲୁକି ଏବଂ ବ୍ୟାସ କାହାନ୍ତି ?
 କିନ୍ତୁ ତତ୍ତ୍ୱତ ସମାପ୍ତ ଏବଂ ମହାଭାରତ ଆଦ୍ୟନ୍ତମାନ କାଳରୁ
 ତପସ୍ୱୀ ଉଦାର ଚିନ୍ତା ଏବଂ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଏହି ବିଶାଳ
 ଭୂସ୍ତରେ ଜୀବନ୍ତ ରୂପେ ପ୍ରସ୍ତର କରି ଆସୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ କରୁଥିବେ;
 ଏଥିରେ ତିଳେ ମାତ୍ର ଅଭ୍ୟୁକ୍ତି ନାହିଁ । ଅସତ୍ ପୁସ୍ତକ ମନୋବୁଦ୍ଧି-
 ନିରସ୍ତର ସତ୍ତ୍ୱପଥାନୁସରଣରେ ଅନ୍ତରାତ୍ମ ହୋଇ ଉଠେ । ଅସଦ୍-
 ଶ୍ରଦ୍ଧାକାରଣ କେବଳ ଯେ ଜୀବିତାବସ୍ଥାରେ ଲୋକଙ୍କର ଅନିଚ୍ଛା
 ସାଧନ କରନ୍ତି, ତାହା ନୁହେଁ; ଇତିଲୋକ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ମଧ୍ୟ
 ପରୁଷାନୁକମ୍ପେ ଭବିଷ୍ୟତ ବଂଶର ମାନବ ହୃଦୟର ସର୍ବନାଶ

ସମ୍ପାଦନ କରନ୍ତି । ସହ ପୁସ୍ତକ ଜାରି ହେଉଥିବା ସମ୍ବନ୍ଧ ଏବଂ ଅସହ ପୁସ୍ତକ ବିଷୟବସ୍ତୁଗୁଣାଦି ସ୍ୱଳ୍ପ ଗଣନା ହୁଏ । ସହପୁସ୍ତକରୁ ଲୋକମାନେ ସରଳତା, ନ୍ୟାୟପରାୟଣତା, ସୌଜନ୍ୟ ଏବଂ ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବହାର ପ୍ରଭୃତି ଶିକ୍ଷା କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଅସହପୁସ୍ତକରୁ ଦାମ୍ଭିକତା, ପାପାତ୍ମତା, ସ୍ୱାଧୀନତା, ମିଥ୍ୟାସତ୍ୟ ଏବଂ ଅବ୍ୟାସାଦ ଶିକ୍ଷା କରନ୍ତି ।

ସୁତରାଂ ଗ୍ରନ୍ଥକାରଣଙ୍କ ଦୃଢ଼ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ଏତାଦୃଶ ଋତ ଚିନ୍ତା ଗଢ଼ାରି ଧାରଣା ସଙ୍କଳ୍ପ ବଦଳାଇ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯେ ଯେପରି ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନ୍ତ ଦାୟିତ୍ୱଜ୍ଞାନ ଚିନ୍ତା କାଳ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଭାବରେ ବିରାଜମାନ ଥିଲେପରି ତତ୍ତ୍ୱତ ପୁସ୍ତକ ମାନଙ୍କର ପ୍ରକାଶ ପଡ଼ୁଥିବ । ହେ ପାଠକ ବର୍ଗ, ମୃତ୍ୟୁଶୟାଶାୟୀ ଖ୍ୟାତ-ନାମା କବିବର ଔଡ଼ସ ଓର୍ଥକର ଚରମବାଣୀ ସ୍ମରଣ କର । ସେ କହିଥିଲେ ଯେ ଲୋକମାନେ ତାଙ୍କୁ ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା ଭାବନ୍ତୁ ତାଙ୍କର କବିତାର ମୂଲ୍ୟ ଅତି ଅଳ୍ପ ହେଉ ପଛକେ ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ଉଲ୍ଲେଖାତ ଦୁଃଖ ନାହିଁ । କାରଣ ସେ ସମୟରେ ଏହି ଫଳା ତାଙ୍କ ମନରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଖ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଥିଲା । “ଆତ୍ମାବନ ଲିଖିତ ତାଙ୍କର କୌଣସି କୃତ୍ୟରେ ସେ ନୀତି ଲଙ୍ଘନପୂର୍ବକ ପ୍ରଶଂସା କରିନାହାନ୍ତି ଏବଂ ମାନବଚରିତ୍ରବାଦୀଙ୍କରେ ସମାଜର କିଛିମାତ୍ର ଅପକାର ବିଧାନ କରି ନାହାନ୍ତି ।” ମୃତ୍ୟୁକାଳରେ ତାଙ୍କର ଦୃଢ଼ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଉଚ୍ଚ ଚିନ୍ତାରେ ବିଚାରିତ ହେବାରୁ ସେ ସଙ୍କଳ୍ପ ପାରିବାରିକ ଦୁଃଖ ଏବଂ ଶାଶ୍ୱତ ଯାତନା ବିସ୍ମରଣକରି ଆପଣାକୁ ପରମସ୍ୱର୍ଗୀ ମଣିଥିଲେ ।

ଅତି ଏବଂ ହେ ଶ୍ରବଣାବନ ! ସକଳ ବିଷୟରେ ମହୋଦେଶ୍ୟ-ମୟ ମାନବ ଜୀବନର ଗଭୀର ଦାୟିତ୍ୱ ସ୍ମରଣ କରି କାର୍ଯ୍ୟ କର; -ଦେଶିକ ଅନ୍ତରରେ ଭ୍ରମେମାନେ କଣେ କଣେ